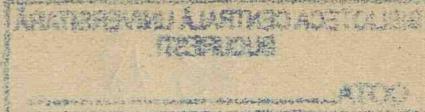

Juv. 6716

Juv. 8518.

CHESTIUNI PEDAGOGICE

DE

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
TOMA DICESCU BUCUREŞTI

Directorul Liceului „Alexandru Hașdeu”

— BUZĂU —

Tipografia «Modernă» B. Davidescu

1906

371

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCURESTI

COTA

8518

1961

D

Toate exemplarele vor purta semnătura autorului.

B.C.U.Bucuresti

C12326

Invățătorul, educator al poporului)*

Mi s'a dat de Comitetul de recepțiune plăcută însărcinare de a deschide serbarea de azi prin o conferință, și am crezut că cea mai potrivită temă de tratat la această ocazie n'ar fi alta de cât aceasta: „Invățătorul educator al poporului“.

Voiu căută ca în scurt să schizez întreg materialul, atingând mai cu seamă acele puncte, care ne interesează mai mult pe toți.

În timpul actual s'a recunoscut că influența școalei asupra moravurilor poporului este de cea mai mare însemnatate, și de aceea se cere ca invățătorul să fie și educatorul poporului. Se cere adică ca partea educativă a instrucției să fie cea predominantă, și cu drept cuvânt. Permiteți-mi să vorbesc mai întâi de școala ce o reprezint, de școala ce formează pe viitorii invățători – ai fiilor poporului. Formarea dascălilor este o 'naltă problemă socială și de aceea se cade a vorbi despre școalele normale, cari n'au menirea de a forma numai invățători bogăți în cunoștințe, искусиți în metoade, ci deplin formați spre a influența în bine asupra poporului. Să ținem dar socoteală, că dascălul poporului trebuie să fie omul poporului și al timpului său! Noi dorim ca el să fie înzestrat cu ceeace se numește cultura poporană, fără ca această cultură, să aibă lipsurile și neegalitățile cum în de obște se observă la omul din popor.

În lucrarea noastră vom deosebi anume două puncte: 1. Chestiunea întrucât poate contribui școala normală la formarea invățătorului – educator al poporului; 2. vom expune principiile conducătoare ale adevăratului educator al poporului.

Arătăm din capul locului că spre a ajunge la ținta dorită, instrucțiunea în școalele normale să n'aibă întipărirea prea științifică. Expresiunea „științifică“ se poate lua de altfel cu înțelesuri diferite. Dacă înțelegem prin tratare științifică prezentarea materiei în mod educativ din principiile cele mai superioare abstractive, o

*) Cuvântare ținută în ziua de 5 iulie 1902, cu ocazia serbării școlare date în onoarea și amintirea Congresului didactic primar din acest an, în Câmpulung, de Toma Dicescu, profesor în acel an la școala normală Carol I.

S'a publicat pentru prima oară în Almanachul invățătorilor și invățătoarelor din România (anul III, 1903).

astfel de tratare nici nu se poate în scoalele normale, lipsind timpul necesar și elevii neavând pregătire pentru aceasta.

Instrucția în scoalele normale să fie tipul cum viitorul învățător va comunica cunoștințile școlarilor săi, adică să fie elementară în formă. Instrucțiunea prea științifică în școala normală, repetăm este imposibil să se facă, și nici n'ar corespunde chemării sale. Avem nevoie de învățători culși, nu savanți. Din experiență știm că nu totdeauna sunt cei mai buni învățători acei ce au dobândit cele mai bune note în școală, ori la examenele de capacitate, ci acei ce se dedică vocațiunei lor cu seriozitate și entuziasm, acei cari își îndeplinesc conștiincios datoriile lor și a căror activitate servește de pildă bună tuturor. Școala normală dar numai atunci își va îndeplini pe deplin datoria, dacă va îngriji să conducă pe elevii ei spre reala reflexiune personală; dacă cu interes și voință fermă îi va deprinde să iubească adevărul, binele și frumosul, contribuind a le forma caracterul, așa de mult necesar omului în viață.

Să urmărim pe Tânărul normalist eșit de curând din școala normală. Cu multe greutăți a avut el de luptat până să poată dobândi titlul de învățător. Eșit în lume, cerințele ce i se fac sunt foarte mari.

I se cere adică variate cunoștințe teoretice și practice pe terenul economiei rurale, cunoștințe de grădinărie și cultura pomilor, cunoștințe industriale, cunoștințe de legi, de administrație comunală, de igienă și multe altele, pentru ca învățătorul să poată fi purtătorul viu al culturii și un luminat sfătuitor. Si unde să fi putut învățătorul toate acestea? Se înțelege în scoalele normale! A fost nevoie dar ca toate aceste învățături să fie luate în considerație, și de aceea apar în programe când unul, când altul din aceste obiecte variate, care au încărcat programul de studiu în mod simțitor. E adevărat, căte odată numai ca niște aduse, cari după oarecare timp dispar, după cum s'a întâmplat cu serviciul militar și cu limbile străine.

E departe de mine ideea să nu recunosc că învățătorul are o chemare înaltă în Statul nostru, și prin urmare urmează ca și pregătirea lui să i se facă în vederea acestui mare scop. Cine trăește în mijlocul poporului și vrea să lucreze pentru el și cu el, trebuie să fie inițiat în vederile și aspirațiunile poporului, să-i cunoască faptele, ocupațiunile, să-i aprecieze temerile, să-i înțeleagă și simtă speranțele, să-i împărtășească bucuriile și durerile, și nu trebuie ca învățătorul să stea la o parte de popor, dintr-o disprețuire vanitoasă, ori din neprincipere lucrurilor. Negreșit, chi r din școala normală să-l inițiem în totul ce ar fi necesar, însă se iveste și un rău tot adăogând programelor astfel de obiecte suplimentare, cari nu fac parte direct din studiul propriu zis. Neajunsul acesta stă în cheltuiala timpului consacrat studiului profesional; și apoi

nici nu se câștigă mult numai printr'o învățare cam fragmentară de cunoștințe nesuficiente, foarte variate de felul lor, dar cari nu fac posibilă o pricepere complectă.

Spoiala aceasta de cunoștințe ar putea să încele pe unii învățători să dea sfat acolo unde ar trebui să hotărască numai o știință complectă și o experiență practică, și prin urmare ar putea deveni ridiculi în fața țăranului simplu, dar cunoșcător în ale sale!

Poporul nu voește să vadă în învățător un critic al afacerilor sale, și crede că binele cel mai mare ce l-ar putea face învățătorul, ar fi să îngrijească de binele comunei, învățând pe copiii lor să judece. Nu doară că poporul nu vrea să asculte de povestele învățătorului, să știi numai să-i dai povăța și el o primește bucuros. De aceea noi recomandăm tinerilor desăvârși să nu uite nici odată ca exemplul personal să întărească cuvântul său; grădina sa bine îngrijită va servi de învățare vie săteanului, și mai bine de cât orice sfaturi și teorii de cultură. Instrucțiunea propriu zisă a acestor ramure de cunoștințe s'o lăsăm pe seama tinerilor eșipi din școalele speciale, cum ar fi școalele de agricultură, silvicultură, ori pe seama specialiștilor ambulanți, trimiși de autorități.

Cu aceasta nu voim să zicem că avem intenția de a lipsi pe viitorii învățători de o cultură mai întinsă și mai variată. Nu! În timpul pregătirei lor necontent avem în vedere de a face pe elevii noștri doritori de știință; dar declarăm că dorim, ca ei să aibă mai puțină știință, dar mai solidă; și dacă din cauze nefavorabile nu pot ajunge la ținta noastră, atunci preferăm principiul: puțin și bun, și suntem mulțumiți când un elev înlocuește prin moralitate aceea ce i-ar lipsi nivelului său intelectual. Lipsurile acestea se pot împlini și mai târziu, când Tânărul învățător e coprins de sentimentul datoriei față de elevii și consătenii săi.

O chestiune importantă să n'o trecem cu vederea. S'a zis și cu drept cuvânt, ca viitorul învățător să fie familiarizat încă din școală cu formele sociale de bună creștere, spre a se prezenta cuviincios și cu demnitate în fața publicului. Elevii noștri cunosc traiul de țară; ei vin de acolo cu tot felul de maniere grosolane, stângace, ce odată ajuși învățători n'ar mai fi ertat să le aibă nici în mijlocul țăranilor. Ei sunt datori în timpul petrecerii în internatul Statului să-și fi însușit formele exterioare ale bunelor maniere, spre a ști cum să se prezinte la diferite împrejurări și a avea pe cine să imiteze țăranii. E vorba însă de buna cíviciță în tinută și mișcări, iar nu de acele maimuțării ce degradează pe om!

Se tot acuză școalele normale, că dacă unii învățători n'au maniere delicate, e de vină internatul care împiedecă însușirea acestor forme sociale. Ba unii merg până a condamna cu desăvârșire internatele, comparându-le cu cazarme! Un singur răspuns e

de dat acestora, că din lipsă de cunoștință mai aprofundată a luncrurilor fac această confuziune și această apreciere greșită.

Suntem de părere că frequentarea prea deasă a elevilor de la țară cu mediul social orașenesc poate avea adeseori urmări rele. Este adevărat că se obișnuesc mai lesne cu formele exterioare, dar se naște în ei și o opinie falșă, că aceasta ar fi lucru principal în educațiunea unui Tânăr, și aceasta îi înstrâinează de muncă serioasă, deștepând în ei dorințe ce nu le pot îndeplini niciodată; ca rezultat rău se naște în ei nemulțumirea de sine însuși în cât se pierde mai mult din curățenia internă sufletească, de căt se câștigă prin formele exterioare. Aceasta a fost și una din cauzele de ce s'a căutat ca școalele speciale să fie mutate sau prin orașele mai mici, cum s'a întâmplat cu școala noastră mutată din București; sau să fie duse tocmai la marginea orașelor mari spre a scăpa pe tineri de societatea rea, sgomotoasă și seducătoare a acestor orașe. Afirm, că internatul bine organizat și bine condus este folositor, mai ales pentru școalele speciale. Si să nu creză cineva că eu aș fi de părere ca internatul să fie hermetic închis, nici chiar pentru seminaristi n'am această părere. Să li se acorde și internilor oarecare libertate, calea de mijloc și aici ca pretutindenea e cea mai bună. Profesorii din școalele normale și-au înțeles rolul lor și în acest punct. Ei se silesc de a scăpa pe elevii lor de manierele necioplite, de limbajul incult, de mișcările stângace, și necontenit le recomandă politețea, conduită demnă, și mai cu seamă podoaba cea mai frumoasă pentru un Tânăr: modestia.

— Dacă aceste calități și le-au însușit elevii noștri, și dacă sunt unite cu o pricerpere clară a chemării lor, cu o inimă caldă și cu o voință hotărâtă spre bine, atunci astfel de învățători se pot introduce în toate cercurile sociale și nimeni nu le va refuza stima cuvenită.

Pe lângă exemplul și sfaturile ce primesc elevii de la profesorii lor, mai au ei ocaziune de a veni în contact și cu alte cercuri sociale pe când sunt în școală. Citez în treacăt festivitățile școlare și participarea la serbările pentru binefaceri; câte odată asistarea la reprezentarea de piese alese, clasice ori naționale; plimbări și excursiuni, la care iau parte profesorii și chiar publicul ce voește a se interesa de înaintarea tinerimei; și în fine au și permisiunea de a vizita din când în când rudele și familiile cunoscute, care se bucură de o bună reputație în localitate. Iată momente însemnante când Tânărul normalist poate prinde ce e frumos și e vrednic de imitat!

Trecem la partea pozitivă a temei, scoțând la iveală câteva puncte principale, pe care nu trebuie să le pierde niciodată din vedere.

dere, dacă vom să formăm pe elevii noștri gata de o muncă spornică în mijlocul poporului.

Mântuitorul lumiei vorbește de năimiții cari își părăsesc turma când se apropie vrășmașul; cari nu cauță de cât interesul lor, și cari muncesc numai pentru plată. Astfel de mercenari nu sunt una cu turma lor, pentru interes o vând chiar, căci banul e totul la aceștia. Un învățător nu trebuie să fie ca *năimîtu* din biblie, dacă voește a fi ascultat, respectat și iubit de toți. Să știe învățătorul că chiar săteanul cel mai de rând cântărește pe dascălul din satul său, și când țărani se vor convinge că învățătorul lor lucrează numai atât cât e plătit, atunci s'a isprăvit cu influența lui educatoare printre ei. Să ne aducem cu toții aminte de frumoasele cuvinte ale lui Rousseau: «Prima calitate ce se cere de la un învățător este aceea de a nu se lăsa să fie cumpărat. Sunt vocațiuni de o așa înaltă demnitate, la care nu poți a te dedica pentru bani, fără a nu te face nedemn de ele».

Noi dorim ca între școlari, săteni și învățător să se formeze o strânsă legătură de simpatie, care nimic să nu fie în stare a o rupe. Dar la acest fericit rezultat, nu se poate ajunge de cât numai atunci, când învățătorul să hotărî să rămână pentru totdeauna în același loc, să lucreze cu inimă pentru săteni, să simtă cu ei bucurile și durerile lor.

Numai imprejurări serioase, ar putea să siliască pe tinerii învățători să-și părăsiască comuna unde pentru prima oară au venit. Tinerii învățători să-și aducă aminte și de proverbul: „*Piatra ce se rostogolește nu prinde mușchiu*”, și că nici o simpatie nu se poate naște din partea locuitorilor către învățătorul ce n'are gând să rămână mult printre ei. Cu totul altfel este când învățătorul petrece 20 și mai mulți ani la un același loc; cei mai mulți din locuitori au fost școlarii săi, datorindu-i numai lui cultura lor; cu-vântul său e bine primit de toți; în toate afacerile importante ale comunei se cere și părerea d-lui învățător; el e membru în consiliul bisericesc, cuvântul său e ascultat de fruntașii satului, e membru al societăților înființate în comună; relațiunile lui cu locuitorii sunt strânsse, prietenesti și influența lui binefăcătoare trece în afară de școală pretutindenea în comună. Iată ce îsbânzi urâm noi elevilor noștri. Noi, profesorii școalelor normale, ne depunem toate silințele ca elevii noștri la părăsirea institutului să plece entuziasmati de chemarea lor și cu un ideal în sufletul lor de a săvârși opera bună acolo unde Statul î-a trimes. Școala normală spre a ajunge la această întă nu se mulțumește să înzestreze pe elevi numei cu o sumă de reguli și cunoștințe variate, numai cu practica pedagogică, cu cunoașterea legilor școlare și a regulamentelor, aceasta n'ar fi de ajuns, căci dacă s'ar mărgini numai la atât, n'ar reuși

să inoculeze în sufletele elevilor iubirea de carieră, ci ar forma nu mai niște dascăli, cari ar fi în stare să execute programe, dar n-ar fi pătrunși de însemnatatea menirei lor și în tot locul nu s-ar auzi din gura lor de cât veșnice plângeri de starea lor materială, fiind totdeauna nemulțumiți de pozițunea lor. Astfel de învățători n-ar căștigă nici o dată iubirea elevilor și a locuitorilor. Și țărani Domnii mei, măcar că mulți din ei în munca lor au în vedere numai partea materială, tot au un respect oarecare de sentimentul ideal, când văd că fără mare răspplată învățătorul lor are răbdare nemărginită cu coplii lor! – Da, putem afirma, că noi nu ne mulțumim numai cu executarea programelor și cu practica pedagogică, noi plantăm în tineri *interesul pedagogic!*

Elevii noștri trebuie să se pătrundă de acest mare adevar: că tocmai ce e mai elementar în știință, tocmai aceasta e lucrul cel mai greu; că trebuie cunoștințe sigure pentru o solidă tratare elementară; ei trebuie să știe că munca instrucțiunei formează un total, ce se bazează pe legi trainice ale asimilării intelectuale; că în toate obiectele trebuie să urmăm aceiași cale și că *aceste cai sunt de natura cea mai simplă*; și astfel se va clădi un cerc de idei, de noțiuni și legi pedagogice, cari vor dezvolta o forță ce va produce minuni, dând impuls la lucru, cu înșurărire și năzuințe mari. Cine vrea să aibă înrăurire asupra societății în care se mișcă, trebuie să cunoască bine mediul social. Așa dar învățătorul nu trebuie să trăiască izolat, el trebuie să cunoască țara și oamenii, el trebuie să fi cucerit în tinerețea sa munții și văile, să cunoască izvoarele de traiu, diferențele ocupării ale oamenilor, fie de la țară fie de la oraș. În școalele normale în această privință se face iarăși totul în limitele posibilităței. La ocazii bine venite atragem atențunea elevilor la frumusețea naturei, a localităților de oarecare însemnatate, comercială, industrială, istorică; îi se vorbește despre moravuri și obiceiuri și ce influență au acestea pentru binele poporului; anume și indemnăm să contribue la păstrarea acelor obiceiuri demne de conservat, în care e o frumoasă parte a traiului poporului și-i facem să știe că de multe ori dispărând obiceiul vechiu, dispare și o parte din bunele moravuri.

Din când în când elevii școalelor normale fac excursiuni; vizitează împrejurimile pitorești interesante, localitățile industriale și astfel se probează că sunt multe ocazii pentru bucuria neprefăcută și pentru îmbogățirea intelectuală. Introducând pe elevi în comoriile intelectuale ale națiunii se inițiază de asemenea cu frumoasele cântece ale poporului, emanația cea mai nobilă și cea mai curată a sufletului poporului; încă din școală se dețin de a face alegeri de cântece și în comuna lor vor învăța din această colec-

țiune pe școlari și pe adulți, și prin această alegere se vor înlătura unele cântece obscene sau nu în deajuns de frumoase din cântarea poporului. Poporul nostru este înzestrat cu un simț natural pentru ce e frumos și nobil și știe a deosebi un cântec frumos de unul disgrătos. Ce îmbucurător este pentru un învățător când în serile de vară va auzi executându-se de foștii săi școlari cântecele învățate de el! Pe lângă acestea elevii școalelor normale sunt inițiați și cu bunele scrieri populare, spre a putea orienta pe sătenii și pe acest teren. Învățătorul e în stare ca împreună cu preotul să întocmiască o bibliotecă populară, spre a avea sătenii la îndemână hrană spirituală sănătoasă, fiind astfel scăpați de scrierile pline de otravă sufletească, scrise și vândute de oameni fără conștiință.

Se dețin elevii noștri și în ținerea de conferințe, spre a învăța pe țărani adevărurile de căptenie de care se simte mare trebuință în populația noastră de la sate. Aceste conferințe sunt un puternic mijloc de acțiuni luminătoare și moralizatoare. Așa la diferite ocazii, învățătorii tratează despre agricultură și foloasele ei, despre igiena satelor și a familiilor, despre datoriiile civice ale sătenilor, despre autorități, serviciul militar și altele.

Am arătat cum profesorii școalelor normale țintesc să inoculeze în elevii lor bunurile ideale ale poporului, accentuez acum la bunul cel mai ideal, care trebuie să formeze baza muncei educatorului, e vorba de terenul vieței religioase, fără care un popor nu poate fi fericit. Și ce om cu mintea sănătoasă ar tăgădui importanța acestui factor în viața poporului? Învățătorul oricât ar fi de deștept în comună, de dibaciu în școală, oricât de bun sfătuitor în daraverile sociale, nu-și va înțelege pe deplin rolul său de adevărat educator, dacă nu va voi să fie în mijlocul poporului în orele lui de bucurie sau de restrîște; dacă nu va încurajă pe sătenii săi prin credință în Dumnezeu; dacă nu-i va măngâia în nenorocirile lor prin nădejdea în *Părintele ceresc!* Calea la inima poporului numai prin simpatie nefățarnică se găsește.

Școalele normale contribuiesc la dezvoltarea înaltului sentiment religios nu prin învățări teologice savante, ci prin propagarea adevărurilor evanghelice, prin exemplu, prin moravurile cari au ființă în aceste institute de cultură; cu un cuvânt elevii sunt călăuziți să poată găsi oricând în credința religiunei consolare și speranță pentru viață, placere, curaj și forță în chemarea lor de învățători ai poporului. Și astfel școala normală contribue a formă din elevii lor viitori dascăli, înzestrați cu cunoștințe folosite care pentru viață practică, dar și coprinși de iubirea pentru copii și pentru popor, de iubire pentru bunurile sale ideale, pentru care

sunt chemați să le înmulțiască, să le păstreze și să le protejeze.

Am zis de la început că partea a doua a conferinței noastre este: *cari sunt principiile conducețoare în cariera sa a educatorului poporului?* Vom răspunde în trăsuri generale, având în vedere puținul timp ce ne-a mai rămas pentru aceasta. Învățătorul având responsabilitatea școalei sale, trăind în mijlocul elevilor săi, ia parte și la dezlegarea marilor chestiuni vitale sociale, care agită societatea modernă, adică la chestiuni religioase, politice și sociale. Și la acestea învățătorul modern nu trebuie a rămânea indiferent, dacă nu voește ca activitatea sa culturală să rămână zero. De a lucra însă cu prudență, aceasta se recomandă învățătorului. În chestiunile religioase să manifeste cel mai profund respect pentru religia strămoșească și pentru servitorii altarului, cari au și ei de asemenea un rol important în societate. În școală și în mijlocul poporului va predica cele două idei fundamentale ale moralei: ideia demnităței personale și ideia dreptăței cu imediata ei consecință: *solidaritatea în acțiuni bune.* În politică, atitudinea învățătorului nu poate fi alta de cât dedarea absolută în serviciul Statului. Învățătorul trebuie să fie omul ordinei, el nu trebuie să uite că e al tuturor, iar nu al unei coterii politice. El are datoria de a lumina pe alții, iar nu a selua după curentul massei poporului. Tact și prudență este cea mai bună recomandație asupra acestui punct!

Cât privește chestiunile sociale, rolul educatorului este imens. Vrăjmașii de moarte ai omenirei sunt: ignoranța, mizeria și moartea înainte de vreme. Boalele ce bântuesc satele noastre au mai adeseori de cauze primordiale mizeria fiziolitică provenită din griji morale sau materiale, din locuințe defectuoase, din muncă exagerată care dehulează trupul și sleiește puterea nervoasă. De multeori însă originea boalelor este: necumpătarea, excesele alcoolismului precum și ignoranța celor mai elementare legi igienice și ale lumii fizice în care trăim. Din ignoranță isvorăsc mii de negorociri, vicii, neprevederi!

Ce câmp de activitate pentru învățător în lupta să în contra acestor rele cari au năvălit asupra societății românești! Rolul social al educatorului este binefăcător; învățătorul poate combate aceste rele prin exemplu bun, prin instrucțiune și prin stăruință pe lângă familii.

Mijloacele prin care învățătorul poate contribui la formarea rațională a poporului, la regenerarea moravurilor și prin urmare la fericirea lui sunt:

Inființarea prin sate a azilurilor pentru copii mici, numai pe timpul zilei, unde micuții lipsiți de îngrijirea de mamă care e dusă pentru căștigarea hranei zilnice, sunt adăpostiți, hrăniți și feriți de

nenorociri, boale și altele. Înființarea acestor aziluri e de urgență cerută din cauza multor nevoi ale populației rurale, și cu bună chibzuială s'ar putea înființa în toate comunele.

Al doilea loc unde educatorul își arată puterea sa de regenerator al soartei poporului sunt școalele primare. Aci poate el desvoltă și fortifică puterile fizice, intelectuale și morale ale copiilor, și să le înzestreze mintea cu cunoștințe necesare în viața practică. O organizație conformă cu cerințele timpului o va da înalță autoritate școlară. Noi ne-am depărtă de tema noastră, dacă am insistat asupra acestui punct. Ar fi de dorit însă ca în această organizare să nu se uite adevărata menire a școalei primare. Moda și excesul pot aduce rezultate contrare de cele așteptate !

O instituție bună, pe cari cu toții să o încurajăm, aparținând mai mult inițiativei private, după cum am arătat aceasta încă din 1892, sunt cantinele școlare. După nevoile locale se vor organiza și acestea. Oricum ar fi, folosul lor e foarte mare și mult va căștiga în stima sătenilor învățătorul care va înțelege însemnatatea lor ! - Vin la rând școalele de adulți, în care se continuă și se fortifică cultura începută în școală primară. Ce legături strânse de prietenie poate legă învățătorul cu familiile sătenilor, se poate vedea în comunele unde învățătorul a înțeles scopul acestei instituții, ajutătoare școalei primare. Si învățătorul va face plimbări și excursiuni nu numai cu elevii din școală primară, ci și cu adulții.

Dar activitatea moralizatoare și luminătoare a învățătorului nu se va opri numai la aceste mijloace de cultură. El va înființa coruri țărănești, va da ființă bibliotecilor populare, va îndemna pe săteni să înființeze casse de economie și bânci populare, cu sindicate agricole ; la nevoie va sfătuia să se înființeze colonii de vacanță pentru a se îngrijii pe timpul verei de sănătatea copiilor slabii ; va da serbări școlare și va organiza șezători sătești ; va ține conferințe și va găsi destul timp pentru toate acestea, când e voință și când are un *ideal* în sufletul lui, care îl mișcă spre bine și-i dă puteri noi spre ajungerea acestui mareț ideal !

Dacă noua generație va fi călăuzită din pruncie până la maturitate după principiile indicate, cu bunăvoie și pricere, va fi imposibil ca această generație să rămână inferioară în civilizație celorlalte popoare, cari ni se dau mereu de pildă !

Prin toate aceste nenumărate binefaceri ce învățătorul va revârsă asupra poporului, el va ajunge să căștige în comună o situație morală, care va înzeci puterea sa de acțiune, împlinind în același timp o operă patriotică și o datorie mare către *Stat*, și va merită cu drept cuvânt numele de apostolul propagator al luminei.

Si acum, Domnilor și stimați colegi, să ne înăltăm cu toții
inimile și mintea la Marele educator al poporului românesc, la iubitul
nostru Rege ! Să trăiască deapurarea respectat și iubit de
Români de pretutindenea !

Trăiască Dinastia, scumpă nouă tuturor !

Trăiască România, mare și în veci glorioasă !

Trăiască românește !
Prostria teologiei și științelor,

*Rolul școalelor normale în învățământul românesc. *)*

Eră în anul 1895, când s'a terminat mărețul edițiu în care ne aflăm aci adunați. Plecaseră lucrătorii cu mistria, ciocanul și dalta și lucrători noui i-au înlocuit: bărbați înzestrati cu știință, încinși cu sabia cuvântului viu și pătrunși de idealul școalei, și având înaintea lor un material viu de clădire pe care ei aveau să-l întocmiască în mod intelectual și după o măsură înțeleaptă. Între primii lucrători ai acestui atelier intelectual se aflau: veneratul meu amic, Dimitrie Scureiu, ca profesor și director, Paul Cuculescu, Stefan Velovan, Gheorghe Șapcaliu, Constantin Zamfirescu, Ioan Ștefănescu, D. Mirea, P. Juran, I. Sibianu, Pr. P. Dragomirescu, N. Adam și eu; dintre aceștia unii au trecut la alte posturi, ori sau retras la pensie, fiind înlocuți cu D-1 Ilarian Velculescu, profesor și director, Haralambie Dimitrescu, Ion Luca, T. Vasilescu, I. Tutuc, P. Chirulescu, M. Ionescu și I. Grecu; și acum a sosit momentul să es și eu din cercul acestor colegi, cu cari am lucrat în armonie în interesul acestei școale. Acest moment de amintire îmi dă prilej să vă vorbesc pentru ultima oară *despre înaltă chemare a școalelor normale*.

Timpul actual este un timp de luptă și de năzuință pe toate terenurile. Strigătul pentru civilizație, pentru lumină răsună din locașurile științei, precum și din ale agriculturiei, industriei, ale artei și ale comerțului, străbătând până în satele cele mai depărtate. Scoala având chemarea de a răspândi în popor sămânța ideilor mari, care mișcă sufletele, tocmai de aceea timpul prezent a făcut să crească pe terenul învățământului florile cele mai frumoase și cele mai bogate. Eră natural ca undele timpului a acestei năzuințe spre cultură să bată și în locașul de pregătire a acelor oameni cari sunt chemați să deschidă luminei porțile; căci numai fondarea de școale nu e de ajuns, ci trebuie format un corp învățătoresc pătruns de cultură, priceput și harnic. Prin urmare cea dintâi chemare a școalelor normale este o chemare științifică. Când după absolvirea cursului, normalistul trece ca învățător la vreo comună, el

*) Cuvântare tinută cu ocazia unei despărțiri mele de elevii școalei normale «Carol I.» din Câmpulung, prin trecerea la liceul Alexandru Hașdeu din Buzău. S'a publicat pentru prima oară în revista „Convergiri didactice“ No. 3, Iunie 1905.

cere de la locuitorii deplină incredere, că el va fi un deșeptător și un educator pricoput al vieței intelectuale a copiilor încredințați lui. Ei bine, unde se cere credit, acolo trebuie să fie și un capital bogat. Acest principiu nu-și are valoarea să numai pe terenul economic, el se cere imperios și pe terenul educației și al instrucțiunii poporului. Ceeace privește scopul, modul, întinderea culturii învățătorului, au fost multe păreri, multe șovăeli; aproape fiecare deceniu ca să nu zic an, a adus un alt ideal al formării învățătorului. La început se cerea un învățător cu foarte puține cunoștințe; apoi *unul savant*, mai în urmă ca sfătuitor agricol, industrial, finanic, sanitar, gospodăresc, chiar juristic, și de aci felurimi de pretenții școalelor normale, de aci schimbări repezi de programe, de legi și de regulamente. Legea din 1901 hotărăște chemarea școalelor normale, *de a forma din normaliști un corp didactic înzestrat cu variate cunoștințe, moral și bine pregătit pentru toate obligațiunile chemării sale*. Aceasta este idealul, dar dacă și totala organizare, mecanismul și mijloacele întrebuiințate vor duce spre acest ideal, aceasta rămâne de discutat, de controlat mai pe urmă. Finitul bun încoronează totdeauna opera!

S'a deschis normaliștului un câmp mare de știință, și totuși nu e bine ca el să aibă pretenția de a fi atotștiitor, căci nu extinderea științei este de folos viitorului învățător, cătă *impulsul intern intelectual*. Intreaga instrucțiune nu trebuie să pierde în amănunte minunțioase, ci în prezentarea punctelor mai însemnante de vedere care să serviască de regulator în conducerea vieții. În școalele normale pe lângă cultura generală necesară viitorului învățător se năzuiește la acea sinteză a culturii, care se ridică de la amănuntele cunoștințelor la aprecieri și idei generale. Didactica școalei normale are ca întărire: claritatea și vigoarea cunoștinților dobândite, vigoarea sentimentului, năzuința continuă spre dezvoltare, disciplina severă a cugetării, înnobilarea firei morale și cultura simțului estetic prin instrucțiune. Prin aceasta se aprinde adeverata placere pentru știință și străduința neobosită, acea virtute specifică a școlarului; prin aceasta obiectul de studiu devine un obiect de placere, devine posesiunea durabilă a duhului și hrana intelectuală a vieții, care mai târziu va fi pentru învățător după munca zilei un izvor nesecat de forțe nouă, de placere și entuziasm.

Scoala normală anume țintește la învățarea cu temeiul a studiului pedagogic, căci acest studiu este știința esențială a acestor școale. Întocmirea sferei ideilor pedagogice se face numai prin examinarea științifică a scopului și a întei întregei educaționi, a condițiunilor și a mijloacelor prin care ajungem la scop. Toate principiile fundamentale pedagogice și didactice pot fi transplantate în sufletul elevilor noștri printr'un studiu solid al psichologiei, care

premurge și însoțește instrucțiunea pedagogică, servindu-i de bază și ca o știință auxiliară de mare preț. Procesul nașterei imaginilor psihice, de la prima lor activitate până la ultima desvoltare și formare a organizmului intelectual, este prezentat normalistului pe cale genetică; din fapte psihologice se dezvoltă și se deduc principiile pedagogice și regulele metodice, în cît teoria intră imediat în raport viu cu practica. Știința psihologiei se preface prin exerciții continue în arta observației de sine pe baza experiențelor făcute și în legătură neîntreruptă cu viața.

Pe lângă baza psihologică se ocupă studiul pedagogic și cu baza istorică. De aceea școalele normale introduc pe elevi și în istoria pedagogiei, le prezintă idealurile și mijloacele de educație ale timpurilor trecute; le demonstrează ce a fost școală în cursul secolelor, le face cunoscut ce a emoționat învățătorimea pe timpul unui Rousseau, a filantropilor, a lui Rochow, Pestalozzi, Dinter, Diesterweg, Herbart și alții mulți; și astfel le face convingerea că în orice timp toate încercările de reformă pedagogică s'au împlinit în concordanță cu mișcarea istorică a omenirei. Si cu aceasta normalistul devine capabil de a urmări literatura revistelor pedagogice a timpului actual și poate pricepe legislația scolară; și în fine este pus în stare de a încercă și a reuși în practica pedagogică.

Toată aprofundarea pedagogică nu face pe bunul învățător; instrucțiunea nu e numai obiectul priceperei, și încă mai puțin obiectul instinctului natural, ci este mai mult o artă, mișcată de un ideal, călăuzită de reguli și însușită prin practică continuă. Ca un câmp rodnic de exerciții pedagogice școala normală deschide normaliștilor săi *școala de aplicatie*, care nu este numai o *stațiune* de încercare, ci un organism viu și normaliștii să o considere ca o școală de model, în care să asiste la practica instrucțiunei făcută de învățătorii respectivi și sub conducerea profesorului de pedagogie; apoi prin propriile lor încercări și prin critica acestor încercări se măresc într'atâtă până devin conștienți de modul cum trebuie tratat materialul din punctul de vedere limbistic, real și moral. În școala de aplicatie normalistul e coprins de sfîntenia chemării învățătorești; aci primele raze ale bucuriei îi pătrunde înimă sa Tânără; aci se aprinde în el focul sacru de iubire pentru copii; aci se dezvoltă acel entuziasm, prin puterea căruia învățătorul lucează cu drag. Si timpul ne-a probat că școala noastră a dat elevilor săi o cultură bună științifică și pedagogică și o pricepere ideală a chemării de învățători, căci din școala normală «Carol I» au eșit multe serii de învățători, cari nu-și îndeplinesc funcțiunea lor în mod mecanic, ci învățători pătrunși de duhul științei, modești, morali și posedând bine arta de a instrui pe alții.

Timpul actual se mai caracterizează printr'o mișcătoare viață

*împreună
atârâi*

șocială politică, printr'o conștiință vie și mândră de vitalitatea românească. Precum Minerva se zice, că s'a născut din capul lui Jupiter, tot așa ni se prezintă ca o minune gloria și mărirea României. Visurile Românilor de independență și regalitate ce fluturau în sufletele noastre ca o fantasmă poetică s-au realizat. Si dacă acum domnește în țară o viață viguroasă; dacă cetățenilor li se impun multe datorii și drepturi politice, fie ca alegători, jurați, magistrați, ori funcționari administrativi, din aceeași rezultă pentru școala normală și special, că ea are și o chemare națională. După o comparație figurată a lui Rochow, învățătorul este șoricelul care poate să roadă mrejile ce încălzează forța de leu a poporului. De aceea școala normală crește pe elevii ei la inima patriei ca pe cei mai buni fii ai săi ; aprinde în ei adeveratul patriotism, cu care se întovărășește pe lângă dorul duios către locul natal și conștiința mândră de sine și curajul cutezător de jertfire, fiind hotărâți la vreme de nevoie să apele țara lor scumpă chiar cu sângele lor în contra dușmanului.

Tânărul dispus pentru entuziasm și pentru tot ceea ce este bun, mare și frumos, se va dedică cu totul patriei, căci școala normală i-a amintit de trecutul glorios al țării sale, i-a prezentat pe eroii neamului înconjurați de o aureolă sfântă. Profesorul de istorie nu i-a vorbit numai de vâijiul arcelor, de zângăniul săbiilor, de bubuitul tunuriilor, de îngrozitorul sgomot al bătăliilor, ci și de starea culturală a timpului, împodobindu-i fantasia cu descrierea marelor puteri ce au mișcat timpul trecut, făcându-i cunoscute legile istorice și dându-i de citit și imitat frumoase pilde din istoria poporului românesc de pretutindenea. Profesorul de Geografie cutreeră cu școlarii pământul românesc de la Tisa până la Mare și de acolo până la Pind, ca să simță misterele fermecătoare ale pădurilor, frumusețea romantică a munților, liniștea idilică a vâlcelelor ; să afle tradițiunile și legendele vechi ; să asculte huruitul din fabrici, ţueratul mașinelor, ciocănîtul în adâncimea pământului ; cutreeră cu ei județele unite prin rețele de cale ferată, ori după împrejurări prin alte mijloace de comunicație ; se oprește în orașele și locurile gloriei și mândriei neamului românesc, și admiră râmășițele trecutului, observând cu băgare de seamă și tot ce se găsește demn de studiat la popor. Profesorul limbei materne se scoboară în sanctuarul poporului, în sufletul lui, în dulcele său graiu. El vorbește școlarilor săi într'o limbă curat românească de modul de cugetare a poporului, de limba lui, de cultura și obiceiurile lui ; le comunică minunățiile cântate de poeți ; îi face să se inițieze cu monumentele strălucite ale literaturiei, neuitând nici creațiunile fermecătoare ale poporului, care mai mult de cât orice oglindesc caracterul neamului și respiră o suflare vie a virtuților

17

poporului din toate unghiuurile românismului. Si iată cum profesorul de limba română ca și cel de cânt, de istorie, geografie, științe naturale, în fine ca toți profesorii unei școale normale să dezvolte în școlarii lor sentimente patriotice! Că lucrul manual, cunoștințele de agricultură, pomicultură și grădinărie, precum și deprinderea în ale gospodăriei țărănești contribuesc în a da o educație integrală și armonică viitorilor apostoli ai culturiei românești este în afară de orice discuție, cel puțin în această ocasiune. Dar să nu uităm pe maestrul de gimnastică, care îngrijește pentru complecta dezlegare *a chemării naționale*. În edificiul nostru avem și o hală de gimnastică pentru a dezvoltă forță fizică, pentru cultura rațională a gimnasticei. Aci școlarii noștri nu fac exerciții numai pentru a fi apărăți de urmările rele ale unei viețe sedentare, ori numai spre a da corpului mlădiere și grație, ci scopul este mult mai serios, aci ei se prepară pentru timpul când îi va cheme odată *Patria*, atât în luptă în contra *ignoranței*, cât și de a fi voinici pe câmpul de războiu. De acea maestrul de gimnastică exercitează pe elevii săi în lupte și jocuri fizice, și le insuflă curajul ca nu vreodată când *Patria* va fi în pericol, ei să fie mai prejos de alții în bărbătie, energie și bravură.

Formați astfel, elevii noștri părăsesc școala normală cu inima plină de iubire pentru *țară* și cu brațul viguros.

Si când aceștia își vor ocupa locul lor în vre-o comună, cum să nu fie ei învățători, cari să considere funcțiunea lor, ca o sfântă datorie către *țară*, cari nu se dau înapoi de la nici o oboseală, de la nici o jertfă și cari nu lucrează numai pentru leafă, ci din dragostea carierei! Si astfel de învățători vor servi de pildă tuturor, semănând în calea lor credința, supunerea, respectul în fața legilor, iubirea de *Tron și Dinastie*, pietatea istorică; și cari nu vor refuza ajutorul lor moral și chiar material acelor oameni de bine, cari se manifestă în diferite împrejurări ca adevărați prieteni ai poporului.

Despărțindu-mă de voi, iubiții mei școlari, vă amintesc încă de un fapt de o foarte mare importanță, asupra căruia să reflecți multi, atunci când veți ajunge învățători. Timpul actual este un timp de sguduire religioasă și de decadență morală. Religiunea este privită de mulți cu indiferență, ba chiar cu dușmanie. Si cu toate acestea nimenea n'ar trebui să uite de marile servicii ce biserică românească a adus în trecut țării noastre!

pentru reînnoirea vieței religioase și întărirea vieței morale școala poporului este unul din factorii principali. Învățătorul împreună cu preotul sunt amândoi datori de a face să rodiască în sufletele copiilor germanii religioși și morali.

De aceea școala normală are chemarea de a fi și o *pepenieră* de cultură morală-religioasă. Profesorul de religie consideră

12326.

ca cea mai mare a sa datorie de a transforma totdeauna litera si
cuvantul in spirit si viață, ca elevii să priviască pe Dumnezeu
ca înaltul creator al existenței lor; să intre în raport personal și
viu cu el, și să-și asimileze icoana ideală a lui Christos, în cât
să simtă în ei impulsul de a călcă pe urmele lui. Religiunea nu
le servește numai la aprofundarea și perfecționarea culturii lor,
ci le este o mare putere morală.

Timpul prezent are nevoie de ființe morale, tari în caracter;
are nevoie de bărbați cari prin exemplul lor să transforme locașul
școalei într-o școală preparatoare de toate virtuțile creștine și ce-
tătenesci. Acest timp de progres cere învățători, cari să lucreze
conștiincios la innobilarea morală a școlarilor lor și cari prin în-
treaga lor persoană să lase a se strecură ca un fluid intelectual
în inimile tinerimei caracterul etnic românesc.

Așa dar școala normală are o întreită menire: o menire
științifică, o menire națională, o menire morală-religioasă.

Știința, Patria și Religia sunt cele trei pregătiri principale, pe
care le are școala în vedere spre îndeplinirea scopului ei.

Pe lângă instrucțione școala normală mai are în ajutorul ei
spre a-și ajunge scopul, și internatul, care contribue foarte mult
la îndeplinirea menirei sale. Aci normalistul se bucură prin un
traiu regulat de sănătatea fizică; retras de orice influență turbu-
rătoare el găsește în internat dispozițunea bună pentru muncă; în
contact mai de aproape cu conșcolarii săi, el gustă toate plăcerile
comunicării intelectuale dintre colegi și ale unei adevărate prietenii.

Aci capătă normalistul deprinderi bune de ordine, supunere,
unire și alte obiceiuri bune ce sunt o zestre neprețuită pentru viață.
Terminând vă mai dau și acest prietenesc sfat.

Nu uitați pe profesorii voștri, cari s-au ostenit pentru voi,
pentru ca întotdeauna să se bucure de voi! Nu uitați niciodată
acest mare edificiu, unde Statul v'a crescut și v'a dat o carieră
nobilă, în care lucrând cu dragoste de inimă veți fi folositorii voaș
și ţărei voastre! Este natural că într-o instituție așa de mare cum
este școala noastră normală trebuie să dominiască o disciplină
severă, legea trebuie să vi se pară ca ceva inviolabil, la care sunteți
datori și va supune voioși, fără nici o abatere; și aceasta se va
face ușor, dacă iubiți și aveți încredere în directorul vostru și în
profesorii voștri; dacă vă îmbrăcați cu scutul de otel al unui ca-
racter adevărat nobil, moral, și dacă observați în continuu buna cu-
viință ce trebuie să fi podoaba unui viitor învățător.

Când femeea Spartană dete fiului său scutul spre a merge
în războiu, și zise „sau cu el, sau pe el“, și prin aceste vorbe ea
și cerea, ca și mama lui Ștefan cel Mare, ca sau să învingă, sau
să moară, căci numai așa va fi demn de ea! Si școala normală

zice fiilor ei aceleași cuvinte, îndemnându-i să nu lânceziască nici odată în entuziasmul lor, căci entuziasmul este baza cea mai solidă a muncei, a faptelor mari, a progresului.

Când veți fi odată învățători, arătați școalei voastre recunoștință prin stima către profesorii voștri, socotind cu ce greutăși este unită cariera de profesor; arătați recunoștința voastră prin zelul necontenit al perfecționării voastre, prin purtarea exemplară și prin punerea în practică a cunoștinților ce ați dobândit. Veți contribui prin aceasta la renumele școalei și aceasta să nu vă fie de loc indiferent, căci *opiniunea publică despre școalele normale este strâns legată cu aprecierea culturii și cu aprecierea persoanei învățătorului*. Școala normală vă va recunoaște atunci ca niște membrii vrednici de ea, și noi muncitori modești în ogorul învățământului, vom găsi mângâierea și răsplata noastră, în voi.

Și acum luându-mi rămas bun de la voi, iubiții mei școlari, vă urez sănătate și toate fericirile omului cinstit.

Rămâneți sănătoși !

Trăiască Patria !

Prospere neîncetat școala normală „Carol I“.

*Sfaturi colegiale. *)*

„Prin școală spre viață“

Scoala are menirea de a da oricărui individ cultură generală, cultură umană și cetățenească, ocupându-se cu partea intelectuală, etică și estetică a vieței spirituale; însă nu mai puțin și cu îngrijirea de dezvoltarea corpului, căci s'a zis de mult și veșnic neschimbat va rămânea adevărul: „*mînte sănătoasă în corp sănătos*“.

Cât de necesară este sănătatea pentru afacerile noastre și pentru fericirea noastră, este de prisos a mai vorbi aci. Dar cred necesar să dezbatem și să lămurim teza importantă, că *nu pentru școală, ci pentru viață trebuie instruită tinerimea*.

Observarea mediului ce ne înconjoară, cultura rațiunei practice, dobândirea cunoștințelor ce pot fi folositeare elevului în viața lui de mai târziu, în fine însușirea unei conduite, conform pozițiunii sale în societate, acestea sunt ce le cer de la discipulii lor toți pedagogii veacurilor trecute, și după dânsii toți pedagogii moderni și oamenii de școală le-au tot repetat, dându-ne ei prin scrierile lor hrana spirituală, învățăminte și îndemn în cariera ce nemănaște.

Instrucțiunea interesantă dată de învățătorul, care nu uită nici odată să o aplice la viața practică, care știe să elimineze cele netrebuincioase și posedă multă experiență didactică, această instruire a lui deslușită și luminoasă, poate să contribuie foarte mult de a formă pe omul practic și capabil pentru bunul mers în profesiunea sa. Practica să nu fie considerată de noi altfel, de cât ca un copil al cugetării, și totdeaodată ca o probă a ei.

Cei antici de la cari noi modernii tot împrumutăm mereu idei, voiau să scurteze calea instrucțiunii, ei nu voiau să instruiască

*) Discurs ținut la Giurgiu, cu ocazia conferințelor generale ale institutorilor și învățătorilor din județul Vlașca, în 1894.

Autorul, pe atunci revizor școlar, din considerațuni pedagogice a lăsat afară tot ce privia direct pe învățătorii din Vlașca, publicând numai ce i-s-a părut de interes general.

S'a publicat pentru prima oară în revista: „*Innvățământul primar*“, 1898.—

mult prin *audiare*, ci prin exemple ; ei formau pe școlarii lor mai puțin prin cuvinte și mai mult prin exemple și acțiuni, pentru că cele învățate să nu fie admise în sufletul lor ca o știință ce se uită, ci ca ceva natural ; nu ca ceva învățat, ci ca o posesiune înăscută și trainică. Școlarul să nu reciteze dar lecția mecanicește, ci să o execute, să o întipăriască în memoria sa, *prin exercițiu, interes și atențune*. Învățătorul poate face pe elev să profite de învățătura sa, dacă el arată prudență în acțiunile sale, dacă domnește seriozitatea, dreptatea și bunătatea în purtarea sa și în vorbele sale. Atunci numai poate zice învățătorul, că a contribuit și el la dezvoltarea *eului ideal* în copil.

Ușor de zis, dar cam greu de realizat, mi-ar putea obiecta unii dintre Dumneavoastră, și în multe cazuri cu drept cuvânt !

Este adevărat, Domnii mei, grea este vocațunea învățătorului ; viața sa este o luptă cu împrejurări multe și grele. Dar nu este viața oare îngenere o luptă ? Chiar de la naștere *copilul – om* are să se lupte cu elemente vrăjmașe, ce amenință să-l prăpădiască !

Câte lupte nu vedem în sfera intelectuală a vieții ! Conștiința în luptă cu voință, necredința că credința. Dar lupta cea mare pe terenul moral ! Fiecare ocupație, fiecare funcție dă acestei lupte o întipărire și un colorit deosebit. Se luptă în toată viața lucrătorul și meseriașul, care cu sapa, casmaua și lopata, ciocanul și burghiu, cum și cu alte unelte diferite, caută să birue tăria și duritatea materiei. Si omul de Stat se luptă neîncetat, să-și mențină pozițunea sa înaltă dobândită tot prin luptă. Se luptă agricultorul cu toată puterea sa fizică și morală în contra vrăjmașilor, ce-i amenință nimicirea rodului câmpului și al grădinei. Se luptă medical la capul bolnavului cu armele științei și ale experienței în contra boalei, pe care voește să o înlăture din părțile bolnave ale organizmului omenesc ! De ce dar să nu se lupte și învățătorul fără a se descurajă de reușită ? Dar lupta noastră este îndoită : *lupta cu noi înșine și lupta cu școlarii noștri* ! Să privim mai întâi punctul I. Ceeace dă omului adevărată sa valoare sunt calitățile sale morale. Bogăție, noblețe, frumusețe și puterea trupească sunt daruri ce repede pier și cari formează partea externă a ființei ; mai de dorit sunt calitățile spirituale : știință profundă, cunoaștere clară, judecată ageră, memorie excelentă. Noi admirăm pe un asemenea om, dar acestea toate nu constituiesc valoarea lui. Aceasta o găsim în concordanță, în conștiința sa, a ființei și a vieței sale cu morala. Numai calitățile morale sunt adevăratul și unicul criteriu al vieței și al activităței educatorului în funcțunea sa. Că certificatul de absolvire al unui învățător ar avea numai nota zece și că prin urmare posedă cunoștințe corespunzătoare funcțunei sale ; că el e maestru în didactică, în arta de a explica și preda ; că e

stăpân pe materie și are metoda cea mai bună, toate acestea negreșit sunt bune, de lăudat, de pismuit, de dorit și de admirat, și justifică judecata : «adevărul un bun dascăl!» Insă în ochii săi proprii și mai cu seamă în fața acelora ce pricepe, care este adeverata valoare a unui învățător, el este apreciat ca lipsit de aceste trei calități morale, mai bine zis virtuți, indispensabile oricărui învățător : *buna credință, conștiința morală și răbdarea.* — *Buna credință* în puterea căria învățătorul pune totul în serviciul funcțiunii sale ; știința sa, voința și timpul său ; *conștiința morală*, prin puterea căria el nu face nimic ce ar fi în contră datoriiilor funcțiunii sale ; în fine *răbdarea*, în fața nereușitei :

„In pământ zidită tare,
„Forma arsă stă de lut,
„Puneți mâna cu ardoare !
„Astăzi clopotul cel mare,
„Astăzi este de făcut !

„De pe fruntea înfierbântată,
„Calde sudori să curgă cată,
„De vrei laude din lucrare
„Și onoruri a merită.“

(Schiller)

Aceste frumoase cuvinte ale genialului poet se potrivesc pentru toate atelierele : pentru muncitorul cu brațele, ca și pentru filosof, pentru poet, ca și pentru savant, pentru meseriaș ca și pentru artist. De ce să nu fie și pentru munca învățătorului ?

«Am găsit-o», a strigat deodată Archimede cel mai mare matematic al anticităței, când a descoperit legea greutății specifice, cercetând conținutul de aur din coroana lucrată pentru regele Siracusei, Hieron.

«Am găsit-o», va fi strigătul de bucurie al învățătorului, dacă va birui toate greutățile din calea misiunei sale !

Aceste calități să mai aibă de tovarăși iubirea către copii, blândețea, dreptatea, imparțialitatea, zelul și statornicia.

Prin luptă se vor dobândi și aceste calități. Dar această luptă e lupta cu *omul intern*, ce n'are alt privitor de cât pe sine însuși !

Ne întrebăm, sfera calităților intelectuale nu oferă și ea o luptă ? Voesc să vorbesc de lupta științei cu experimentarea, de lupta teoriei cu practica și vice-versa.

Precum mustul prin ferbere se limpezește și devine o băutură înveselitoare, tot aşa și cele învățate la tinerețe să căutăm a

le clarifica, continuând observațiile și studiul nostru, spre a fi în totdeauna în curent cu știința.

O altă osteneală să ne mai dăm, spre a întipări în memoria noastră cele citite, căci atât știm, cât poate păstra memoria noastră. De aceea trebuie să ținem memoria într'un exercițiu continuu, care exercițiu regulat o întărește și ne face stăpâni pe materie. Memoria e întocmai ca și magnetul: puterea ei crește, deși încet, în măsură cât i se dă să poarte.

Apoi avem osteneala de a comunică cele știute. A instrui va să zică a preda știința. Învățând pe alții, învățăm noi de a predă. Să ne observăm dar noi pe noi însine, spre a vedea unde am greșit, și această recunoaștere a greșelilor noastre este primul pas spre îndrepere. Să instruim apoi cu plăcere, cu bunăcredință și conștiință, și de sigur vom birui o dificultate după alta.

Să trecem acum la punctul al II-lea: *lupta noastră cu școlarii*. Tratarea noastră va fi și mai concretă. În lupta învățătorului cu el însuși observăm o procedare subiectivă, cea cu școlarii este reală. Învățătorul în lupta cu școlarii are în vedere activitatea educativă, pe când în punctul I tot temeiul s'a pus pe activitatea instructivă. De altfel trebuie săt că orice instrucțune să fie totdeodată și educativă. Niciodată să nu uite învățătorul, că el este și trebuie să fie pedagog, adică educator.

Să ne luptăm în contra defectelor morale ale școlarilor, cari sunt: lenevia, neatențunea, distracțunea, limbuția, neastămpărul, necurătenia și altele.

Dejă în prima zi, la începutul activităței sale, învățătorul, înțeleg pe cel din oraș ca și pe cel de sat, trebuie să se arate maestru în combaterea acestor defecte. Elevul să se convingă cu cine are a face.

„Opune-te bărbătește la început, căci mai târziu nici un mijloc nu mai folosește“.

Dar când, tu învățătorule, ești biruitor, să nu strigi ca *Brenus*:

„Vai celor învinși“.

Acum, amice, ascultă încă un bun sfat! Dacă ai făcut pe mincinos să mărturisescă adevărul; dacă ai câștigat supunerea celui îndărătnic; dacă cel greșit își recunoaște singur greșeala și se căștește de fapta sa, mulțumește-te cu atât, ferește-te de *batjocură și ironie*, și fii generos, bland și bun! Si dacă ai fost nevoit vreodată să întrebuițezi dojana serioasă, vorbe aspre, cum și alte pedepse permise de regulament, fii numai de căt *Samariteanul milostiv!*

Numai procedând totdeauna astfel, vei câștgă iubirea și încrederea școlarilor tăi. Si aceasta este biruința cea mai glorioasă ce poate să dobândiască un învățător!

*Importanța conferințelor didactice săptămânale. *)*

Prin art. 132 din regulamentul pentru aplicarea legei asupra învățământului primar, s'a hotărât de Minister a se ține conferințe săptămânale, la cari sunt datori să ia parte toți membrii corpului didactic primar urban, fără deosebire de sex.

Scopul acestor conferințe este de a atâtă și îndemnă pentru pregătirea continuă a institutorilor și institutoarelor, mai cuseamă în materiile prescrise de programa în vigoare.

Dorința mea era, venit în mijlocul dv. să contribuim împreună ca aceste conferințe să intre cât mai curând în moravurile noastre școlare, alegând teze din terenul bogat al instrucțiunii educative, și cu toții apoi să le desbatem în aceste conferințe; dar împovărarea serviciului revizoratului cu lucrări de cancelarie urgente și mergerea prin județ spre a inspecta școalele rurale a zădărnicit această intimă dorință a mea, și după cum am constatat și a dv. proprie.

Intrând repede în materie, declar de la început că spre a reuși aceste conferințe trebuie totdeauna o prealabilă pregătire a materiei de discutat; căci e de toți cunoscut, că nu poți comunica deslușit altuia ceeace tu însuți nu posezi îndeajuns. Duhul se comunică duhului, cugetarea vie deșteaptă o nouă cugetare în altul; cuvântul numai atunci este bun și temeinic, când dă mărturie de deplinătate, de realitate.

Dar aceste conferințe numai atunci vor corespunde în total scopului lor, când se va probă că un duh liber domnește printre învățătorii copiilor poporului.

Condițiunile fundamentale ale reușitei conferințelor didactice

*) Aceste câteva povețe didactice au format subiectul unei conferințe ținute de mine ambelor secțiuni ale corpului didactic primar urban din Giurgiu, secțiuni intrunite la școală de băieți No. 1, într'una din serile lunei lui Mai, 1894, în calitate de revizor școlar.

S'a publicat pentru prima oară în „Gazeta săteanului”, 1894, Septembrie.

constau după mine, mai cu seamă în dispozițiunile spirituale. Adevarate dispoziții spirituale sunt : iubirea de profesiunea îmbrățișată, devotament pentru scopul vocației, identificarea participanților, armonia sinceră între colegi, zelul și năzuința de a se perfecționa în toate direcțiunile, sentimentul patriotic, dorința de a participa la tot ce înaintează scopurile finale ale umanităței, dorința de a lucra fiecare după puteri, ca lucrările de interes comun din ce în ce să se îmbunătățiască.

Citez cu această ocazie cuvintele lui Bornes luate dintr-o dare de seamă despre însemnatatea asociațiunilor didactice :

« O societate de natura aceasta, zice el, apropie oamenii unii de alții, cari câștigă prin a se cunoaște ; le dă ocazune să-și manifeste vederi folositoare spre a se lumină reciproc ; slăbește egoismul ce naște din izolare și așădă iubirea de muncă și izbândă ».

In conformitate cu instrucțiunile din circulara Inspectoratului școlar, publicată în Buletinul oficial No. 16 din acest an, dăm sub formă de povești didactice aceste regule, cari să serviască oarecum ca călăuză spre a nu rătăci în dezbatere :

- 1) Să nu ne ocupăm de lucruri ce nu stau într'o legătură directă cu năzuințele corpului învățătoresc, conștient de misiunea lui ;
- 2) Să nu credem că cultura unui institutor ar consta în cunoașterea aprofundată de sisteme științifice înalte ; ci, e mai de folos, ca totul să corespundă trebuințelor practice ale școalei și ale vieței, așa cum se așteaptă de la niște bărbați înțelepți ai școalei poporului, mergând negreșit în paralel cu înaintările reale ale tim-pului. O a treia recomandare ar fi să se cultive cu ocazia unea ținerei conferințelor cât se poate vorbirea liberă ; să se facă cât mai mult prin viul graiu, cât mai puțin prin scris. Vorbirea liberă câștigă mult în valoare ; și apoi nu arareori se întâmplă să fim nevoiți ca să vorbim în adunări mai mari, bunăoară în conferințele generale, în congrese didactice ; ori în adunări mai mici, fie chiar în fața școlarilor.

In conferințele săptămânale nu numai că se vor ține lecțiuni de model, după care vor urma discuții ; ori că se vor citi și explică câteodată monografii și alte scrieri pedagogice cu referire la școală primară, dar accentuăm că tocmai aci e locul unde s-ar putea încercă și discută procedeuri noi, conform cu principiurile pedagogiei raționale moderne ; lucru ce ar fi de mare folos tuturor, dar mai ales institutorilor tineri, cari la cereri de numirea definitivă au de probat înaintea comisiunei aptitudini didactice și cunoștințe sigure.

Că tot ce aparține școalei, trebuie să ne intereseze, nu mai începe îndoială. Numai acela merită numele de bun institutor, care

oricând cu fruntea senină poate zice: „Nimic ce ține de școală nu-mi este indiferent!“

Repet și acum ceeace în conversațiuni particulare cu dv. am mai zis: nu e scopul acestor conferințe, ca să aducă membrui la ordinea zilei ceva cu totul nou, cum aceasta s-ar crede. Nu! Ținta acestor conferințe este agitarea subiectivă a membrilor între ei, cu năzuință de înaintare în cultură și stîmă. Tot ce nu contribuește la aceasta, trebuie exclus.

Ne vine cam greu să spunem deadreptul unui membru că materia aleasă de el este cam nepotrivită, încă și mai greu a-i spune cum că tratarea ar fi greșită sau necomplectă. De aci necesitatea absolută ca fiecare membru să nu ia cuvântul de cât fiind bine pregătit.

Fiecare membru are drept să facă o critică serioasă, dar dreaptă și binevoitoare; are dreptul de a nota și de a face chiar rezumări din tezele ținute, fără a supăra pe nimenea.

„Institutorul e dator să vază totul de aproape și prin urmare să nu priviască nimic prea de sus. Detaliurile trebuie să-l absoarbă; el nu poate și nici nu trebuie să se ridice la cunoștința tutoului. Cu cât el se arată minuțios, cu atâtă mai bine răușește“. Astfel se exprimă Barrau.

Părerea noastră este că a provocă un efect salutar spiritual printre colegi este mai de mare folos de cât chiar dacă s-ar face încercări să se scrie cărți didactice, căci nu toți pot fi autori de cărți bune! Vorbim mai cu seamă pentru cursul primar ce în prima linie ne interesează.

In dezbaterei să nu ne domine un egoism neînțeles pentru ce, căci nu învățăm totdeauna numai unul de la altul, ci mai de multe ori prin altul. Toți știm că se întâmplă adeseori când unul voește să enunțe o cugetare, aceeași cugetare se naște spontaneu și în noi, în cât am voi să-i luăm vorbele din gură, exprimându-mă în graiul poporului. Comunitatea vie naște și idei noi; ideile ce dormitează în noi se deșteaptă, prind claritate prin enunțarea făcută de alții. Numai unirea aduce dezvoltare, izolarea este lâncezire!

Cererea de a vorbi în conferințe, trebuie să se facă de toți fără deosebire: tineri ori mai în vîrstă. Dacă cei mai tineri așteaptă de la noi idei judicioase, idei, dobândite prin experiență; noi, cei mai bătrâni, așteptăm de la ei zel, răbdare, și ceeace le lipsește în maturitate pedagogică, să o înlocuiască prin neobosită activitate.

Această participare a tinerilor și a celor mai bătrâni este de mare folos pentru conferințele noastre. Când cei mai bătrâni vorbesc, tinerii ascultă, și când tinerii enunță cugetări bune, bătrâni se bucură. Nu există o bucurie mai mare de cât aceea de a vedea

dezvoltându-se în generațiunea nouă ceeace noi însine am căutat să punem în evidență. Si iarăși, de a audia pe un om matur, când el comunică sincer convingerile, ideile și opiniunile sale, cât de mare plăcere sufletească nu simte un Tânăr, care negreșit știe să aprecieze meritele altuia !.....

Din toate cele expuse, se vede că conferințele acestea aduc o mișcare salutară printre membrii corpului didactic. Fără mișcare internă nu poate fi însă un progres moral, precum nu este posibil un progres fizic fără o mișcare externă; prin urmare aceste conferințe bine conduse, sunt productele și factorii dezvoltării învățământului.

Liberitate, mișcare liberă, spontaneitate, progres, iată ce se cere de la învățătorul român!

- Independența tutului însă este imposibilă fără independența individului, cea externă imposibilă fără cea internă.

Națiunea aşteaptă de la fiecare din noi să contribuim la dezvoltarea libertăței și a independenței. Ne întrebăm, cine poate face aceasta, dacă nu se formează omul, *el* pe *el însuși*, în orice direcție; dacă nu năzuește cu convingere și fermitate spre independentă; dacă educatorul tinerimei nu lucrează cu statornicie în acest sens, spre a înrăuri binefăcător asupra societăței, asupra colegilor, asupra școlarilor săi!

Să nu întârziem dar, Doamnelor și Domnilor, de a aruncă sămânța cea bună în brazda școalei românești, spre a se primi stiri bune despre înflorirea corpului didactic din țara noastră în genere, și județul nostru în parte.

*Escursiunile școlare *)*

In anticitate Grecii a fost poporul care a dat importanță mare escursiunilor lungi pe jos, considerându-le foarte necesare pentru sănătatea și pentru activitatea nesilită a vieței. Nu numai în Gimnaziu căptau grecii dibăcia, forța fizică și întărirea durabilă a corpului, dar și prin marșuri mai scurte, ori mai lungi, ce eră un bun și foarte răspândit obiceiu la ei. Armata iacea zilnic marșuri lungi, spre a nu se da oamei la lenevie, și să se deprindă pentru imprejurările grele. Itinerarul unui marș de zi al armatei era de 3—4 mile, dar găsim în anumite cazuri și marșuri de la 6—10 mile. După bătălia de la Salamis, Euchidas, ca să aducă focul sacru de la altarul lui Apollon, făcă calea de la Platea până la Delfi și înapoi, adică el a străbătut într-o zi 1000 de stadii sau 25 de mile, sau 185 de kilometri; firește că a căzut victimă patriotismului său, dar a fost în stare să facă această jertfă!

Noi nu vom merge așa departe ca Grecii. Nu vom considera ca Lacedemonenii orice plimbare simplă ca o moleșire, ci vom recomanda plimbările și escursiunile ca un mijloc educativ de mare însemnatate și foarte folositor atât corpului cât și spiritului, după cum se va vedea din rândurile ce urmează. Dăm de la început însă o lămurire necesară. O călătorie pe jos, o escursiune se deosebește de o plimbare simplă prin diferența scopului năzuit, apoi prin durata mai lungă, din care urmează de la sine toate celelalte diferențe. Cel ce se plimbă numai, caută în preajma locului obișnuit și cunoscut lui o recreație, care să-i atingă sufletul în mod plăcut fără să-l turbure. Dar mișcarea pușin obozitoare, căutată de el, nu poate a-și avea efectul dorit; căci gândurile și grijile de acasă îl însotesc și la plimbare. Nu e tot așa și cu excursionistul. Excursionistul urmărește o țintă hotă-

*) O parte din conferință ce am ținut în amfiteatrul școalei normale «Carol I», în ziua de 29 Februarie 1904.

S'a publicat pentru prima oară în revista Învățătorilor și Învățătoarelor din România, No. 11 și 12, 1904.

rîtă, ce trece peste hotarul preajmei sale obișnuite. El are o țintă, de la care așteaptă o răsplată pentru oboseala sa mai mare, pentru renunțarea de bună voie a traiului său obișnuit pentru un timp mai lung sau mai scurt. El, fiind ocupat cu ceea ce natura îi oferă în variatele ei fenomene, lasă totul în urma sa, nu e preocupat de cât deceeace audе și vede înaintea ochilor săi, și astfel sufletul îi se umple de tot ce e mare și frumos, puterile fizice îi se întreamează și întăresc, el se renaște.

Un marș de mai multe ore către un punct depărtat, s. e. către un deal, la confluența unui fluviu, spre un monument istoric, către un câmp de răsboiu din trecut, ori către alte locuri instructive sau atrăgătoare, dacă dusul și întorsul ține o zi întreagă, un astfel de marș poate fi considerat ca o excursiune; și e și mai bine, dacă depărtarea e aşa de mare, în cât pietonii sunt nevoiți să înnopteze la unul sau la mai multe locuri.

Călătoria aceasta atunci e interesantă și binefăcătoare, când trăsura, vaporul și drumul de fer nu intrerupe de loc mersul pe jos al tinerilor porniți în escursiune într'un număr mai mare.

Ce placere oferă pregătirile de drum! Cu ce expansiune, să proiectează planul, ținta și întrebuițarea fiecărei zile! Ce veselie în ajunul plecării, când e să pregătiască geanta cu proviziuni, erbariul, cutia pentru colecțiuni de insecte și de minerale!

Ce bucurie când pornește în răcoarea dimineței ceata sprințenă, curgioasă și setoasă de aventuri de călătorie. Cum răsună aerul de cântecelor vesele ale călătorilor noștri! După câteva ceasuri de drum, o lume nouă se deschide pentru toți; totul deșteaptă atenția lor în mod uimitor, și ce a descoperit mulți ochi, din aceia profită fiecare în parte. Toți tovarășii se unesc strâns, tot mai strâns prin senzațiunile de aceiași plăcere, de aceiași trudă! De la escursiuni se poate naște prietenugul cel mai intim, câteodată pentru întreaga viață. Observați cum suportă aceste cete pline de viață toate neplăcerile și greutățile drumului cu voinicie, ba chiar cu trufie veselă, pricopând că fiecare ar suferi îndoit, dacă s-ar posomorî pe vreme rea, sau când n'ar găsi totdeauna mâncări după plac. Și iarăși, cât sunt de mărite prin camaraderie plăcerile oferite de frumoasa natură sau de vre-o întâmplare veselă; cum clocoțesc toți de glume, cum chiofează de hucurie și mișcă și înveselesc și pe naturile cele mai timide dintre ei!

Firește șesurile uniforme unde se vede totul întins înaintea ochilor, unde nu se arată nici o surprindere, nă procură escursiонistului plăcerea deplină ce ar avea-o trecând prin peisage încântătoare, oferite de frumoșii noștri munți. Dar și în aceste locuri, greutățile la început nu sunt tocmai mici pentru cei mola-

teci, greoi și nedeprinși : pământul pietros îi supără la picioare, desgrădinarea pietrelor îi sperie, urcarea dealurilor le sfârșește respirația, și amețesc pe potecile înguste de pe lângă râpele prăpădioase ; dar urcat odată sus, fiecare gustă plăcerea priveliștei ce se desfășoară înaintea ochilor ; fiecare măsoară din înălțime depărtarea locurilor zărite și apreciază în liniste greutățile ce a avut de învins. Acolo sus, simte el ce însemnează puterea naturii, că aerul curat al muntelui întărește, înviorează, dă viață. Nu se mai satură de apa limpede și răcoritoare a pârâiașelor ce curg subînțindu-se în jos la vale ; el culege fragi și smeură, și la stână găsește lapte cu îmbelșugare.

Pe lângă astfel de plăceri, escursionistul mai profită foarte mult în privința dietetică, intelectuală și morală. Escursiunile sunt foarte priioare întărirei fizice, tocmai de aceia ele sunt de recomandat în timpul nostru pentru toți, tineri și bătrâni, cări ne-am deprins a ne prețecea cea mai mare parte a vieței șezând, citind și scriind.

Timpul nostru a apreciat însemnatatea gimnasticei pentru întărirea și exercițiul puterii fizice, de aceasta nimeni nu se mai îndoeste. Nu tot aşa stă și cu excursiunile. Si excursiunea continuă și complectează ceeace a început gimnastica chiar în privința fizică ; ea e folositoare dezvoltării corpului, îl deprinde cu privațiunile și intemperiile vremii și oferă ocazii variate pentru exercițiul și agerirea simțurilor. Orășanul mai cu seamă are prilejul de a se deprinde cu viață câmpenească și, privind cu atenție fenomenele naturei, de a i se ageri în mod minunat simțurile. Ochiul îi se deprinde a deosebi de aproape și de departe felurile de cereale, arborii de câmp și de pădure, animalele în genere, plantele și mineralele. Si urechea după o observare mai lungă deosebește cu justiție fiecare sunet, fiecare glas de pasare. Ce câștig mare pentru școlarul de la oraș !

Cu vigoarea și cu deprinderea corpului, stă în direct conex și întărirea voinei. Nimic nu întărește mai mult sentimentul demnităței personale ca conștiința ajungerei înțelei hotărîte prin învingerea greutăților întâmpinate. Tinerii deprinși prin multe excursiuni pe jos, privesc fără teamă furtuna și vremea rea, ba chiar doresc ocaziunile de a se lupta cu ele și a le învinge prin puterea lor fizică și morală. Si acest sentiment, fiind acelaș și al tovarășilor lor de drum, care tovărășie sinceră ajută tocmai a învinge greutățile, devine baza solidarităței obștești a societăței ce e temelia oricărui Stat regulat.

Excursiunile mai sunt un mijloc minunat pentru îmbogățirea și înviorarea științei. Ce viață nouă capată toată instrucțiunea din științe naturale, din geografie, din istorie, în fața realităței !

Am merge prea departe cu analiza noastră asupra acestui fapt. Ne vom mărgini la priviri generale, căci nu e tinip altfel într'o conferință. Există multe corpuri fizice și multe fenomene esențiale ale lor, de care școala nu ne poate da o idee destul de clară s. e. din *pius silvestris* (chifer, chin, pin) ne mulțumim cu o ramură înflorită și cu un fruct al bradului. E oare posibil ca numai din aceasta să ne închipuim obiectul întreg? Figurile din cărțile de școală nu ne reprezintă de cât numai un moment din traiul ființei; aceste modele sunt moarte, nu ne spun nimic de modul de traiu al plantelor. O imagine cu totul altfel ne prezintă o pădure de pini în realitate față cu o ramură de pin; altfel ne instruiește o trifoiște înflorită și vizitată de un roiu de albine față de o singură floricică de trifoiu. Ce nu învățăm de la *necrophorus vespillo* în activitatea sa ca să îngroape un șoricel mort, în comparare cu unul prins sub sticla sau străpuns cu un ac și îmfipt pe hârtie? Astfel de observații și alte multe nu le putem face de cât numai sub cerul liber. De asemenea nu se poate demonstra în de ajuns în școală influența elementelor climatice; din această cauză suntem lipsiți de multe indicii caracteristice asupra firei ființelor și condițiunilor lor de traiu, precum și a relațiunilor reciproce dintre ele, și astfel ne privăm de multe observații interesante, dacă nu vom a vizita școala cea mare, câmpul și pădurea, muntele și șesul, lumea nemărginită. Nu e timp pierdut, dacă mai insistăm puțin aci. Ce interes mare ne oferă un obiect, mai ales din lumea organică, când luăm în considerație condițiunile sale de existență depinzând de un alt obiect, comparat-cu același obiect studiat izolat și fără a ține seamă de aceste considerații, ne probează exemplul ce urmează. Dacă dăm numai o singură descriere a fagului, aceasta nu interesează atât de mult ca descrierea unei păduri de fagi și indicarea observațiunilor și experiențelor făcute în studierea acelei păduri. Să pătrundem în interiorul unei păduri de fagi. Ce minunate și maestioase sunt aceste colonade de trunchiuri ale unor arburi înalți de la 25—30 metri cu coaja netedă, lucioasă, cu coroana conică, cu frunzișul des și de un verde frumos; coroanele copacilor se înpreunează întinzându-și crengile lor de la unul la altul și formează bolta prin care de abia pe unele locuri se mai poate furișa o rază de soare. Sub bolta formată de coroanele copacilor domnește o tacere adâncă, devii neliniștit în această crepusculă, în această răcoare; nu se aude niciodată un glas de pasare, nici măcar ciocântura scărțietoare a ghioanoaei; numai din când în când se aude din vîrful copacilor cântecul monoton al cincului și strigătul neplăcut al uliului lacom. Care să fie cauza acestui gol, acestui puștiu în natură vie înconjurătoare? Misterul ni se destăinuiește, dacă aruncăm privirea noastră scrutătoare asupra trunchiului acestor

copaci și asupra luminișului ce se află între ei. Copacii aceștia au coaja netedă, nu se găsește lichen pe ei, ei sunt sănătoși, vi-guroși, aici ciocănitoarea sau ghionoaia n'are de unde să găsiască insecte să le ciocăniască sub coajă. Și în luminișul acestor copaci nu crește nici un stufoș, în care o pasăre cântătoare ar putea să-și facă cuibul și să-și găsiască hrana să, insectele; chiar pe pământul acoperit de frunze căzute găsim rar un locșor de plante erbacee. Nu e de mirare de unde provine această sărăcie vegetală: de o parte coroanele ale copacilor nu lasă să pătrundă în interiorul pădurei o rază de soare însuflitoare și nici o picătură de rouă înivorătoare nu pică pe acolo; iar pe de altă parte puternicile ramificațiuni ale rădăcinilor acestor copaci absorb cu fibrele lor sugătoare și totdeauna flămânde toată hrana din pământul peste care se întind orizontal și nu aşa de adânc sub coaja solului. Și unde nu poate pătrunde nici o rază de soare, unde nu cade nici o picătură de rouă, unde solul este supt, acolo plantele nu pot trăi!

Aceste observațiuni și altele multe le putem face în excursiuni. Așa dar ele ne sunt necesare ca să dobândim impresiuni totale de asociațiuni de traiu în natură, cari observațiuni ne servesc apoi în școală de puncte de plecare în explicațiunile și aplicațiunile noastre. Dacă în fiecare excursiune se procedează cu plan, atunci nu numai în științele naturale vom avea folos, dar și în celelalte obiecte de studiu. În geografie căpătăm nu numai cunoștințe reale despre munte, vale, șes, sir de munți, hotarul apelor, etc. ci se vor înțelege pe deplin și raporturile geografiei politice, ale celei culturale, se va înțelege variația desimei populației, diferența între ocupațiunile de țară și cele orașenești, cum și starea și cultura variată a solului. De asemenea e folositor ca fiecare să învețe a se orienta pe câmpia întinsă sau într'o pădure mare numai cu ajutorul unei hărți. Și câte alte foloase nu se câștigă de la o excursiune planuită în mod intelligent. Colecțiunile de minerale, de plante, de insecte măresc farmecul și folosul unei excursiuni. Vizitarea de ateliere iudistriale și de arte, precum și a altor instituții largesc privirea și pricperea în terenul activităței omenesti; cu deosebire monumentele timpurilor trecute, cu inscripțiunile lor, dau nenumărate ocazii pentru informațiuni istorice. Negreșit că aici e vorba de elevii unui curs mai superior.—Și astfel patria se face mai cunoscută și mai dragă școlarului, și acesta este câștigul cel mai frumos, cel mai prețios pentru excursionist!

Am ajuns la ultimul punct, la influența ce au excursiunile pe jos asupra culturii înimei. În excursiuni năzuim la observațiunea ingenioasă a naturei. Și școala năzuește la aceasta; dar ea nu poate să deștepte în noi aceste senzațiuni covârșitoare de ră-

coare și de bine, de admirăriunea ce ne coprinde la intrarea în înaltele bolte ale unei păduri de stejar sau de fag la trecerea prin o livede înflorită; la aspectul unei holde de grâu, ale cărei spice aurii undulează și strălucesc la razele soarelui.

Pietonul vine în contact direct cu natura și se încântă de far-mecul ei. Observațiunile sale, după cum am arătat, se întind asupra animalelor, plantelor, mineralelor asupra condițiunilor solurilor variate și ale apelor; dar în același timp el observă și oamenii în munca lor, în nevoile lor, în bucuriile lor. Și numai el are ocaziunea, întrând în vorbă cu ei, să asculte cântecele și povestile lor, în graiul lor frumos și plin de deosebiri locale. Ceata fericită și veselă a excursioniștilor cu inima și cu mâna deschisă mângâie și ajută pe cei nevoiași ce întâlnesc în călătorie; tot așa sentimentul de frăție se întărește în timpul excursiunii prin ajutorul reciproc. Inima emoționată de bucurie are răsunetul său în cântare, școlarii dau graiu pădurilor prin chioțele lor de tineri sănătoși la trup și suflet; aceste cântece vesele îi fac să uite greutățile drumului, și instinctiv picioarele obosite înaintează după tactul vioiu al marșului.

Fericiti sunt tinerii care vor avea parte de asemenea simțiri.

* * *

Fiindcă în cuvântarea mea de azi mă adresez viitorilor învățători, insist mai mult asupra folosului pedagogic al excursiunilor pentru un învățător de orice grad, arătând și care e procedarea de urmat pe timpul unei excursiuni. Să ne presupunem că un învățător tânăr are de condus la excursiune pe elevii săi. În școală normală el a luat parte la excursiunile școalei, și prin urmare care e însemnatatea unor asemenea excursiuni și cum ar trebui să se facă. Dar în școală era călăuzit de un profesor, acum e singur! Ce va face, cum să înceapă, cum va proceda? În marș va îmbarbăta pe elevi, spre a li se părea drumul mai scurt; iar la popazurile făcute la umbră va conversa mai mult cu ei. Acum învățătorul se adresează la un școlar, acum la mai mulți; se amestecă în vorbele lor, le povestește istorii vechi, ascultă pe ale lor. Afecțiunea sa le o arată în mod discret, dar sincer. Această afecțiune deșteaptă afecțiunea și increderea din partea școlarilor; spiritul și caracterul fiecăruia se reveleză în timpul excursiunii prin mii de semne cu mult mai bine de cât când elevii sunt în clasă, supuși regimului școlar. În excursiuni și poate face învățătorul o convingere sigură de aptitudinile individuale ale voinței lor și de dispozițiunile lor intelectuale. De acea când elevii au eșit la câmp, trebuie lăsați mai liberi spre a putea

cercetă natura după impulsul lor propriu ; învățătorul să le atragă numai din când în când atențiunea la anumite particularități locale ; pe școlarii cei mni mici să-i facă atenți la fenomenele bătătoare la ochi, și cu cât puterea lor de observație se va dezvolta mai mult, cu atât li se va îndreptă atențiunea spre fenomene mai grele de priceput. La locuri mai importante toți școlarii se strâng împrejurul învățătorului spre a-i asculta explicațiunile ce nici într'un caz nu trebuie a trece peste puterea de apercepție a școlarilor; de asemenea să nu uite că nu trebuie a le spune prea multe deodată. Excursiunile numai de o zi sunt mai mult excursiuni speciale, pentru un obiect oarecare din programul școaliei. Pentru științele naturale ar trebui în semestrul de vară să se facă cel puțin trei, spre a se da școlarilor o imagine totală de natura fizică a locului natal ; observațiunile se întind asupra regnului animal, al plantelor, al mineralelor, asupra calităței solului, cursul și comunicația apelor și altele. Notișele le trec școlarii în caiet chiar la fața locului ; și spre ușurare ei au gata un caietel pentru notarea grabnică a observațiunilor, s. e., dacă e vorba de o plantă de pădure, se găsesc în el aceste rubrici :

- 1) Plante cu frunza aciculară, din acestea se vor nota :

 - a) Acelea ce cresc la marginea pădurii, mai la lumină ;
 - b) Plante ce cresc la umbră.

- 2) Plante cu frunza mare :

 - a) Plante de pădure cu copaci mari ;
 - b) Plante de crânguri cu arbuzi.

Pe lângă plantele importante se notează și animalele ce stau în oarecare raporturi cu plantele. Tot asemenea se va interesă învățătorul și pentru desvoltarea și întărirea cunoștințelor și din celelalte discipline ale programei. Cu ocazia prelegerilor în școală se va cercetă apoi cele notate și se va rectifică ce s'a trcut greșit.

Când excursiunea se face cu elevi mai mari, când are de scop de a vizita instalațiunile industriale, atelierele, fabricile, atunci se observă cu deamănumul mecanismul mașinilor, substanțele din care se fabrică mărfurile, procedările lucrărilor, lucrătorii în timpul lucrului ; să se viziteze depozitul obiectelor gata, observându-se cum e culoarea lor, ce formă au, cum se vând, dacă se desfac iute, și altele și altele. Excursiunile cu scop istoric—cultural se vor face în zile memorabile și anume în acele locuri care amintesc faptele zilei unde s'au dat luptele ; se vor vizita cu interes ruinele istorice, vre-o biserică a cărei clădire e demnă de văzut din punctul de vedere architectonic ; inscripțiunile de pe monumente se descifrează și se trec în caietul de note, indispensabil

oricărui excursionist. Să nu se uite că înainte de-orice excursiune trebuie a se face o pregătire generală științifică asupra excursiunii proiectate, spre a nu se perde mult timp cu explicațiunile la fața locului.

După aceste lămuriri, facem să urmeze programa unei excursiuni de mai multe zile după *Karl Volkmar Stoy* (1815—1885), fost profesor în Jena și Heidelberg și care în materie de pedagogie e o autoritate pentru toți. Noi o recomandăm tuturor dascănilor, cu observațiunea că prescripțiunile lui s-ar putea modifica de fiecare după timp și împrejurări locale. Mai adăug că el vorbiște pentru acoala normală de la Jena în calitate de director, când da aceste prescripții :

1) Pregătirile pentru excursiune :

a) Într-o conferință generală a școalei normale, directorul vorbește despre importanța excursiunilor.

b) Dejă cu o lună înaintea excursiunii, se vorbește despre interesul călătoriei, având fiecare școlar o hartă specială în mână. Se vorbește despre particularitățile geografice, istorice arhitectonice, fizice industriale ale peisagelor și locurilor ce sunt de străbătut ; se hotărăsc popazurile de noapte, fiind călăuziți de foștii elevi ai școalei normale în locurile bine cunoscute de ei, cum și de situația geografică și naturală a localităților ; se iau diferite informații și se anunță ziua sosirei la un punct hotărât.

c) sarcina instructivă în timpul excursiunii se împarte între mai mulți profesori. Unul ia asupra sa geografia, mai mulți împart între dânsii ramurile științelor naturale ; unul se pregătește pentru povești din legende și istorie, altul ia asupra sa informațiunile tehnologice. În ultimele săptămâni ce premerg excursiunea se repetă și se complecțează în orele de prelegeri totul ce stă în raport cu excursiunea ; o hartă de drum se desemnează de fiecare școlar și se coase în caietul destinat numai pentru excursiune.

d) Pentru o excursiune de mai multe zile se dictează școlarilor o listă de haine și alte obiecte de rufărie ce trebuie a le lua cu sine ; de asemenea fiecare e dator să aibă un briceag, baston, carte de cântece, și altele ; umbrele nu sunt permise. Puțin înaintea plecării se atrage atenția să nu lipsiască nici unul din obiectele prescrise. Profesorii se înțeleg între ei despre obiectele comune ce trebuie luate, ca ochian, lupă, compas, metru și ciocanul de minerale.

e) Maestrul de gimnastică face exerciții de ordinea marșului ; cel de muzică exercează cântece de drum ; unul dintre profesori exercează cu elevii toba, fluerul și cornul sau trompeta ; un altul se oferă pentru supravegherez continuă a sănătăței elevilor, având grija a luă și câteva medicamente.

f) Întreaga societate a excursioniștilor se împarte în secțiuni; în capul fiecărei secțiuni este un profesor, ajutat de câte un elev fruntaș.

g) Toți profesorii (de obiceiu 12—15) își împart între ei sarcina de a face exactă descriere din fiecare zi a excursiunii.

II) *Excursiunea :*

a) *Marșul.* Pe șosea marșul se face în voie liberă, formându-se grupe de școlari împreună cu profesorii. În trecerea prin sate și orașe se închid sirurile după secțiuni, cântând alternativ secțiunea instrumentală și cea a corului vocal.

b) *Popazul.* Ca locuri de popas se aleg lecurile cele mai neremite, locuri umbroase. Doi dascăli merg înainte pentru a face rost de prânz și de înnoptat. Mâncarea și băutura se face în comun. Ploșci cu apă și cu vin e permis a avea numai șefii secțiunilor. Ei împart conștiințios la masă mâncarea și băutura. Fiecare marșal conducător zice la toți : să vă fie de bine. Toți profesorii și școlari dorm pe fân. Seară la 9 ore se cântă cântarea de seară, stând fiecare în fața culcușului său. Școlarii dau mîna cu profesorii și zic : *noapte bună*. Turburări nu se întâmplă, căci fiecare profesor doarme cu secțiunea sa. Dimineața, înaintea plecării, se cântă cântarea dimineței.

c) *Instrucțunea.* Profesorul însărcinat cu instrucția școlariilor dă explicațiile necesare sau chiar ține o scurtă conferință asupra punctelor interesante geografice, istorice, tehnologice și de științele naturale ; dar ar fi mai bine dacă localii ar putea da aceste explicații. Toți stau în bună rânduială și liniște. În locurile cu o frumoasă perspectivă școlarii fac o schiță a panoramei ce se desfășoară înaintea ochilor lor, după ce mai întâi s'au determinat de ei punctele cardinale numai cu ajutorul ceasornicului sau a pozițiunii soarelui. Se adună plante strene de flora Jenei și se împart pe la școlari exemplare de roci și alte minerale spre a le duce cu ei ; apoi la un popas de mai lungă durată se fac explicări și complectări mai dezvoltate.

d) *Caietul de note.* Tot ce s'a întâmplat, văzut, auzit și găsit mai remarcabil în ziua excursiunii se notează de școlari sub conducerea șefilor secțiunii ; schița călătoriei se desemnează pe hartă. Timp pentru aceste notițe se găsește în timpul popazurilor mai principale și a opririlor pentru înnoptat. Sub controlul profesorilor fiecare școlar trimite părinților, o dată pe tot timpul călătoriei, câte o cartă postală informându-i despre sănătate și când se va întoarce.

e) *Conferințele.* Conferințele profesorilor au un scop multilateral

Ele contribuiesc în mod însemnat la caracterizarea individualității școlarilor prin comunicațiuni minuțioase asupra întâmplărilor favorabile sau nefavorabile, printre o îngrijită discuție pedagogică asupra acestor întâmplări. Profesorii au ocaziunea de a se uni asupra pedepselor sau măsurilor de prevenire în viitor; și aleg mijloacele de perfecționarea întregului plan organizator al unei excursiuni. Conferințele mai dău ocaziune la observări laudabile sau de blamă cu privire la raportul profesorilor cu elevii, la execuțarea dispozițiunilor și instrucțiunile, la devotamentul pedagogic și conștiențiozitate, ori de lipsa acestor însușiri la vreunul din profesori.

III) Descrierea călătoriei.

a) Școlarii fac după notițele lor o descriere a tuturor zilelor de excursiune sub conducerea profesorului diriginte al clasei superioare.

b) Descrierea excursiunii din partea profesorilor trebuie să fie o descriere minuțioasă a călătoriei, dar totdeodată și o lucrare pedagogică. Ea nu trebuie să dea numai o icoană exactă a călătoriei, ci să se vadă și marea valoare ce s'a pus pe observările pedagogice.

Acestea sunt prescripțiunile și sfaturile lui Stoy. Noi la încheere mai amintim normaliștilor noștri, că în cariera lor de învățători, când vor avea de vizitat așezăminte culturale, să nu caute într'un institut să afle totul dintr'o dată, ci numai ce caracterizează mai mult acel institut; de acea le recomandăm să se informeze mai întâi prin ce anume s'au remarcat mai mult acele instituții ce voesc a le vizita. Poate într'una din acestea ne-ar atrage mai mult persoana directorului sau a unui profesor eminent; într'o altă parte, originalitatea metodelor și a disciplinei școlare; într'o alta locul școlar cu condițiunile sale higienice și un bun mobilier; aiurea o bună gospodărie cu toate instalațiunile necesare. Totul perfect la un singur loc, cu greu se poate găsi. În întâlnirea cu colegi streini mai experimentați va profita mult judecata vizitatorului, ea se va agera, cercul de cunoștințe i se va lărgi, interesul științific se va mări și suma experiențelor pedagogice se va înmulții în mod simțitor. Însă oricărui vizitator să nu-i lipsiască această calitate mare: *Voința de a învăța și dorința vie de a profita neîncetat!* Să nu fie numai cu gândul de a critica, de a spiona, de a căuta numai defectele și lipsurile uneșcoale. Omul cult este întotdeauna modest; el recunoaște meritele și superioritatea altora, și la vederile slăbiciunilor sau a greșelilor pedagogice nu se îngâmfează, ci în toată umilința zice cu înțeptul: «Cu cât mă maturesc, cu atât judec mai indulgent, căci nu văd o greșeală comitându-se, pe care n'ăși fi făcut-o și eu la vremea mea».

Mai este încă o slăbiciune omenească, că noi credem că perdem din meritul și originalitatea noastră, dacă recunoaștem binele ce-l găsim în altă parte, dacă îl primim și-l imităm conform individualității noastre. Nu, aceasta e o mare eroare! Să se știe, că în cariera dăscălească nimeni nu termină vre-o dată învățătura, nici chiar acela prin al cărui păr cărunt suflă deja toamna vieței!

Scoalele în Bosnia și Herzegovina *)

In anul 1897, luna Septembre, D-nul Otto Bismarck, rector și inspector școlar în Eilemburg, a vizitat Bosnia și Herzegovina, ca să studieze poporul și să vadă progresele culturale de acolo.

Impresiunile sale le-a adunat și publicat într-o broșură : «Eine pädagogische Studienreise nach Bosnien und der Herzegovina», Leipzig, 1889, din care reproducem următoarele notițe interesante.

Aceste țări «de jure» încă ale sultanului, aparțin «de facto» Austriei, căci la anul 1878, după războiul Ruso-turc, la congresul de la Berlin, administrația lor fu încredințată Austriei.

«Drept egal pentru toți», este politica ministerului de finanțe de Kallay, sub al căruia înalt control este pusă administrația unde se găsesc toate tipurile de popoare. Toți sunt Slavi de Sud, ai căror strămoși s-au colonizat aci pe lângă anul 600, dar le lipsește cunoștința aparținării interne naționale. Fiecare se numește după confesiunea lui: Turc, Sîrb, Latin, etc.

In drumul de fa Bosna-Brod spre capitala Bosniei Sarajevo, Domnul Bismarck a întâlnit pretutindenea urmele culturale Austriace. In Usora se găsește o fabrică de zahăr și de dogărie, în Zepoe o frumoasă școală primară, în Zenica o temniță centrală după sistemul irlandez, o fabrică de hârtie, o uzină de fer și de oțel și o mină de cărbuni. In Dolnya-Tuzla se află o mină de lignită și o salină, și în Vares este în floare industria de fer.—Toate aceste creațiuni nouă sunt factorii cari vor contribui să ducă la cultura modernă pe un popor rămas pe treapta culturală a evului mediu.

Ajuns în Sarajevo, Domnul Bismarck după ce își făcu o imagine de pozițunea pitorească a capitalei, ca să studieze poporul, vizită Carsija, târgul compus din vre-o 60 ulti strimi, cu prăvăliile deschise ; aci Mahomedanii și Spaniolii își lucrează marfa și o vând : era de văzut mai cu seamă industria vaselor de aramă. El vizită și Besestan, o hală întărită ce poate resista ghiulelor; Begova, una din cele mai frumoase giamii din toată penin-

*) S'a publicat pentru prima oară în revista : „Școala modernă“ 1898.

sula Balcanică și primăria, minunat construită în stil mauric. Primarul, cu care făcù cunoștință, era Mehmed Beg Capitanovici, un poet cunoscut sub numele de *Narodno Blago* care a adunat 4300 proverbe bosniace. Dăm ca exemple câteva din aceste ingenoase proverbe :

«Mosafirul și peștele nu mai sunt buni a treia zi.

«Femeile sunt ca florile, unele exală parfum, altele nu.

«A se căsători de Tânăr, e prea de timpuriu ; a se căsători bătrân e prea târziu».

Domnul Bismarck vizită apoi pe Directorul Muzeului, către care avea o scrisoare de recomandăție. Acestuia îi comunică că scopul principal al călătoriei sale era să studieze descoperirile preistorice ale platoului *Glašinac*, situat la NE. de Sarajevo. Cu părere de rău a aflat el că de două săptămâni s'au închis lucrările în acea parte. Atunci arată dorință să studieze starea învățământului în Boznia și Herzegovina. D-l consilier *Hörmann* îl prezintă guvernatorului *Kutschera*, care însărcină pe referentul școlar *Dlustus* să-l conducă prin toate așezămintele școlare din Sarajevo.

Domnul *Dlustus*, om specialist în ale școalei, îi dete toate informațiunile necesare și-l însotî în timp de opt zile în modul cel mai amabil. Mai întâi îi făcù o scurtă dare de seamă despre starea învățământului din timpul ocupației de la 1878, și de acum.

Când Austria a ocupat aceste țări a găsit învățămîntul public într-o stare deplorabilă. Conform legei școlare otomane din 1869, trebuia să existe în fiecare provincie 4 clase elementare, școale religioase, cursuri secondare cu patru clase ; apoi școale reale și școale înalte ; dar se găsiră numai clase elementare și medii, în care instrucțiunea se predă în limba turcă, limbă cu totul necunoscută locuitorilor. Aceste școale erau întreținute parte de Stat, dintr'un anume fond, parte din donațiuni.

In genere, populația cercului școlar trebuia să întreție școalele elementare. Pe lângă aceste școale mai existau și școale private greco-ortodoxe, catolice și iudaice. În cele două dintâi se predă instrucția în limba sârbă-croată ; în școalele evreiești ale Spaniolilor se instruiau, pe baza limbei Spaniole, în cetirea Ebraică și în ceremoniile religioase iudaice.

Mai înainte de toate trebuia să se înființeze școală elementare publice, având limba ţărei ca limbă de predare ; dar nu erau dascăli formați, de aceea cei dintâi dascăli fură aleși din sublocoteneni ai armatei austriace, cari mai târziu, după ce se fondară școale normale, fură înlocuți prin persoane civile, iar unii din ei fură chiar numiți definitiv.

In anul 1880 în orașele Sarajevo, Travnik, Banjaluka și Bikac

s'au înființat școale elementare cu patru clase, cu programa completă. Astăzi există 168 școale elementare. Mai înainte tinerimea mahomedană evită aceste școale, astăzi ea figurează în ele cu 2600 școlari.

Afară de aceste școale elementare mai sunt în țară 1005 Mektebs (școale confesionale mahomedane, cu limba țărei); 41 *Mresses* (școale teologice). Școale private elementare sunt: 70 ortodoxo-orientale, 29 romano-catolice, 2 israelite și 4 germane. Școale superioare de fete: 2 comunale, 1 orientalo-ortodoxă, 6 catolice. Apoi mai sunt: 10 școale comerciale, 1 școală „*Dar-ul-mualimin*”, pentru cultura laică a *Sofialelor* din școalele teologice; 1 școală pentru cultura învățătorilor de sat, 1 școală privată normală pentru învățătoare, 3 gimnazii superioare, 3 școale superioare reale, 1 școală tehnică, un institut teologic catolic și unul oriental-ortodox, o școală mahomedană de legislație, o școală de meserii, 4 ateliere de arte și meserii și 3 stațiuni agricole.

Nu există obligativitate; 4 % a populației știe să citască și să scrie; aproximativ 13 % a copiilor în vîrstă de 7 ani frecventează școalele elementare.

În cartierul turc Domnul Bismarck vizită mai întâiu o școală secundară cu patru clase. Un dascăl mahomedan îl duse prin clase. Clasa I și a II erau frequentate de către 100—120 școlari, și a IV de vre-o 60. În clasa IV se predă afară de religie și limba țărei, aritmetică (regula de trei simplă, fracțiile ordinare și zecimale), geometria (calcularea spațiului și a corpurilor), datele principale ale istoriei universale și ale istoriei Bosniei, geografia și științele naturale. Se găsește și ceva material de intuiție pentru fizică și geografie. La această școală este anexată o școală privată normală pentru formarea învățătorilor mahomedani, având trei clase. Directorul acestei școale a urmat la «*pedagogium*» din Viena. Fiind încă școalele în vacanță, d. Bismarck n'a putut asistă la prelegeri.

După prânz dascălul mahomedan însosiră pe d. Bismarck și pe d. Referent școlar la școală *Mekteb* (școala Coranului după sistemul vechiu). Pe lângă ușa intrărei era o podeală pentru păstra-reia încălțămintelor copiilor și la pereți atârnau ghiozdanele de piele ale băieșilor. Trei mese lungi, înalte de vre-o 40 c. m. erau așezate paralel în mijlocul camerei; de amândouă părțile mesei școlarii șdeau îngenuchiati în fața cărții lor de citire ce conținea texte din Coran în limba și scrierea arabă. Într'un colț lângă fereastră șdea jos pe o perină un *hogea* bătrân. Copii părăsesc unii după alții locul lor, îngenuchează înaintea bătrânlui *hogea* și citesc lecția lor din Coran, în ton cântător; apoi se întorc la locurile lor și repetă tare fiecare pentru sine lecția. Este o larmă continuă. Metoda este cea scolastică din evul mediu și cea mai

mizerabilă ; trebuie să treacă 7—9 ani până ce școlarii răușesc să citască și să priceapă textul din Coran. Spre a face pe școlari atenți *hogea* se servește de trei bastoane : unul scurt pentru cei maideaproape, unul ceva mai lung și unul lung de patru metri pentru cei mai de departe de el ; la nevoie, cu aceste bastoane atingea peste cap pe școlari și-i chema la datorie. Bâtrânu *hogea* nu voia să țină vacanță spre a nu perde taxa școlară.

De aci trecură la *Mekteb* reformat, cu trei clase. Acì se introducește metoda fonetizării. *Hogii* primesc pe lângă taxa școlară dela elevi, și un adaos de la Stat de 300—400 fiorini pe an. În această școală se face mai mult progres în trei ani decât s'ar face în 9 ani în școalele ce urmează după metoda scolastică a evului mediu. Această școală coprinde trei sale de clasă, o sală de primire și un vestibul. Dascălul îi primi în sala de primire unde luând cafeaua și fumând țigarea se deschise conversația despre școalele mahomedane, despre metodă și disciplină.

Ca instrument de bătaie servia mai înainte „*Falake*“ o măciucă lungă de $1\frac{1}{4}$ m., în mijlocul căria era atașat un lanț de fer de 35 c. m. lungime ; școlarul trebuia să se culce pe spate, i-se ridică picioarele și i le punea în lanț ; doi școlari țineau *falaka* și cel vinovat căpăta 20—30 lovituri la tâlpile picioarelor. Să ne remintim de *falanga* școalelor noastre !

În această școală, în clasa I, băncile erau așezate pe la cei trei pereți, mijlocul odăii era liber. În fața lor era o tablă pe perete, pe care erau scrise cu creta în litere arabe, trei rânduri și jumătate din textul Coranului. *Hogea* punea pe băieți să găsiască vocalele în vorbele din rândul I, și așeză apoi consonantele împrejur. Făcea acest exercițiu mai întâi cu toții și apoi cu fiecare în parte. Ca material didactic mai atârnă pe pereți și o tablă tipărită cu litere arabice.

Era un *hogea* șef și doi *hogea* ca ajutoare ale lui; *hogea* principal predă materia în toate clasele, iar ajutoarele făceau apoi exercițiile cu copiii.

În *Kursum-Medrese* (facultatea teologică) metoda este aceea a școalelor *Mekteb*, sistem vechiu, instrucția individuală. Sunt vreo zece chilii mici de studiu unde fiecare învăță materia, ca să o reciteze apoi în sala mare de studiu.

Adouazi d-nul Otto Bismarck a vizitat școala normală de învățători, fondată în 1886, care are ca școală de aplicatie o școală elementară de băieți.

Școala normală numără 120 elevi, din care 45 au locuință și hrana în internat, iar ceilalți 75 sunt externi subvenționați. Fiecare școlar primește pe lună 20 fiorini ; pentru cei interni suma se socotește în comptul întreținerii, cei externi o primesc în mână.

Lângă internat este o grădină frumoasă pentru recreația e-

levilor. Mahomedanii au bucătăria separată. Directorul locuște în internat. Pentru ținerea disciplinei chiar elevii aleg doi monitori ; aprobarea alegerei depinde de director.

Preparandia are trei clase. Afară de director mai sunt 5 dasăli ; aceștia trebuie să fi absolvit cel puțin un curs secondar pentru a fi puși în funcțiune ; după 20 de ani de activitate li se dă titlul de profesor ; leafa lor este de 1000 florini anual, 200 fl. pentru chirie, 300 fl. adao. După serviciul de cinci ani ei primesc o gradație de 250 fl. ; după 20 de ani primesc 350 fl. Leafa directorului este de 1600 fl. ; el mai are și locuința, precum și 400 fl. adao ; după doi ani primește o gradație de 400 fl. și după 20 ani iarăși o gradație de 400 fl.

Cred că e interesant să se știe orarul acestei școale de pregătirea personalului didactic :

OBIECTELE	Clasele		
	I	II	III
	Ore pe săptămână		
Religia	2	2	2
Pedagogia	4	7	7
Limba maternă	4	4	4
Limba germană	6	3	3
Geografia	2	2	2
Istoria	2	2	2
Stiințe naturale	2	2	2
Fizica și chimia	2	2	2
Aritmetică	3	3	3
Geometria ,	2	2	3
Agricultura	1	1	1
Desenul	2	2	2
Caligrafia , . . . ,	2	1	1
Canto	1	1	1
Cântări bisericesti	1	1	1
Cântări ortodoxe	1	1	1
Gimnastica	1	1	1
Violina	1	1	1
Pian sau orga (obligatoriu p. catolici	2	2	2

Suma orelor pe săptămână în clasa I 41 ; în clasa II 39 ; în clasa III 40.

Instituția aceasta ca toate așezămintele Statului este *interconfesională*. Cărțile didactice sunt aceleași ca și pentru gimnaziu.

Se predă pedagogia și psihologia de *Basaricek* în clasa I; în clasa II didactica generală și în clasa III metodica specială și istoria pedagogiei de același autor.

În clasa I pentru limba germană se aplică metoda analitică directă, luându-se în considerație și conversația, scrierea și citirea.

Bucata de citire se tratează mai întâi intuitiv, apoi se face exercițiul de descompunere a cuvintelor în silabe, în fine se scrie după dictat la tablou și corecțura se face în comun. În clasa II predarea limbii germane se face prin ajutorul scrierii lui *Salzmann* « *Ameisenbüchlein* », și în clasa III-a prin ajutorul scrierii lui *Comenius*: „*Didactica magna*“. D-l *Bismarck* laudă mult această procedare practică. El s'a convins că acolo elevii în curs de trei ani fac progrese minunate la limba germană, putând înțelege tot ce citesc și conversând binișor.

Scoala de aplicație are 4 clase. Aceasta este o școală comunală, săbvenționată de Stat și este *interconfesională*. Dotația unei este normală. La ușa fiecărei clase este o măsură hotărâtoare pentru mărimea potrivită a băncilor. Copiii incep a frequentă scoala de la 7 ani. Fiecare clasă are o carte de citire și o carte de aritmetică; în clasa III și a IV mai e și o geografie și o istorie a Bosniei și Herțegovinei.

Aceste cărți sunt tipărite în edițiuni separate, cu litere latine pentru catolici și mahomedani, și cu litere cirilice pentru ortodoci orientali; ținându-se seamă că în religiunea mahomedanilor nu e permisă reprezentarea ființelor vii, de aceea lipsesc ilustrațiunile din cărțile de școală. Cărțile didactice sunt editate de guvern și lucrate în cea mai mare parte de referentul școlar *Dlustus*.

Prima carte de citire are două părți: o parte pentru fiecare semestrul. Procedeul întrebuițat în partea I este analitic-sintetic. La început sunt numai vocalele. Partea două conține materie intuitivă: școala, curtea, câmpul etc. etc.

A doua carte lărgeste cercul intuiției, adăogându-se și bucați din literatura populară.

Cartea III coprinde: 1) povești, legende, basme; 2) schițe geografice, 3) icoane din istorie și științe naturale; 4) bucați despre corpul uman și higiena.

Cartea a IV are aceeași întocmire, mai adăogându-se și bucați de citire despre agronomie.

Cărțile de citire a II, III și IV mai au și un anex de gramatică, după metoda analitică.

Impărțirea materiei pe ore în școalele elementare este aceasta:

OBIECTELE	Clasele			
	I	II	III	IV
Religiunea	2	2	2	2
Limba	14	10	7	7
Socoteala	5	5	5	5
Geografia și istoria .	—	—	3	3
Stiințe naturale . .	—	—	3	3
Caligrafia	—	4	2	2
Desenul geometric .	—	2	2	2
Agricultura pe baza cărții de citire . .	—	—	1	1
Limba germană (factuală)	—	—	2	2
Canto	2 2	2 2	2 2	2 2
Gimnastica	2 2	2 2	2 2	2 2

Suma orelor pe săptămână în cl. I 23 ; cl. II 25 ; în cl. III. 29 ; în clasa IV 29.

Candidații de dăscălie din cl. III asistă la lecțiile profesorului de metodică și iau notițe pentru conferințe.

In ultimul semestru câte cinci candidați sunt activi în școală primară, și anume câte o săptămână în fiecare clasă ; ei însăși fac lecțiuni supraveghiați de învățătorii școalei de aplicație.

In anul 1879 fu fondată o școală de fete, care din ce în ce se desvoltă până la 8 clase. La 1894 clasele sperioare fură separate și considerate ca școală superioară de fete a Statului. Această școală are 5 clase. Profesoarele au leafă anuală de 1200 fl. ; școală n'are local propriu ; materialul didactic este exemplar; pentru material didactic sunt puși la dispozițiune 500 fl., iar pentru bibliotecă 200 fl. anual. Higiena se predă de un medic. In clasa IV economia domestică se predă pe baza chimică ; la lucru de mână e croiala, desenul de tipare și croitoria de rochii. In clasa V pe lângă acestea, se mai predă contabilitatea, bucătăria, spălătoeria și repararea rufelor; pentru acestea este angajată o menajeră și o spălătoresă.

In cultura fetelor, școala urmărește anume scopuri practice. In țară nu se găsesc articole confectionate și rufărie, totul se a-

duce din Austro-Ungaria. Școala văște să vie în ajutorul familiei, de aceea 6 ore de lucru de mână pe săptămână.

La desemn se întrebuițează motive patriotice.

Pe lângă institutul catolic *Sf. Iosif și Maria* este o școală normală de fete; această școală are același plan, ca și «preparanția» băieșilor. Pentru a fi institutoare, elevele școalei normale depun examenul în școală; pentru a fi profesoare la școalele secundare, ele depun examenul la *Agram*.

Domnul *Bismarck* a asistat în clasa II la pedagogie, și însuși a ales din materia tratată tema: «Noțiunea, formarea, conținutul și intinderea ei.

Conform cererii D-lui *Bismarck* materia fu tratată în limba germană, și aplicată la noțiunea: „pasare“. La orice chestiune pusă de domnul *Bismarck* elevele au răspuns foarte deslușit.

In clasa III s'a deslegat problema din aritmetică :

$$*) \text{ R. } 12x - 11 + \text{ R. } 3x + 16 =$$

Institutul formează gratuit învățătoare pentru Stat.

Pentru trebuințele populației orașenești se fondără în orașe școale cu direcție și organizație comercială, numite școale comerciale.

Aceste școli comerciale inferioare oferă o suficientă cultură generală, și pe lângă aceasta certificatul de absolvire dă dreptul la intrarea în școală normală, în școală secundară tehnică, de asemenea și în funcțiile inferioare din administrația financiară.

Școalele acestea au patru clase și nu sunt de cât o complecțare a cursului primar. Obiectele de studiu sunt acestea: religiunea, limba maternă, limba germană, geografia, istoria, matematică, științe naturale, știința mărfurilor și tehnologia, geometria și desenul cu mâna liberă, caligrafia, contabilitatea, corespondența și lucrări de *comptoar*, economia politică și științele comerciale.

Domnul *Bismarck* a vizitat una din aceste școale, și anume pe cea de la *Sarajevo*, al cărei director era d-nul *Blazecovic*. Fiecare clasă avea cam câte 30 școlari. Clasa II avea o clasă paralelă. D-nul *Bismarck* a asistat la matematică, la calculul comercial la limba germană, la geografie, la desen și s'a convins de direcțunea practică a acestei școale.

Spre a se câștiga forțe proprii pentru treptele inferioare și mijlocii ale serviciului tehnic, s'a înființat în anul 1889—1890 în *Sarajevo* și o școală tehnică secundară. Această școală tehnică are 2 diviziuni: diviziunea *architecturei* și diviziunea *silviculturei*

*) Tipografia neavând semnul radicalului, s'a însemnat cu litera R.

pentru funcționarii începători ai serviciului inferior silvic. Fiecare diviziune are trei cursuri. La unele obiecte, cum sunt : religiunea, matematica, geodezia, limba maternă și limba germană amândouă diviziunile au prelegerile comune.

Desemnările școlarilor au atras atențunea d-lui Bismarck. Când i s-au arătat lucrările ultimului examen de absolvire, el a rămas surprins de talentul inventiv, de claritatea și perfecțiunea tehnica a diferitelor lucrări făcute de școlari. Erau schițe de case, de staule de vite, instalații tehnice și altele.

Cu mare laudă a apreciat d-nul Bismarck bogatele și practicele colecțiunii, făcute chiar de profesori. Se află în muzeul școaliei : 1) o colecție pentru geologie și geognosie ; 2) pentru conservarea forestieră ; 3) pentru botanica sistematică și biologică (o colecție de muguri, consistând din văstară de la diferite specii de arbori; acestea toate erau așezate în cutiuțe și reprezentau copacul iarna) ; 4) o colecție tehnică de silvicultură ; 5) pentru cultura forestieră o colecție de embrioane în dizoluție de sare, conservate minunat ; de asemenea ramuri cu flori și fructe, cum și colecția de fructe uscate ; 6) un joc de pădure pentru școlari (terenul se formează plastic din nisip, se așează pomori artificiali pe el, ca să reprezinte luminișul, lanurile și altele ; un mic vălătuc, ca o roată cilindrică, servește pentru plantare ; 7) o mică colecție de economia rurală, pentru tratarea encyclopédică a agriculturii, atât cât e necesar unui silvicultor ; 8) o colecție geodetică, pentru ridicarea planurilor imprejurimilor, (câte 5—10 școlari, cu rândul se duc între 10—14 zile însoțiti de un conductor și un profesor și fac exerciții practice în ridicarea de planuri) ; 9) o colecție de mecanică architectonică.

Inițiativa și activitatea profesorilor acestei școale în îmbogățirea și aranjarea acestor colecții, este demnă de imitat pentru orice școală.

Gimnaziile au opt clase, după sistemul austriac. Diplomele de maturitate au deplină valoare în Austria și în Croația-Slavonia.

In Sarajevo, pe lângă un gimnaziu există și un seminar clerical catolic și o școală juridică, în care se formează Kadii. Dreptul mahomedan își are izvorul său în Koran, în tradiție și în hotărîrile celor dintâi Imami (Chalifi), precum și în hotărîrile savanților juridici, în cazuri analoage.

Domnul Bismarck a asistat la un examen de primire la această școală juridică. Localul școalei este o clădire măreță, în stil mauric. În front sunt : sala de primire a directorului, sala de conferințe, biblioteca și o aula vastă ; în partea din fund sunt locuințele profesorilor, dependințele necesare pentru menaj, o vastă sală de mâncare, și odăi luminoase, simplu mobilate, pentru elevi.

Candidatul stă în genuchi pe un covor, cu o carte în mână.

Nu era primit la examen, dacă n'avea vârstă între 20—30 ani ; trebuiă să fi terminat un curs de patru ani într'o școală secundară, și pe lângă aceasta și un curs de doi ani în facultatea teologică. În mare parte candidații aparțin familiilor celor mai nobile din țară.

Candidatul se examină tocmai din sintaxa arabă. *Reis-ul-Ulema*, cel mai înalt demnitar bisericesc, directorul și profesorii, cu toții chestionează. După examinare, *Reis-ul-Ulema* începe conversația prin intermediul d-nului Referent, cu domnul Bismarck, căruia îi spune că școala s'a fondat în 1887 pentru progresarea studiului în științele *Islamului*, și anume cu scopul de a forma candidați proprii pentru serviciul judiciar. Cursul școalei e de cinci ani. Se învață aci gramatica arabă, logica, exegesa Koranului, dogmatica, dreptul legal, istoria dreptului, morala dreptului, dreptul moștenirilor, procedura judiciară, legi asupra proprietății, principiile jurisprudenței europene, cu privire la organizațiunea și activitatea tribunalelor și a administrației în Boznia și Herzegovina, limba bosniacă, științe auxiliare matematice și geografie, deasemenea și istoria.

Corpul profesoral se compune dintr'un rector, trei profesori ordinari, un învățător și trei profesori extraordinari.

Întreaga organizație a școalei este foarte oportună, și cu tot dreptul ea se poate consideră ca o Academie teologică-juristică.

Ca să viziteze și stațiunea agricolă, d-nul Bismarck împreună cu referentul școlar, plecă cu trenul la stațiunea balneară Illidze care e departe 15 minute de capitală.

Această stațiune balneară este mărgăritarul Bosniei. De aci pleacă la stațiunea agricolă Butmir, așezată în vecinătatea băilor. O grupă de case formează această stațiune.

Domeniul economiei rurale coprinde staule pentru vite, împreună cu magazii de nutreț și grânare, o lăptărie, alătura cu o ghețărie, rezervoare de apă, cazane pentru producerea aburilor și altele.

Pentru slujbași și pentru 25 elevi, fii de țărani indigeni, se află o clădire frumoasă, unde elevii pot învăță între altele și cum trebuie cineva să locuască, și cum să suporte căldura și munca zilei.

Așezământul acesta posedă 180 hectare pentru plug, apoi livezi, păsuni și păduri; se află și 69 capete de vite de rasă de la *Möhlthal*.

În timpul ierniei și vara pe timpul ploios, elevii primesc trei ore pe zi instrucțiiune în cetire, calcul și scriere ; însă lucrul principal este conducerea gospodăriei țărănești.

Fiecare băeat are de la stat stipendiu 50 creișari pe zi, din care sumă se socotesc 24 creișari pentru hrană, locuința e gratis,

Astfel de școale agricole practice se mai află la Livno și Gacko.

Illiidze mai posedă o școală primară publică și alătura ea un local pentru locuința învățătorilor și învățătoarelor. Amândouă aceste clădiri sunt foarte cu gust zidite, în stilul „Renașterii“.

Localul școalei primare are două secțiuni: una pentru băieși și alta pentru fete. Fiecare secțiune are câte două săli mari de clasă, cu bănci normale și cu foarte bun material didactic. și cum această școală este destinată și pentru copiii din Sarajevsko-Polie, autoritatea școlară s'a îngrijit ca acești copii cu locuință departe să găsiască adăpost în locuința școalei, să fie aci o bucătărie și o cămară de proviziuni.

Domnul Bismarck întors în Sarajevo, a vizitat cu mare interes institutile de arte și meserii.

Școala de meserii de aci este o școală specială pentru tâmplari, lăcătuși, ferari și caretăși. Elevii trebuie să aibă la primire vîrstă de 14 ani, și să fi absolvit clasele primare. Înstrucțiunea este gratuită. Pentru adăpostirea elevilor din alte localități îngrijește institutul.

Elevii n'au voie să părăsiască institutul peste zi. La prânz li se dă o mâncare substanțială în deajuns. Cursul e de 4 ani. După absolvire, elevii depun un examen de maiestru. Obiectele de studiu sunt pentru toate clasele acestea: religia, limba maternă, împreună cu compunerii comerciale, calculul și contabilitatea, științe naturale după carte de citire, noțiuni asupra productelor și tehnologia, desemnul cu mână liberă, geometria, perspectiva, desen profesional și instrucția în atelier. Suma tuturor orelor de predat: în cl. I, 46; în cl. II, 48; în cl. III, 51; în cl. IV, 50. Cursul anului I este comun pentru toate obiectele de studiu; toți elevii iau parte comună la lucrările celor patru meserii în timp de șapte luni, pentru ca învățătorul să-și poată forma o idee sigură despre talentul și înclinațiile elevului pentru una sau alta din meserii.

In luna a opta începe specializarea elevilor. In fiecare atelier se află necontentit un număr oarecare de elevi cu un maiestru.

Ca indicator al mersului gradat al planului de predare este în fiecare atelier o tablă în care sunt rânduite metodic modelele.

Aceasta este o adeverărată instrucțiune practică pentru meseriași.

Colecțiunile tehnologice ale școalei sunt foarte bune. Mare preț se pune pe desemnul după natură. In curtea școalei se află o căruță mare ca model de desemn pentru rotari.

Atelierul Statului pentru arte și meserii este școală cu internat. Directorul predă și desemnul. Se primesc numai școlari mahomedani. Institutul are 50 de școlari, din care numai 7 dorm în inter-

nat. Întreținerea însă o au toți de acolo. Fiecare școlar are un stipendiu de 5 fiorini pe lună. Cursul e de șase ani și vârsta la intrare e de 10 ani. Se predă citirea, scrierea, calculul și desenul. Afară de salele de clase mai sunt cinci ateliere pentru cinci grupe de meserii de artă : pentru lucrări de incrustație a metalului prețios pe lemn ; a metalului pe oțel ; pentru ciselagiu ; pentru gravuri ; pentru montare și aurire.

Fiecare grupă este condusă de un maestru, care supraveghează și instruеte calfele și ucenicii.

Scopul școalei este de a pune iarăși în floare profesiunea artistică.

Școli de felul acesta mai sunt în *Foca* și în *Livno*.

Acelaș scop îl urmărește și atelierul Statului pentru țesătura covoarelor ; în acest atelier sunt ocupate peste 200 fete bosniace. Institutul are doi directori, un tehnic și un chimist. Un pictor persan schițează modelele ; boiangeria este chiar în institut.

D. Bismarck după ce a vizitat și spitalul care avea 250 paturi și 14 pavilioane, a plecat spre Herzegovina. Toate autoritățile fură în serviciul d-lui Bismarck. Un funcționar înalt administrativ și inspectorul școlar îl însoția și-i atrăgeau atenția la tot ce ar fi mai interesant și în această parte.

Prima localitate ce a vizitat fu *Mostar*, cu instituțiunile sale culturale.

Organizația școalelor de aci este întocmai ca în *Sarajevo*.

D. Bismarck își amintește cu plăcere despre frumoasa clădire a școalei superioare de fete, înzestrată cu un bogat material didactic.

Foarte interesantă a găsit sala de desen din clădirea cea nouă a gimnaziului, având lungimea de 19,5 m. Partea din față este destinată pentru desen ; partea din fund pentru desenul de modele ; în această parte mesele sunt așezate semi-circulare, înălțându-se în amfiteatru ; în fața meselor este așezată în centrul semicercului masa cu modelele.

D. Bismarck merge apoi cu trăsura la *Blagaz*, 12 kilometri departe de *Mostar*, spre a vizita și o școală de sat din această parte. Invățătorul, d. *Savo*, este de confesiune greco-ortodoxă.

Clădirea școalei e frumoasă ; sala de clasă e de 10 metri lungă și 7 m. lată. Pereții sunt înpodobiți cu hărțile geografice ale Bosniei, Austro-Ungariei, Europei, planiglobul, tabele pentru intuiție și științe naturale, și tabele anatomicice de *Fiedler*.

Se află și ceva material fizical și geometric și o mică colecție de minerale.

Băncile sunt de diferite mărimi pentru statura elevilor ; pupitrele sunt pentru câte doi școlari ; capacele pupitrelor se pot ridica și servesc ca pupitre pentru citire.

Această școală coprinde patru clase combinate. Sună 72 școlari din care și trei fete.

In timpul lecțiunilor clasele sunt astfel ocupate : clasa I exercită țifrele la tablă ; cl. II copiază o bucătă de citire ; cl. III citește dintr-o bucătă de citire toate numele proprii și le scrie ; cl. IV citește. Fiecare școlar citește un paragraf și comunică coprinsul cu cuvintele lui proprii ; apoi se pune cartea sub pupitru și întregul coprins se povestește de școlari ; în fine se dezvoltă ideea fundamentală și se prezintă într'un proverb. Clasa IV trebuie să aștearnă pe hârtie coprinsul celor citite, iar învățătorul trece la școlarii de clasa II, cari de asemenea au citirea după planul lecțiilor ; și așa alternativ din clasă în clasă. Se instruiesc școlarii 26 ore pe săptămână.

E de remarcat că în școalele rurale toți școlarii capătă cărțile didactice gratuit de la Stat ; în școalele urbane numai cei săraci.

Planul studiilor aprobat de inspectorul școlar este împărțit de învățător pe ore, și într-o rubrică se notează ceea ce s'a trecut din programă.

Învățătorul școalei de aci este un elev al *preparandei* din Sarajevo ; el se află în serviciu de 6 ani și pe lângă locuință, lemne, grădină și 500 fiorini leafă anual, mai primește 50 fiorini adaus și gradatii la 10 ani de câte 100 fiorini.

Locuința învățătorului coprinde două odăi, o cămară și o bucătărie.

Învățătorul se ocupă și cu creșterea gândacilor de mătase ; folosul este al lui și Statul îi mai acordă și mici recompense de 20 fiorini. Oamenii din sat, chiar primarul cumpără ouă de gândaci de mătase de la învățător.

Cam acestea sunt în rezumat comunicările ce ni le dă d-nul Bismarck despre starea învățământului în Bosnia și Herțegovina.

Incheind, el spune că cultura va reuși în cele frumoase țări, căci caracterul particular al poporului îngreunează progresul.

Prin influența milenară a monachiei bizantine și a Turcilor, populaționea a devenit cu totul orientală. Și trăsura fundamentală a caracterului oriental este placerea odihnei și a traiului ușor. Dacă are cu ce trăi, orice progres, orice schimbare în moravuri îi pare de prisoș și dacă frequentează instituțiunile culturale, scopul lor este să se facă boeri și să capete o funcțiune ușoară ; chiar fiind de țărani cari frequentează stațiunile agricole, nu se gândesc de loc ca mai târziu să înibunătățiască pământul prin lucrarea sistematică, și să crească avutul părintesc, ci să cred în drept de a cere vreo funcție de la comuna lor.

Dar și aci stăruința neîntreruptă va duce odată la țintă și se va adeveri proverbul : „*Picătura mică găurește piatra*“.

Câteva civințe despre Azilurile de copii „Knabenhorte“ din München. *)

In anul 1891, Octombrie 20 st. n. am vizitat unul din aceste Aziluri de zi, și anume pe acela ce era situat în Türkenstrasse No. 48. In acest institut se primiau, fără plată, băieți de la 6-14 ani, cari stau sub supravegherea unui guvernator; dar instituția se conducea de aproape de consilierul Jung, un om de mare merit, căruia i se datoră și fondarea acestei frumoase instituții din locuitate mai sus numită.

Instituția se susținea de o societate, ai cărei membrii, conform statutelor contribuia fiecare cu câte cel puțin o marcă pe an. Ea, instituția, avea scopul nobil de a supraveghea pe timpul zilei băieți de părinți săraci, și anume când nu erau ocupați în școală. In institut ei își preparau lecțiunile, se ocupau cu câte ceva folositor și prin diferite mijloace educative li se cultivă inima și li se lumină mintea. Aci ei se obijnuiau la supunere, ordine, punctualitate, activitate, bune obiceiuri și curățenie, și lucru foarte însemnat, erau aci feriți de influența unei societăți rele.

In zilele de lucru veniau băieți de la școală la ora patru p. m. și fiecare căpătă o bucată de pâine, spre a-și potoli foamea; apoi se așezau la niște mese lungi, spre a-și lucră temele pentru adouazi.

Guvernatorul îngrijește de liniște, îndeamnă pe copii la silință, îci colea le dă și un mic ajutor la prepararea lecțiunilor, și-i urmărește cum progresează în școală.

Dupăce terminau temele, ei cântau felurite cântece, mai ales patriotice; jocuri cu mișcări erau permise, spre a se odihni ochii obosiți de lucru.

Se află acolo și un mare dulap cu felurite jucării, dăruite de negustori, de asemenea și caiete da desemn, cu felurite figuri, pentru ca fantaziei să nu i se puie frâu.

Unul din băieți cel mai dibaciu făcea pe maestrul croitor; acesta avea o cutie cu toate cele necesare de cusut, și cosea nas-

*) Din notele culese în timpul petrecerii mele de patru ani în Germania, spre a vizita și studia instituțiunile civilizatorilor țări ce o constituiesc.

Articolul s'a publicat pentru prima oară în «Scoala Poporului» 1896.

turii căzuți de la hainele tovarășilor săi, pânăcă se deprindeau cu toții să facă acelaș lucru.

Prin ocupăriile felurite ce copiii aveau în «Azil», li se desvoltă înclinarea spre meserie, și de mici se pregătiau pentru cariera vieței, căci mai toți de aci erau să devină meseriași.

Experiența veche, că bunătatea și compătimirea transformă în bine inimile omenești cele mai îndărâtnice, se probează și aci, ca prețutindenea. Copiii cu obiceiuri rele au căpătat în institut maniere trumoase; și am văzut cu ochii mei, cât de mult suferau unii copii, când pentru vreo vină erau opriți de a veni în iubitul lor «Azil», la care cu toții se atașaseră atât de mult!

Fiecare băiat avea câte un libret de economiile ce făcuseră. Deși băieții n'aveau voie de a cerși, totuși pentru mici servicii căpătau câte ceva bani, și în loc să-i cheltuiască pe nimicuri, îi da în păstrare; și astfel se deșteptă în ei, încă de timpuriu simțul de economie*).

Mercurea și Sâmbăta, iarna și vara, ei făceau plimbări mai lungi, spre a fi deprinși cu frigul, cu căldura, cu umbletul mai îndepărtat; iarna erau conduși chiar să patineze, ceeace în genere se consideră în Germania *ca un excelent exercițiu gimnastic*, în cât chiar comunele întrețin locuri de patinagiu, cu tot necesarul sub supravegherea unui pricoput îngrijitor; și aci iau parte nu numai băieții dar și fetele, negreșit plătind o foarte mică taxă.

*). Publicăm aceste note întocmai aşa cum s'au luat de noi la prima impreună.

*Caritatea și femea *)*

Având înșărcinarea de a ține o conferință la serbarea societății de binefacere „Carmen Sylva“ din acest oraș, mi-am ales ca temă a cuvântării mele: „Caritatea și Femeia“, temă tocmai potrivită la această ocasiune.

Binefacerea este năzuința nobilă spre alinarea nevoilor și suferințelor altuia și contribuirea spre îmbunătățirea traiului acestuia, chiar cu oarecare sacrificii, căci caritatea și sacrificiul este unul și același lucru!

Fericirea și binele nostru personal stă numai în îngrijirea și compătimirea aproapelui nostru. Și iubirea de aproapele este focul sacru, care cu cât arde mai viu, cu atât mai mult luminează și încalzește viața.

Această virtute se poate manifesta prin mîlostenia și servicii făcute altora. Dar depinde foarte mult de tactul cu care facem aceasta, căci trebuie să lăsăm în considerare *nevoie*, meritul celui în lipsă, averea noastră personală și mijloacele cele mai bune de întrebunțat.

Lucrul principal în acțiunile noastre caritabile este cugetul bun; căci ajutorul dat din vanitate, ambiție sau alte motive egoiste nu are nici un preț moral. Anume să nu facem binele din rațiunea practică, adică din calcule ca să căpătăm în partea noastră dispoziția oamenilor, spre a-i putea odată cîrmui și hotărî după trebuințele noastre.

E greu să faci binele, însă e fapta cea mai bună ce poate omul să o facă! A fi folositorii semenilor noștri este divin. Binefacerea să ne fie dar maxima vieței!

Factorii principali ai binefacerei sunt bărbatul și femeia, femeia însă are rolul cel mai însemnat.

Generalul american, John Pope, mort la 1886, crede că sexul femenin, și anume partea cultă a sexului, se caracterizează prin două lucruri: prin inclinarea de a domină și prin inclinarea spre

*) Conferință ținută la Cercul Militar din Câmpulung cu ocazia unei serbării societății de binefacere Carmen Sylva, în ziua de 23 Decembrie 1902.

S-a publicat pentru prima oară în revista «Calea Vieței» No. 7, anul 1904.

plăcere, și anume spre plăcerea de a se distinge în viața publică, în viața socială.

Nu cercetăm întru cât Americanul are dreptate, însă noi știm că naturalul femeei are o pronunțată inclinare spre devotament, energie de voință, abnegare de sine și o delicateță discretă: într'un cuvânt femea este ființă dotată cu toate calitățile necesare ca să poată împlini însărcinările impuse ei de natură și societate.

Când s'a împărtit munca în marea economie a omenirei, bărbatul a căpătat o preponderantă activitate în sfera exterioară, pe când femeea a devenit sufletul casei, sufletul familiei, căci numai ea e capabilă de a transformă căminul conjugal într'un centru plăcut, dorit și foarte important pentru binele societăței, pentru binele Statului.

Femeea ca mamă, soție, fiică sau soră reprezintă *unirea*; ea este legătura puternică a umanităței!

Vocațiunea de mamă o au toate femeele, deși nu în totdeauna la copiii lor proprii; ele au în genere simțul și darul de a îngriji, de a păzi viața și sănătatea, și sunt gata la moment să ofere ajutorul lor. Pare că în sufletul femeii sunt în strânsă legătură inima și conștiința, căci femeile socotesc ca o datorie a lor de a compătim cu *mizeria* și cu *nevoia*; și simpatia la femei se preface iute în fapte de ajutor și alinare. Acest impuls natural al femeii a primit o sancțiune mai înaltă prin legea creștină.

«El, Isus, a suferit pentru noi. El ne-a scăpat din robia și apăsarea păcatului! Femeea a văzut milă, de aceea găsește fericiere și bucurie în fapte de milostenie. Femeile au fost cele dintâi, și cele din urmă care au stat lângă crucea Salvatorului lumiei; femeele au salutat cele dintâi pe cel eșit din mormânt! Ele au fost cele dintâi recunoscătoare !

Așa dar din iubirea creștinească să iubim pe aproapele nostru !

Aveți săraci totdeauna lângă voi, zice Domnul, să aveți grijă de ei !»

Când ne gândim la săraci ni se ivesc înaintea ochilor trebuințele lor corporale, dar mai există și altfel de sărmani cărora de asemenea să le venim grabnic în ajutor.

Cât de mulți și cât de plâns sunt aceștia, deși nu le lipsește nici sănătatea, nici mijloacele de traiu; dar le lipsește liniștea sufletească, le lipsește credința în Dumnezeu, le lipsește curajul de a trăi, fiindcă n'au conștiința clară despre ei însiși. Pe aceștia, e drept cu anevoie și putem ajută, mângâia și convinge și totuși cât n'a făcut și pentru ei *caritatea* !

Precum am zis, ca să facem bine ni se prezintă două ocazii: 1. făcând milostenie individuală, adică când împărtim de bună voie din prisosul nostru săracilor, fără a ști *stânga ce face dreapta*; și al 2. prin servicii, adică când pe lângă obolul nostru în

bani ne sacrifică și timpul nostru liber, asocindu-ne cu alții, formând societăți, lăând parte activă la diferite instituții de binefacere, spre prezentăm pînarea răului.

Binefacerea cea mai usoară făcută de toată lumea e milostenia. Ocazia dă a milui pe săraci se prezintă oricui prin cerșetorii, cari vin în curtea noastră, cari se postează pe la ușile bisericilor și pe strade; pe aceștia în general îi miluim fără deosebire, fără să ști dacă acești cerșetori în adevăr sunt săraci, sau fac numai o meserie din cerșetorie, cum s'a găsit adeseaori bogății mari după moartea unor cerșetori.

Se mai poate întâmplă să facem pomană cu un vagabond, ce ar putea să munciască, pe când alții cu adevărat săraci trăiesc în mizerie, fiindu-le rușine să cerșiască. E plină lumea de nenorociți, din cauza boalelor și a altor imprejurări fatale cu care are să lupte sărmanul muritor! De aceea e bine ca mai întâi să ne informăm, cu discreție, cine merită ajutorul nostru; însă oricui dăm ceva, să-i dăm cu milă și cu inima bună, să nu facem ca acela care a aruncat cu dispreț un ban ologului, fiind nenorocitul nevoit să se iârască după ban! Milostenia făcută în acest mod este umilitoare! Binefacerea n'are nici o valoare, dacă nu respectă persoana celui ajutat. Ajutorul nostru să onoreze pe nenorocit, căci numai atunci merită numele de milostenie creștinăască. Si aceasta se îndeplinește când însăși pâinea ce va hrăni pe săracul flămand cu vizita noastră care-l va mângâia, cu sfatul nostru care-l luminează, cu o strângere de mâna care-i ridică curajul. *Si această mamă, acest bătrân gârbovit, acești copilași îi rugăciunile lor ferbinți se vor ruga lui Dumnezeu pentru tine!*

Așa dar, când vizităm pe bolnavi ori pe alii nenorociți în mizeria lor, să deșteptăm în ei prin amabilitatea noastră nădejdea și increderea.

Să nu ne înșelăm însă niciodată cu iluzia că vom putea la orice ocazie depărtă săracia de la cel nevoiaș prin ajutorul nostru. Acela ar fi un medic prost, care ar crede că a vindecat boala, dacă a putut înlătură un simptom al boalei. De multeori trebuie să cercetăm mai adânc de cauza mizeriei și aceste cauze să le înlăturăm. De aceea când vă fi nevoie, să nu lipsiască nici dojana pentru viață neregulată, pentru neglijență și necurățenie. Si să nu mergem până acolo cu ajutorul nostru, ca săracul să considere *sapta noastră bună ca un drept al lui*, ci să ne simțim să deșteptăm în el ambicia, demnitatea și energia voinței, spre a se ridică cu propria lui forță din mizeria în care e căzut. Si unde aceasta e imposibil din cauză de boală îndelungată, acolo ajutorul nostru material să fie însotit de mângâierea și încurajarea din partea noastră a acelai nenorocit.

Să depărtăm dar de la noi mândria noastră, când ne cobo-

rîm în coliba mizeriei ; ca o soră și un frate intelligent și devotat să intrăm în familia sărmanului, să-i dăm ce-i lipșește, să-i ascultăm păsurile, să compătimim cu durerile sale ! În urma noastră se va răspândi atunci ca un miros plăcut sentimentul că viața nu este numai un chin, ci ceva mai bun, mai înalt, la care pot lua parte și cei mai nevoiași, și că Domnul nu-i uită, ci le trimit din când în când tocmai când e nevoie mai mare pe vreunul din ingerii săi în ajutor.

Permiteți-mi să ilustrez aceasta printr'un exemplu mișcător din istoria contemporană a Germaniei :

O văduvă cu o copilă de mână intrase în grădina zoologică din Berlin, și se așezase pe una din bânci, într'un loc mai retras. Copila se juca prin apropierea ei, dar femeia se cufundase în amintiri triste și lacrămi și inundau fața. Ea nu auzi că cineva se apropiase de ea. Abia atunci își ridică ochii în sus, când o mânușită caldă o atinse și când auzi o voce dulce de copil, care o întrebă : «De ce plângi ?» În fața ei se afla un băiețăș ca de vreo patru ani și care o privia cu compătimire. Se apropiaseră de mamă și de fetiță și două dame îmbrăcate în doliu.

«Ce ai, dragă femeie», o întrebă mama copilului ? Femeea detine din cap, aşa de tare o înneccă plânsul, în cât nu putu să rostiască nici un cuvânt !

Fetița ei se apropiă atunci și vorbă ea în locul mamei : « Ne merge foarte rău, mama trebuie să coasă mereu și tot nu poate să plătiască chiria, și acum nu mai găsește nici de lucru !

Acum se mai liniștise și văduva și se uita la dame care după exteriorul lor arătau că sunt din înalta aristocrație. «Sunt aşa de nefericită», suspiră văduva, dacă n'ar fi copila aceasta, aş voi mai bine să mor !

«Nu păcătuți cu aceste gânduri», zicea una din doamne »

«Viață este un bun prețios ! Nu știi ce-a zis iubitul nostru împărat Frideric. Si când văduva privi în fața damei, văzu că și ochii ei erau plini de lacrămi.

«Învață a suferi fără să te plângi, a zis dânsul către fiul său, continuă doamna după o mică pauză.

«Dacă ești suferindă și în mizerie, aduți aminte cum împăratul Frideric a suportat suferințele lui !

— «El a fost bărbat, răspunde văduva, el avea curaj și putere !

— «Oare noi femeile, să n'avem și noi curaj și putere, întrrebă doamna !

Apoi nobila doamnă rugă pe tovarășa ei să se plimbe nițel cu băiatul, și ea se așeză lângă văduvă.

«Povestește-mi acum suferințele d-tale», se rugă ea de văduvă, apucând-o de mână.

Când sărmâna văduvă auzi vocea ei dulce, și simți strângerea caldă a mânei, atunci crezu că poate să-și verse focul ini-me. Și printre multe lacrâmi și suspinuri ea povestî tot ce-a suferit în anii din urmă ! Ea fusese căsătorită cu un tâmplar onest și muncitor, care lucră într-o fabrică de mobile. Ei duceau o căsătorie fericită până l-a scos din minți un prieten, care cu ideile lui socialiste a corrupt pe bărbatul ei, l-a depărtat de la calea cea bună, și care pizmuind soarta celor cu avere, nu se mai mulțumia cu simplitatea căsniciei sale. Dinceînce să dădă la beție, până când într'una din zile fu transportat acasă bătut grav, plin de sânge și cu capul spart de un alt tovarăș de beție. Boala și moartea bărbatului înghețiră miclele lor economiei și văduva căută acum să câștige cu acul hrana ei și a fetiței. Dar în timpul iernei grele fata se îmbolnăvi de răceală. Sărmană mamă veghia ziua și noaptea la patul copilei și nu putea să lucreze.

Dar fata scăpă ca prin minune și se însănătoșî. Biata văduvă deși lucră acum toată ziua și o parte din noapte, nu putuse să plătiască chiria pe trei luni. Ea lucra la un magazin de rufărie. Fiindcă tocmai isprăvise o comandă, și voia să ducă la negustor, luă cu ea și fetița, căci medicul comunal îi recomandase să facă dese plimbări în aer curat, spre complecta însănătoșire a fetiței. Sosind la negustor se rugă de el să-i dea mai multe bucăți de lucru, căci are nevoie mare să câștige mai mult de cât până acum. Negustorul însă îi răspunse cu răceală, că afacerile lui nu-i merg tocmai bine, și că e nevoie să-i mai scăda chiar din prețul acordat pentru lucru. Zadarnic rugă ea pe negustor să aibă milă de starea ei nenorocită ! Cu sufletul zdrobit ești din prăvălie și fără a ști ce face, fiind luată de currentul mulțimei, ajunse în grădina zoologică.....

Când isprăvî nenorocita mamă de povestit, dama o întrebă: « Și n'ai mai cerut ajutor la nimeni altul ? »

« La cine să mă adresez », răspunse văduva ? Și apoi continuă : « Mă gândeam să mă adresez la împărăteasa noastră, că știu că este bună, dar..... »

« Și de ce n'ai vrut să faci aceasta ? »

— « M'am gândit că n'o să mă primiască ! La împărăteasă se adresează mulți, pe cine să mai ajute și ea ? și apoi cum să ajungă până la dânsa o biată femeie săracă ca mine »

— « Să nu vorbești aşa, zise doamna, eu cunosc pe împărăteasa, ea ar voi să curme toate mizeriile din împărăția ei ; ea ajută pretutindenea unde găsește nevoie și suferință ! Să-i vorbesc eu pentru D-ta ? »

Până atunci fetița ascultase în tăcere, acum zise către doamna : « D-ta vrei să ajungi pe mama, ce bună ești ! Și când te vei duce la împărăteasa, spune-i că o să mă rog lui D-zeu pentru D-eaei !

Doamna îmbrățișă cu dragoste copila, o sărută și-i spuse : «Aşa să faci, drăguță,» și adresându-se apoi către văduvă, ii zise :

«În timpul din urmă împărăteasa a avut multe măhniri și multe dureri. Ea cunoaște înălțimea și adâncimea vieței și știe cât de bun și cât de milostiv este Dumnezeu !» Apoi se sculă, întinse mâna văduvei, și după ce notă numele și locuința ei, ii zise : «la revedere !»

A doua zi, la ora 11, cineva bătu la ușa văduvei, care ședea la lucru și intră doamna din grădina zoologică.

«Sezi și spune-mi cu ce pot să-ți viu în ajutor, am vorbit cu împărăteasa de întâlnirea noastră ; dânsa este foarte mișcată și voește să te mângâie».

«Dumnezeu să binecuvinteze pe împărăteasa, exclamă văduva ! Voesc să lucrez, și dacă mi-ar da de lucru aş fi cea mai fericită !»

Doamna surâdea. Lucru n'o să-ți lipsiască, zise ea. Dar înainte de toate trebuie să te scăpăm de starea în care te găsești. O să-ți trimită o sumă mai mare, ca să-ți plătești toate datoriiile ; și de lucru vei avea destul !»

— «E prea multă bunătate, nobilă. Doamnă, zise văduva; încă o dată zic : Dumnezeu să binecuvinteze pe împărăteasa ! Am o rugăciune să vă fac, spunești-mi, vă rog, numele D-voastră, ca să știu cui datorez tot ajutorul !

Doamna se apropiase de ușă ; un surâs trist trecea peste frumosul ei obraz : «Mă vezi în doliu, am perdit pe cineva pe care l-am iubit ca pe un pârinte. Și când în rugăciunile D-tale către cel Atoțputernic își vei aduce aminte și de mine, atunci gândește-te la o femeie căreia moartea i-a răpit două vieți scumpe într'un interval scurt ! Sunt împărăteasa Augusta Victoria !»

Și până să-și vie văduva în tire din surprinderea ei mare, împărăteasa și dispăruse !

Văduva căză în genuchi și mulțumî lui Dumnezeu într'o rugăciune fierbinte.

Împărăteasa și-a ținut cuvântul ; ea a ajutat cu generozitate. Văduva și-a plătit datoriiile și avea mereu de lucru, și fetița și-a redobândit deplina sănătate. Adesea amândouă stăteau în fața portretului împărătesei, cumpărat din primele economii și buzele lor șoptiau :

«Domnul să bine-cuvinteze pe buna noastră împărăteasă și pe întreaga ei casă !»

Trecem acum la partea a doua a conferinței.

Dacă aruncăm o privire asupra diferitelor condițiuni din viața sexului feminin, vedem că multe femei trăesc sub povara grea a

nevoei, iar altele trăesc în belșug, dispunând și de timp liber și de avere.

Și unele și altele au obligațiuni de îndeplinit, obligațiuni morale grele : pentru cele dintâi să supoarte greutățile cu curaj, fără să naufragieze în valurile lumii, pentru cele din urmă să nu abuseze de darurile acordate.

Femeea din orice codițiune socială are rolul ei important în căsătorie, negreșit că dacă căsătoria este fondată pe dragoste și stîmă reciprocă. Căminul conjugal să nu fie un cerc strîmt, exclusiv și egoist, dar un centru viu, lucrând prin atracțiune și lumanând cu razele sale generoase sfânta viață socială. Ultimile rânduri privesc pe femeea cultă și cu stare. Către ea vorbesc acum ! Multe din femei din plăcere, ori de nevoie îmbrățișează diferite cariere. În timpul nostru acest cerc de activitate al femeii s'a largit foarte mult. Dar cariera cea mai convenabilă și mai potrivită pentru femeie este vocațiunea de profesoare.

Ca om de școală îmi iau voie să zic câteva vorbe pentru menirea și rolul profesorei române. Lumea copiilor este ceva foarte important. Familia, comuna, biserică, Statul își va avea membrii ei din această lume. Așa dar formarea acestei lumi, să ne fie cea dintâi grijă ! Aceasta să ne preocupe mai mult de cât toate chestiunile politice, industriale și comerciale. În copii, în german, stă viitorul, stă binele tărei.

În școală publică se adună copiii săracilor alătura de copiii bogăților. Pe când copilul din popor trebuie să se deprindă de timpuriu cu lipsa și nevoia, fiindcă poziția părinților îi constrâng la aceasta; pe când copilul sărac sufere de lipsa de îmbrăcăminte, de hrana nesuficientă și nu se bucură de o existență fără grija, trebuind ca să ajute la lucru familiile lor, sau chiar să căstige câte ceva, copilul bogatului trăește în belșug, în deplină dezvoltare a individualităței sale și este chiar un centru, în jurul căruia se grupează toți ai familiei spre a-l ajuta să progreseze !

Ce datorie rezultă de aci pentru școală ? Ea trebuie să stabilească pe cât se poate echilibrul. În localul școalei copilul săracului trebuie să devie conștient de el însuși, trebuie să-l facem să se aprecieze și să se stimeze mai mult, ca să nu-și pearză individualitatea lui din frică și descurajare. Avem dar datoria să-l conducem pe el spre liberă dezvoltare !

Pe copilul bogatului să-l îndemnăm și să-l constrângem chiar printr'o disciplină serioasă la tot ce știm din experiență că casa părintească îl cam scutește, adică să-l îndrumăm spre supunere, respect către oamenit mari, iubire de colegi ; cu un cuvânt să-l conducem, tot din principiul carităței la conștiința vieței, în organizmul omenirei.

«Dacă aști avea doi învățători, zice pedagogul Kellner, unul

serios și sever ca Petru, și altul duios ca Ion Evanghelistul, să trimit pe copilul bogatului lui Petru, iar pe blandul Ion Evangelistul la să dăruie săracilor!»

Ce privește educația fetelor, baza educației lor să fie obiectivitatea judecăței; formarea voinței morale; să le facem progresiv conștiiente de datoriile lor viitoare în marele atelier al lumei.

Aci e locul să spun ceea ce am mai spus și în alte ocazii atât cu graiul cât și în scris, că în societatea românească în multe cazuri *educația* n'are un ideal hotărât. E e băjbâială și o șovâială continuu!

Cunoaștem naturi inteligente și cu sentimente nobile, dar care nu trec cu activitatea lor din strîmtul cerc al familiei lor. Menirea femeii, nu este însă numai aceasta!

Facem dar un apel călduros la Doamne și Domnișoarele profesoare, de ori ce grad, când se află în mijlocul elevelor să aducă la desvoltare mișcările neclare ale vieței superioare susținând și să formeze obiectivitatea judecăței elevelor lor, influențând asupra sentimentelor lor.

Din puterea unei voințe neformate se poate naște momentan impulsul la fapte mari; poate în unele cazuri să conducă chiar la entuziasm, dar nici decum la abnegația de sine, ce se cere de la orice femei. Vedeți Doamnelor profesoare, ce misiune nobilă vă încredințat societatea; D-voastră împreună cu mamele, aveți datoria să desvoltați germanii virtuali de noblețe susținători, de abnegație de sine și de caritate, atât prin exemplul, cât și prin cuvântul D-voastră, și astfel să dați societății femei bune, luminate și gata la orice sacrificii când va fi vorba de datoriile de soție, mamă, cetățeană!

Ne întoarcem iar la chestiunea noastră.

Fericită e femeia care își intinde activitatea ei asupra ocupațiunilor folosite pentru binele obștesc. Si nu lucrând ele isolate, ci în asociații de binefacere de tot felul spre înălțarea propriului lor sex.

In statele mai civilizate decât țara noastră asociațiunile femeiesti dau roade binefăcătoare, ajutând chiar Statul în opera de luminare, încurajare și sprijinul fiilor poporului.

In Germania, țară care îmi place să o iau de model și imitație pentru țara noastră, chiar suveranele diferitelor state ce compun acest mare imperiu, precum și alte Doamne din înalță aristocrație se întrec în fondarea și susținerea multiplelor instituții culturale și de binefacere.

Societatea pentru cantinele școlare din München este sub protecția prințesei Gisela, fiica împăratului Austriei. Împărăteasa Friderica acordă favoarea ei binefăcătoare coloniilor de vacanță a copiilor săraci și slabii fizicește; ea onorează cu prezența ei

serbările și conferințele ce se țin în Berlin cu scopuri umanitare
Prințipele Alfred de Lichtenstein după îndemnul soției sale,
a primit în castelul său Limburg în 1890 o colonie întreagă de
vacanță, compusă din 34 de băieți și 16 fete, copii ai populației
celei mai sărace din Gratz. Un institutor și cu soția lui au condus
și supraveghiat pe elevi, fără a pretinde nici-o plată.

Doamna Maria Hackfeld a clădit o casă pe proprietatea ei
anume pentru coloniile de vacanță, a înzestrat-o cu cele necesare
și a dăruiț-o societăței.

Pronunțând aceste cuvinte, fără de voie se naște în susținutul
meu reflexiunea : *câte curți mari boerești la noi nu rămân goale în
timpul verei pe moșii frumoase și bogate ale proprietarilor noștri,*
cari petrec prin țări străine ! Dacă cel puțin unii din aceștia l-ar
imita pe principile de *Lichtenstein*, ca să se bucure în timp de 3-4
săptămâni școlarii săraci de prin orașe, ofiliți de sărăcie, de lipsă
de mâncare și de locuințe nesănătoase să se bucure acești sărmani
copii în mijlocul naturii de soarele călduros, de apă bună și de
aerul sănătos de la țară !....

Si câte alte femei nu s-au întrecut sau în fondarea de insti-
tuțiuni de binefacere, sau luând parte ca membre active în diferite
asociații de caritate. Așa Doamna Windscheid, soția renumitului
profesor Windscheid a fondat un Azil de fete în Lipsca. Scopul
acestui azil era să preîntâmpine demoralizarea.

Femeile s-au îngrijit și de îndulcirea traiului a celor închiși
prin temnițe.

S-au interesat și de creșterea fetelor din popor, după ce a-
cestea termină școala primară. În acest scop au fondat școale de
menaj, școale pentru servitoare și pentru alte ocupații în viața
socială și casnică. D-na Windscheid într-o importantă conferință
rezintă un plan cum s'ar putea uni Azilurile de fete cu școalele
de menaj.

Iată ce zice ea între altele : Am avea atunci o sistematică
și progresivă educație a fetelor, și anume : aziluri de copii până
la intrarea în școală, aziluri pe timpul școalei primare, pentru în-
grijirea morală în timpul zilei și pentru hrana lor ; apoi școale de
menaj după absolvirea școalei primare. Si ea și-a terminat confe-
rința cu aceste vorbe :

«Ar fi un rezultat îmbucurător, dacă în Lipsca s'ar face cea
dintâi contopire a azilurilor de fete, a școalelor de menaj și a
ospătăriilor economice pentru copii, adică a cantinelor școlare. Pe
cât timp nevasta lucrătorului și văduva trebuie să munciască afară
din casă, ea nu poate ţări și de hrana și de supravegherea copii-
lor ei. Oamenii filantropi ai acestui oraș și ai altor orașe, pre-
cum și autoritățile înalte ar câștiga prin aceste așezăminte recu-

noștința mamelor, cari văd cu durere cum copiii lor devin din ce în ce mai fără putere și mai palizi, fără să le poată veni în ajutor !»

Ce vorbe înțelepte a grăit această femeie, conștientă de menirea ei pe acest pământ !

E de lăudat mult și îngrijirea nobilelor doamne pentru păstrarea bunelor moravuri ale fetelor de pe la țară, cari vin ca servitoare prin orașe. De asemenea pentru îngrijirea de servitoare, când ar deveni bătrâne, bolnave, ori fără stăpân. Pentru acest scop s'au înființat azilurile. Acestea sunt susținute parte prin donațiuni, parte prin contribuțiuni săptămânale de 10 Pf., aiăt din partea stăpânului, cât și din partea servitorului, ori servitoarei.

N zilele de sărbători, după amiazi toate servitoarele se pot aduna în localul Azilului și acolo Doamnele din Societate le țin conferințe populare despre datoriiile lor.

Fiecare bătrân ori bătrâna ce nu mai poate sluji primește un beneficiu din capitalul adunat de 70 Pf. pe zi, adică cam 90 de bani.

Servitorii și servitoarele cari în timp de 25 de ani slujesc pe stăpânii lor cu credință, primesc un brevet de laudă din partea autorității comunale și un dar în bani. Iată ce minuni poate să facă caritatea sfântă : și servitorii și au bătrânețele asigurate ! Am văzut în Germania că se găsesc și multe familii bogate, cari dau chiar pensii regulate slugelor credincioase și le țin în casa lor până la moarte, considerându-le ca făcând parte din familie !

Există de asemenea în lumea civilizată și Aziluri de castitate, în care se primesc fetele pierdute, cari căindu-se de traiul lor desfrânat fug din templul Venerei și caută refugiu în templul Virtuții ! Apoi se află aziluri și pentru condamnații ce și-au terminat timpul osândei și voiesc de acum înainte să-și câștige existența zilnică prin muncă onestă !

Oare nu e frumos și nobil, când vedem femei curagioase cari sprijinesc pe aceste ființe pocăite cu măla lor, cari se pun mijlocitoare între ei și lumea ce-i respinge cu dispreț, procurându-le și mijloace de îndreptare ?

Iată instituții ce prezintă forma cea mai folositoare și cea mai nobilă a carităței creștine !

Pe terenul foarte însemnat al îngrijirii bolnavilor întâlnim iarăși femeia caritabilă. În orașele mari prin spitale, întrebăți pe medici, ce ar face ei fără ajutorul femeii în căutarea bolnavilor ? El vă vor răspunde, că în cariera lor medicală au avut deseori ocaziunea să admire curajul și abnegația de care e capabil sufletul femeii !

Da, admirăm cu toții devotamentul ei nemărginit în căutarea răniților, când stă de dimineață până seara în aerul stricat al lazaretelor, când se supune fără cărtire la orice serviciu, când celui

grav rănit și duce cu îngrijire și milă lingurița cu medicamente la gură, când cu duioșie îi leagă rânilor, veghează toată noaptea la patul lui și-i alină durerile !

Chiar dame de o constituție delicată au arătat în asemenea împrejurări o putere și o perseveranță ce a uimit lumea !

In diferitele război ale popoarelor femeia a fost totdeauna la înălțimea ei ! Cine știe toate darurile și sacrificiile ce se făceau de femei pentru purtarea războaielor ? Unele depuneau toate prețioasele lor pe altarul patriei, ca să se echipeze bine războinicii și să aibă hrana îndestulătoare ! S-au văzut femei sărace, care neavând nimic ce să dea, și-au tăiat coadele lor bogate și frumoase, le-au vândut și au dat banii pentru apărarea patriei și usurarea suferințelor celor răniți !

In războiul crâncen, cotropitor dintre Englezi și Buri, cine n'a rămas uimit de devotamentul, abnegațiunea purtarea îngerească a sărmanelor femei Bure !

Femeia simte și înțelege mai bine de cât bărbatul aceea ce zice poetul țărănamei, Gheorghe Coșbuc, în *Povestea unei coroane de oțel* :

«Fericit între oameni și vrednic de viață e omul, care știe să-și rupă din bucată sa de pâine, ca să o dea la ai săi, și nebiruit e neamul care se zvârcolește și-și dă totul pentru binele țărei».

Am vorbit de femei în genere și am arătat de ce este ea capabilă să facă, coprinzându-se negreșit aci și femeia română !

Imi veți permite în câteva cuvinte să vorbesc în special de femeia română, de serviciile și binefacerile ce le-a adus neamului românesc.

In trecut, de asociații femești nu poate fi vorba, caritatea individuală în serviciul bisericiei, era ţinta româncii.

Nu e timp să vorbesc de toate femeele nobile ce s'au distins în cursul veacurilor prin acte de caritate. Să ne amintim numai că o femeie fondează spitalul Brâncovenesc din București, că o femeie, doamna Elena Cuza, fondează un Azil pentru fetele găsite și orfane de părinți !

Cu venirea ingerului binefăcător al țărei noastre, s'a dat un impuls mare spre asocierea femeilor în scopuri filantropice, mai întâi în cercurile înalte ale Societăței din București și Iași, și apoi treptat-treptat și în alte orașe, asociindu-se la fapta bună și femei din clasa mijlocie.

Dar ce poate femeia română să manifeste cu putere în timpul războiului pentru dobândirea independenței țărei noastre. Atunci de la un capăt până la altul al țărei, și dincolo de hotările ei ori pe unde se găsește suflare românească, femeile române imitând exemplul „Mamei rănișilor“, al *femeii-Regine*, s'a grupat în societăți și au lucrat cu cel mai mare devotament, susținând cu

propria lor cheltuială spitale pentru răniți în mai multe orașe ale țării, colectând bani pentru familiile celor căzuși în luptă, făcând scamă pentru rănilor războinicilor și strângând de toate ce mai trebuia bolnavilor!

Coștiic tot în cartea pomenită descrie aceasta în vorbe auite, să-l ascultăm : « Mult bine și nespusă ajutorință, vrednică de pomenire din tată în fiu cât va fi neamul românesc, au avut rănișii și bolnavii din partea doamnelor din țară. Multime de doamne, bogate și din neam mare, alcătură societăți prin orașe, adunând bani și deschizând spitale. Doamnele din Iași țineau cu cheltuiala lor un spital în tabăra de la Plevna, altul la Turnu-Măgurele și unul în Iași. Tot așa făcuseră Doamnele din București un spital la Turnu-Măgurele, Doamnele din Ploiești unul în orașul lor. Chiar pe la sate înființaseră Doamnele spitale mai mici, parte pe moșiiile lor, parte prin sate.

Doamnele nu adunau numai bani, ci de toate căte trebuie bolnavilor : haine călduroase, plăpămi, albituri, scamă, pânză de legat rănilor, ceaiu, vin, lucruri de ale mâncărei, iar celor ieșiți din spital le dădeau haine și bani de drum. Și cum erau Doamne bogate, era prisos și belșug prin spitalele ținute de ele, aşă că la urmă doctorii trebuiră să le roage să nu mai trăiată, cum trimiteau plăpămi de mătase, haine de panură scumpă, vinuri scumpe și dulcețuri, nu pentru că ar fi cheltuială prea mare, dar fiindcă nu tot ce e scump e de folos !

Multe dintre Doamne în pornirea inimei lor milostive, îngrijiau singure pe bolnavii din spitale. Le făceau ceaiul, le aduceau mâncarea, le citiau scrisorile venite de acasă și scriau altele către părinții rănișilor, însăși ele priveghneau în bucătărie ce mâncări li se fac bolnavilor.....

Astăzi în toată țara există mai multe asociații de femei cu diferite scopuri filantropice.

Urmând exemplul surorilor lor din București și Iași, de cățiva ani prin inițiativa Doamnei Soec, și Doamnele din Câmpulung s-au constituit într-o societate de binefacere, dându-i numele scump nouă tuturor, de *Carmen-Sylva*, și cu o silință vrednică de toată lauda și-au împlinit datoria de *bune romance și bune creștine*, ca să vie în ajutorul bătrânelor și văduvelor bolnave și lipsite de mijloace, cum și de a îmbrăcă pe timpul iernei pe copiii populației sărace din acest oraș.

Fie ca această demnă societate să-și găsiască mulți, mulți susținitori !

Incheiu conferința mea cu un citat din Schiller :

« Onorați femeele, ele împleteșc și ţes roze cerești în viața pămantească ».

Lectura tinerimeei școlare.)*

Pentru cel ce înțelege care e idealul mareț al școalei : «de a crește o generație conștientă de datoriile ei, zeloasă la lucru, instruită și mulțumită, religioasă și patriotică», nu este de loc indiferent ce învață tinerimea în școală, ce citește tinerimea în afară de școală !

Este un fapt constatat că tineretul simte trebuință de a căi și alte cărți afară de cele prescrise în programa școalei, și adeseori chiar capătă o manie de citit. Ca să preîntâmpinăm această manie și să-l ferim cât se poate de a căi cărți fără sens, ori vătămătoare, se cere imperios ca citirea să fie supraveghiată de părinți. Si cum aceștia, în majoritatea cazurilor, nu sunt în stare să facă acest lucru, datoria aceasta cade tot asupra școalei.

In această privință se cere ca învățătorul de la început să sfătuască pe școlari să nu citiască prea multe cărți deodată; și să citiască astfel, ca ceeace au citit să le devie proprietate spirituală sigură !

Cărțile vor fi unele distractive, iar altele instructive, în legătură cu programa fiecărei clase; și să fie astfel de cărți, cari sunt proprii de a înaintă instrucția, de a o profundă și de a o înviore.

Datoria principală, după alegere, este de a învață pe școlari cum să citiască cu folos, și de a se face controlul regulat și conștiincios, dacă în adevăr s'a citit și s'a priceput ceeace s'a recomandat a se citi.

Exemplele morale din bunele scrieri se întipăresc mai adânc în sufletul tinerimei de cât povestirile epizodice din școală. Ele introduc intuitiv în situațiunile vieței de mai târziu și arată ce trebuie de făcut, ca să se satisfacă cerințele vieței.

Literatura tinerimeei contribuie și la dezlegarea chestiunii sociale, fiindcă învață să se recunoască prețul economiei, a se prețui silința, ordinea, cuviosă și alte virtuți, considerându-le ca stâlpii ordinei societății omenești.

Din cele zise rezultă următoarele cerințe pentru învățător :

1. In cursul școalei, la ocazuni bine venite să arate producele literare cele mai însemnante, potrivite tinerimei.

*) S'a publicat pentru prima oară în revista «Invințătorilor și Invinațătoarelor din România» 1901.

2. Să lucreze pentru înființarea de biblioteci populare.
 3. El însuși să fie bine inițiat în literatura tinerimei.
Și școalele normale nu trebuie să se sustragă de la datoria de a da în această privință îndemn și îndrumare.
Încheiu cu dorința intimă ca societățile și revistele pedagogice din țara noastră să îngrijiască de alegerea cărților, întocmînd liste de cărți folositoare pentru tinerime și popor.
-

Invățătorul)*

Din punctul de vedere al pedagogiei practice.

Când normalistul a absolvit cursul scoalei, dând examenul de capacitate își începe cariera sa, fiind înzestrat cu cunoștințele necesare chemărei sale, cunoștințe care își au însemnatatea lor și față de trebuințele vieței practice. Dar pe lângă cunoștințe, el și-a dobândit și aptitudinea de a aprecia puterea și valoarea morală a culturii mediului în care se va află de acum înainte, și conform acestei aprecieri el își va întocmi planul predării instrucțiunii în scoală, și își va fixa raporturile cu sătenii astfel, ca să poată deveni purtătorul și înaintătorul culturii poporului.

Cu aceste bune intenții se prezintă el la postul ce Statul î-a încredințat. Dar în cele mai multe cazuri întâmpină învățătorul piedici multe în comună, în dezvoltarea activităței sale profesionale. Aceste piedici sunt de două feluri: unele provocate de însuși învățătorul, isvorâte din neexperiенța sa cu lumea; celealte isvorâte din reaua voință, din nepăsarea, ori din nepriceperea celor ce ar avea datoria să-l ajute în opera sa. De cele de al doilea fel nu vorbesc mai mult. Ele se cunosc de toți și toți oamenii de bine trebuie să ajute spre a se îndreptă ce e rău.

Piedicile provenite din vina învățătorului sunt: conflictele cu autoritățile locale, care îl aduc multe neajunsuri chiar de la început; conflictele cu părinții școlarilor, fie că purtarea lui este prea mândră, ori prea aspră, sau prea familiară cu părinții. De aceea ar fi de dorit ca tinerii învățători să fie numiți pe la acele locuri, unde găsesc sfat și călăuzire în procedările lor de la învățători mai mulți, mai cu experiență. Toate aceste piedici Tânărul învățător le poate preîntâmpina și înlătură prin prudență, printr'o purtare corectă, prin energie de voință, prin constanță și răbdare.

Inainte de a sosi în comună, autoritatea școlară e datoare a-i anunță sosirea, ca să fie primit cu încredere; autoritatea comunală să-i dea locuința gratis, după cum se cuvine poziționării sale; și pretindem acest lucru, pentru că nu din cauză salariului mic să nu se poată prezenta cum se cuvine luminătorul satului, fiind nevoie a alergă la mila sătenilor. Această stare înjositoare

*) Răspuns la chestionarul învățământului primar, pag. 12—13, anul 1905

și jignitoare prestigiului învățătorului nu o voim, și cerem ca Statul să pună mai mult interes pentru *acela*, de la care pretinde atâtea servicii însemnate și chiar sacrificii!

Este o chestiune de tact și prudență ca noul numit să nu fie împovărat chiar de la început cu prea multe clase. Dacă școala rurală e complectă cu 5 clase, *), și anume în acele regiuni unde e o populație mai numeroasă, ar trebui cel puțin trei învățători; cel de clasa V să fie totdeauna diriginte, și în caz de nevoie să se ocupe și cu predarea practicei industriale sau agricole, după regiuni. O clasă să nu aibă niciodată mai mult de 50 de elevi, pentru ca învățătorul să poată cunoaște aptitudinile și individualitatea școlarilor săi, citind în sufletul lor ca într'o carte. La o școală de cătun, cu o populație nu tocmai mare, deocamdată este suficient un învățător, însă un bun învățător, format de asemenea în școalele normale și bine plătit.

Cât privește pe învățătoare, să fie numite mai mult la școalele de fete. La școalele mixte, din considerațuni psihologice și morale, să predea numai în clasele inferioare, și lucru de nișnă la fete; și nu credem oportun ca ele să conducă o școală mixtă.

De asemenea ar fi bine ca învățătoarele să fie măritate, și să se recruteze mai mult dintre fiicele de țărani.

Învățătorul să n'aibă mai mult de 20 de ore de prelegeri pe săptămână, ca să-i rămână destul timp și pentru corecțură, pentru pregătire și pentru continuarea culturii sale personale. La țară e greu pentru învățător să lucreze la perfecționarea sa, lipsindu-i mijloacele de a-și procură scrierile cele mai nouă; de aceea se recomandă în vacanța cea mare cursuri libere ținute de oameni de școală reputați, trimiși de Stat în regiunile sănătoase din mai multe districte, la care să ia parte fiecare învățător doritor de perfecționare. Cheltuielile nu vor fi mari și transportul pe căile ferate va costa numai pe jumătate. Dar prin aceste cursuri de perfecționare nu înțeleg cursurile de repetiție obligatoare numai pentru învățătorii slabii, trimiși de revizorii școlari. Nu! Acestea înjosesc pe învățători în fața sătenilor, și timpul fiind scurt, nu cred ca folosul să fie tocmai mare. Dar învățători înapoiași tot mai sunt, și atunci cum rămâne cu aceștia? Remediul nu e greu. Revizorul va arăta acestora lipsurile constatate, și va îndemna să se pregătiască, le va recomandă și întreba la unele obiecte pe care le bine formăți de prin prejur, și după un timp oarecare autoritatea școlară îi va supune unui examen, prezentând și caiete de pregătirea regulată a lecțiunilor, cu planuri luate de ei, zi cu zi. Dacă se constată că sfatul prietenesc n'a fost ascultat, atunci cei îndărătnici și găsiți slabii de tot în cunoștințe să se transmită la școalele normale; dar nu o lună, ci șase luni, cel puțin.

*). Am în vedere organizația actuală. De altfel eu sunt de părere că la țară să nu fie de cât patru clase primare, ca și la oraș.

Alt mijloc de perfecționare constă în trimiterea tinerilor învățători să asiste câtva timp la lecțiile institutorilor, ori învățătorilor cari și-au căpătat un nume ca bărbați de școală și să fie îndatorați a face dări de seamă Ministerului de constataările făcute. Trimiterea se va face și în țările străine. Dar ca această vizitare să fie cu folos este necesară cunoștința unei limbi moderne. De aceea cerem introducerea limbilor moderne, germană ori franceză în programele scoalelor normale, la unele una, iar la altele alta, fiind aceste limbi mijloace esențiale de perfecționare în cariera învățătoriească. Argumentele ce s-au adus pentru stergerea lor din programe n'au fost nici sincere, nici inteligente cel puțin!

Nu mai puțin ajută la perfecționarea învățătorilor și bibliotecile bine organizate. Accentuez acest lucru, căci majoritatea cărților din bibliotecile sășești nu merită nici de a sta într'o bibliotecă populară. Neprinciperea și mai cu seamă *hatârul* sunt cauzele ce au făcut de a fi aceste biblioteci în halul în care se găsesc.

Nu înțelegem de ce nu s'au înființat până acum bibliotecile districtuale după cum se proiectase, coprinză ele la început oricât de puține cărți. Și odatăce bibliotecile acestea vor luă ființă, ele trebuie să îmbogățite cu scrieri pedagogice, și revizorii să aibă datoria de a pune în curent pe învățători de coprinsul cărților, publicând dări de seamă în revistele învățătoreschi.

Se mai pot întocmi ca în alte țări mici cercuri de citirea revistelor pedagogice și a altor cărți de curând apărute. Revistele și cărțile circulă periodic din mână în mână și la un timp anumit sunt adunate la locul destinat la o bibliotecă permanentă.

Nimeni nu poate săgădui folosul cercurilor culturale introduse la noi în țară de cățiva ani. Un învățător trebuie să fie în contact intim cu colegii săi nu numai pentru reciprocă instruire și pentru emulație, ci și pentru recreierea lui. Și tocmai aceste adunări pot procură învățătorului câteva ore de comunicare plăcută intelectuală. Începutul e bun, totuș o organizare pedagogică mai conformă scopului ar fi de urgență cerută. În prima linie este nevoie de un plan hotărât pentru alegerea subiectelor de tratat, modul cum să se țină și repartizarea circumscriptiilor. Tratarea să nu fie prea științifică, ori pretențioasă, și limba să fie curat românească, aşa cum se cuvine a vorbi dacălui poporului. Supravegherea celor în drept să fie scrupuloasă și dări de seamă amănunte să facă cunoscut autoritatilor progresul acestor instituțiuni. Ar fi de dorit ca începutul bun de a se publica de Cassa Scoalelor discursurile și conferințele învățătorilor să se continue, trimîndu-se câte un exemplar la toate scoalele. Ce e bun, nu trebuie lăsat în părăsire!

La orașe sunt conferințele lunare ce se țin pe la scoalele primare. Plan și bună conducere se cere și aci. Trebuie luate note și rezultatele discuțiunilor asupra subiectelor tratate să fie

treceute în procese-verbale. Revizorii vor da rapoarte amănunțite de progresul acestor instituțiuni, arătând lipsurile și făcând propunerile necesare. Subiectele acum se trimet de inspectoratul general al învățământului, ar fi de dorit însă ca să ajungem acolo ca să fie alese de institutori împreună cu revizorul școlar. Prin munca conștientă, ceeace nu se poate face acum, se va realiza de sigur în viitor.

Conferințele generale, care trebuie să ținute todeaua în capitala județului, oferă revizorilor cea mai bună ocazie de a comunica institutorilor și învățătorilor experiențele dobândite în cursul a nului cu inspectarea școalelor din județ.

Pe lângă subiectele alese de autoritatea școlară, să nu se uite nici dezvoltarea simțului estetic prin muzică. Aceasta să dea viață orelor petrecute împreună de către institutori și învățători.

La aceste conferințe cerem cu insistență să ia parte și profesorele și profesorii școalelor normale, distribuiți prin toate județele. Ei vor ține cuvântările asupra tratării pedagogice; vor ține lecții de model; și împreună cu revizorul școlar, care am dorit să fie un adevarat om de școală, să facă comunicări despre operile apărute, recomandându-le învățătorilor. Pentru învățători transportul va fi gratis, iar profesorilor pe lângă aceasta, li se va mai plăti și o diurnă de 20 de lei.

De cea mai mare importanță sunt și congresele anuale ale institutorilor și învățătorilor. *In activitatea unită a lor stă garanția progresului școalei primare și viitorul învățământului.*

Și aci se cere o bună organizare și un comitet bine ales, care să prepare la timp programa chestiunilor de tratat și care să conducă cu pricepere și demnitate congresul.

Guvernul e dator de a sprijini și încurajă aceste congrese, și cu atât mai mult cu cât membrii lor observă cea mai strictă măsură și stăpânire de sine în discuțiunile și propunerile lor. Și aci este rolul profesorilor de școale normale, și în aceeași condiție ca mai sus.

Revizorii și inspectorii școlari, și de la aceștia din urmă cerem a fi desăvârșiti pedagogi, să fie datori a luă parte activă, spre a cunoaște pe învățători nu numai în calitatea oficială, la inspecții, ori în anchete disciplinare; ci e mai bine să se nască și un raport mai intim personal între Domnii Inspector și învățător, spre binele școalei.

Mai suntem de părere că la aceste congrese să nu vie ori cine dintre institutori și învățători, ci în fiecare an să se aleagă de corpul didactic primar al districtului împreună cu revizorul școlar câte zece delegați, cări vor studia bine chestiunile propuse, și în cunoștință de cauză vor luă parte activă la congres, fiind în-

datorați apoi de a comunică la diferite ocazii tot ce au văzut și aflat acolo.

Un mijloc puternic de strângerea relațiunilor dintre învățători, atât individual cât și în societățile învățătoarești sunt și revistele pedagogice, cari trebuieșc încurajate, spre a fi la înălțimea lor. Aci vor scri cei mai cu experiență, cari pot îndeplini marele rol de luminători ai altora. Vanitatea nu trebuie să stăpâniască pe cei ce au ei nevoie de sfaturile altuia !

Sfărșim cu observațiunea foarte serioasă, care trebuie să preocupe pe înalta autoritate școlară. Pentruca învățătorul să-și îndepliniască în măsură dreaptă toate obligațiunile carierei sale, el are nevoie de timp, ce nu trebuie cheltuit în lucruri de prisos. De aici nevoia simțită de simplificarea lucrărilor de cancelarie. O îlesnire mare s-ar face învățătorului, dacă hărțile oficiale ar fi tipărite gata, rămânând ca el să compleceze numai datele necesare. De asemenea cataloagele, matricolele, totul ar trebui să aibă cea mai posibilă simplificare. Să ținem la formă numai întrucât e necesară. Si să întrebuițăm tot timpul în a da adevărata cultură copiilor !

Reorganizarea învățământului primar și normal-primar.

Educațiunea și instrucțiunea tinerimei a preocupat pe oamenii de Stat ai noștri și mai cu seamă de când avem un regim constituțional. Într-o adevărată monarchie constituțională nu sunt și nici nu trebuie să fie clase privilegiate, toți au dreptul să aspire la tot ce se poate aspira. Statul aşa dar are datoria și interesul să îngrijiască de a-i instrui și educa în aşa mod ca fiecare să fie odată în stare să-și îndepliniască rolul său de adevărat fiu al Patriei. De a alege mijloacele cele mai nemerite pentru ajungerea acestui înalt scop este sarcina cea mai grea pentru cei chemați să conducă destinele unei țări.

La 1893 partidul conservator a fost fericit să poată da țărei o lege a învățământului primar, care să pună capăt capriciului, șovăielilor și nedumeririlor și de atunci necontenit sforțări de a se lucră din ce în ce mai bine. Nu vom face istoricul acestor năzuințe, ci vom arăta în linii generale părerile noastre cu privire la îmbunătățirile ce sunt de făcut pentru ca învățământul nostru primar să se poată dezvoltă în libertate spre binele tuturor.

Pentru organizarea pedagogică a învățământului unui Stat e necesar să se hotărască de la început pentru fiecare grad ținta și hotarul său, raporturile dintre diferitele grade și iunirea lor reciprocă. Toate școalele unui Stat trebuie să intocmite după principii egale, toate trebuie să formeze un total bine organizat, ai căror membri în parte să se ajute reciproc și fiecare instituție școlară să conlucreze ca un membru organic al întregului învățământ. La această realizare se opun piedici de tot felul. În starea noastră socială se ivesc multe contradicții între deprinderile spiritului public înclinat spre trecut și între nevoia simțită de a ne adaptă unei existențe noi; între aspirațiunile fiecăruia și între echilibrul totalităței. Si apoi viața practică este prea multiformă și prea abundantă; împrejurările școlare sunt în unele locuri nefavorabile, în cât necontenit se iveste o problemă grea de rezolvat, și numai curajul omului de bine, și numai înțelepciunea pedagogică poate da dezlegarea cuvenită lucrului cu totul încurcat.

Instrucțiunea este factorul cel mai important al educației

fiindcă contribuie foarte mult la formarea caracterului moral. Având aceasta în vedere, ni se impune adevărul, ca în prima linie *instrucțiunea* trebuie să ne fie călăuza pentru organizația școalei și în linia a doua ceilalți factori de asemenea foarte importanți: *disciplina și spiritul școalei*.

Și greutățile cele mai mari ce s'au întâlnit în mersul învățământului sunt la țară. Aci e rolul omului de bine să conlucreze spre a se aduce îmbunătățirile ce se cer urgent pentru cultura poporului; care cu drept cuvânt s'a numit temelia trainică a Statului.

Precizăm de la început că organizația unei școale va ajunge la idealul său numai atunci, când vor fi adunați *într'o sală elevi numai de acelaș grad de cultură*. Numai aci va putea învățătorul neturburat să întrebuițeze toată forța sa pentru toți școlarii, va putea să egaleze într'un timp dat toate cunoștințele elevilor săi, aducându-i la acelaș nivel intelectual. Prin urmare după principiile pedagogice organizarea normală a învățământului primar să corespundă atâtea clase ascendente câte grade de cultură există. Întreaga clasă primește în acelaș timp aceeași instrucție, aci mijloacele disciplinare sunt ușor de întrebuițat și astfel timpul și forța învățătorului nu se fragmentează, sănătatea nu i se altereză și totdeauna în bune dispoziții este în stare să lucreze cum trebuie pentru învățământ. Din aceasta se deduce că și la țară intocmai ca și la oraș învățătorul să nu aibă de cât o clasă sub conducerea sa! Acestea ar fi idealul de ajuns, însă împrejurările multiple de la țară sunt mai presus de cerințele pedagogice. Neajunsurile acestea au fost observate mai de mult de înalta autoritate școlară și de la 1897 s'a hotărât ca elevii celor 5 clase să fie împărțiti în trei diviziuni, și anume cl. I formă divizia I, cl. II și III divizia II, și cl. IV și V divizia III, nereducându-se cătuși de puțin programa învățământului. Timpul a probat că și cu această simțitoare îmbunătățire tot n'au dispărut greutățile și astfel la 1 Sept. 1902, s'a aplicat un nou orar, adică ca divizia II și III să urmeze numai dimineața, iar I numai după prânz. Învățătorul trebuie să se ocupe în orele de dimineață cu două grade diferite de școlari adunați la un loc pentru o instrucție comună. Este adevărat că combinația aceasta de două diviziuni pentru un complex de mai multe clase oferă avantajul în privința disciplinei, influențând în bine divizia superioară pe cea inferioară, dar celor patru clase le lipsește timpul necesar pentru trecerea materiilor fixate în programă, le lipsește timpul exercițiilor diferite foarte necesare pentru fiecare clasă; lipsește timpul cerut pentru călăuzire, control și corectură; și de aceea învățătorul harnic se vede nevoit să prelungiască în fiecare zi timpul de învățământ, să întrebuițeze o disciplină defor în paguba sa, în paguba părții etice, baza oricărui învățământ, în paguba sănătății elevilor. Și cu toate acestea pentru moment nu găsesc altă măsură mai bună de cât aceasta, mai propunând

și la țară ca și la oraș să nu fie de cât patru clase obligatoare pentru toți și că în școalele rurale cu un singur învățător să nu predea de cât bărbați.

In școalele rurale cu doi sau mai mulți învățători se naște de la sine o întrebare, dacă este bine ca școlarii să petreacă în tot timpul învățăturei lor cu unul și acelaș învățător?

Sunt unii care răspund în mod pozitiv că rotația în școală este în contră trebuințelor naturale ale copilului, care cere schimbare; că rotația aduce *unilateralitate*, lipsă de interes și alte multe desavantaje. Pe de altă parte în școală trebuie să domniască unitate în instrucțiune și disciplină, toți învățătorii trebuie să se afle pe același teren psihologic și să procedez după aceleași idei și principii. Dar astfel de învățători îi putem avea, căci școalele noastre normale sunt în stare să ni-i dea. Prin urmare obiectiunea unora cade. Și apoi învățătorul care petrece mai mulți ani cu școlarii săi, le poate cunoaște mai bine *individualitatea*. Acesta este și cel mai mare folos al rotației. Dar în starea actuală a corpului nostru didactic să recunoaștem cu toții că sunt unii care lasă de dorit atât în privința metodei cât mai cu seamă în a disciplinei, în a disciplinării personale, și de aceea eu sunt de părere să înlăturăm pentru un timp generalizarea rotației, fiind și în interesul elevilor metoda diferită a mai multor învățători, spre a se deprinde încă din școală să priviască obiectele din diferite părți și puncte de vedere; deosebite și să nu se familiarizeze prea mult și să se atașeze numai de unul, ci de toți învățătorii ai unei aceleiasi școale.

Rotațiunea totală însă este necesară pentru învățătorii tineri, numai până la examenul de definitivat, căci la aceste examene fie care trebuie să dea anume probe de maturitate și de siguranță metodică, și afirm că la aceste probe s'au găsit la unii multe lipsuri, aducând ei scuze că au fost ocupăți în tot timpul de trei ani numai cu una și aceeași clasă.

Concluzia e aceasta: fiecare învățător cu o singură clasă; în cazuri excepționale învățătorul însărcinat cu mai multe divizii să facă prelegirile în diferite timpuri. Rotația să fie totală pentru tinerii învățători, până la examenul de definitivat; pentru ceilalți trecerea la o altă clasă ori diviziune se va face numai la vacanță; dirigintele să aibă diviziunea ori clasa mai înaintată, și diriginte va fi numai cel ce merită această distincțiune probată atât prin hărnicie și onestitate, cât și prin scrieri didactice, ori examene; dar despre aceasta se va vorbi la un alt loc.

Trecem acum la importanța chestiunei: ce organizare se va da în viitor învățământului primar, spre a putea progresă fără impiedicări și sguduri? Avându-se în vedere scopul învățământului primar, stabilim de la început că el va cuprinde: aziluri de copii, cursul primar, cursul complimentar, cursuri de a-

dulți; de școale primare superioare nu e timpul nici acum de a ne ocupă.

Azilul va coprinde trei secțiuni: școala de copii mici, de ambele sexe, de la 3—6 ani, având anexate cantina, ce va servi și pentru elevii cursului primar, și școala de gospodărie pentru fetele ce au absolvit cursul primar, și cari nu pot să urmeze o școală superioară de fete. Se motivează de la sine crearea acestei instituții binefăcătoare, dacă va fi bine condusă. Mulți părinți nu sunt capabili să-și educe singuri copiii, sau că au numai o iubire oarbă pentru ei, sau numai amenințări; aci și consideră ca o jucărie, aci ca o povară. Mulți consideră educațiunea copiilor în vîrstă de școală numai ca o datorie a școalei și lasă pe copiii lor, când nu sunt la școală toată ziua neobservați pe stradă unde văd și aud lucruri ce n-ar trebui să le vadă și audă; în alte cazuri nevoia silește pe părinți să lase copiii în paza Domnului, alergând după pâinea zilnică și la câte nenorociri nu sunt expuși copiii mici, mai ales la țară? De aci nevoia simțită de niște instituții cari să ajute pe părinți în creșterea sănătoasă și fără pericole a copiilor lor. *Azilul* la țară este pus sub patronajul unui comitet compus din nevasta preotului, a învățătorului primarului, proprietarului ori a arendașului, cum și a altor fruntași, luând parte și toate autoritățile din comună. Controlul se va face de revizorul școlar, de medicul plășei și de inspectorul comunal. Se va îngrijii de femei de serviciu și educație, plătite dintr'un fond alimentat dintr'o dare permanentă de 20 de bani pe lună de fiecare locuitor, ce se va plăti odată cu contribuția fiscală; din dările benevoile, atât în bani cât și în natură, precum și din venitul de la reprezentanțile ce se vor da la anumite ocazii în Azil. Cassier va fi totdeauna dirigintele școalei.

Comuna va da un loc cât se poate de mare cam în mijlocul satului, spre a se planta o grădină cu zarzavat și mai cu seamă cu pomi, și localul se va construi din scânduri sau niuiele în mijlocul locului; el va fi compus din două săli mari, una pentru ocupările copiilor, și altă pentru jocuri, având alătura o hală lungă, fără pereți, dar acoperită pentru timpul ploios, și unde se pot juca copiii mai în libertate. Aceasta poate servi și ca sală de mâncare în timpul călduroș al verei.

În școala de copii mici nu se va învăța carte de loc, dar se vor păzi și crește rațional copiii, făcându-se deprinderi intuitive, jocuri froebeliene cu cântece romanizate și povestiri ușoare. Acă se dă mai mult impresiuni și impulsioni decât instrucțiune. Se dezvoltă la ei trebuința de ordine și simetrie, facultatea de invenție, pe lângă că li se agerește ochiul și deprinde mâna.

Un regulament de ordine va indica în linii generale mersul instituției.

Atribuțiunile comitetului sunt să vegheze ca prescriptile higienice să fie observate; să vegheze asupra întreținerei localului, asupra conducerei copiilor, asupra hranei lor, asupra administrării fondului și asupra dărilor de bunăvoie în natură. Serviciul lor este onorific; numai acea membră care se ocupă direct și toată ziua și cu educația copiilor va primi o leafă până la suma de 50 de lei lunar. Durata școalei de copii mici este de șase luni, începându-se cu 15 Aprilie și terminându-se cu 15 Octombrie.

Secțiunea II o formează *cantina școlară*. Este de prisoș de a motivă mai mult importanța acestei instituții. S'a scris mult despre aceasta și chiar s'a experimentat îndeajuns. Aci atât copii mici, cât și unii elevi săraci ori cări locuiesc departe de școală de la cursul primar vor primi la prânz o mâncare caldă și o bucată de pâine, iar după masă se fac jocuri în comun, bucurându-se cu toții de viața plăcută ce li se oferă de mai marii lor. La ora patru copii mici primesc câte o felie de pâine și rămân în Azil până vin părinții să-i ia pe acasă.

Pentru elevii din cursul primar cantina va funcționa și pe timpul de iarnă.

Secțiunea III cuprinde secțiunea fetelor absolvente ale cursului primar. În Azil ele se pregătesc în timp de trei ani spre a fi îndemnătice în toate treburile unei bune gospodinie, îngrijind de copiii din Azil și dând ajutor la cantină. Conducătoarea Azilului va îngrijii și de formarea lor. La finele celor trei ani vor depune un examen înaintea unei comisiuni întocmite de revizorul școlar și brevetul dobândit le va da dreptul mai târziu, când vor fi în vîrstă, de a conduce o școală de copii mici la țară.

La început e greu până să se formeze conducătoarele sau „*bunicile*”, după cum le numiă regretatul om al școalei, D-r Barbu Constantinescu. Încetul cu încetul însă orice dificultate va dispărea. Județele vor trimite în curs de câțiva ani câte zece fete inteligente, absolvente ale școalelor primare și având vîrstă de cel puțin 15 ani, care să asiste și să se formeze în timp de 10 luni la grădina de copii de pe lângă școală normală de fete de la «Azilul Elena Doamna», dând la urmă un examen de ceeace au învățat. Ele vor fi răspândite apoi în zece comune ale județului situate în părți deosebite, și după ce se vor instala instituțiile lor, ele vor instrui pe viitoarele „*bunice*” de prinprejur.

Pregătirea pentru grădinăreșe de copii, după cum le numește Froebel, se va face și în toate școalele normale de fete.

Și la orașe se vor înființa deasemenea Aziluri, și ar fi de dorit ca să se înființeze în mai multe cartiere. Se vor păzi deasemenea reguli ca și la țară; negreșit în organizarea lor vor fi după împrejurări și oarecari deosebiri. Aci conducătoarea grădinei de

copii va avea o pregătire specială, mai întinsă, ocupându-se locurile acestea în urma unui examen de capacitate.

Scoala primară. Am arătat în introducere că cursul școalăi primare și la țară ca și la oraș trebuie a fi de patru ani, cu aceeași programă de studii, căci cultura generală elementară este tot așa de necesară și țărănuilui ca și orășanului.

Nu trebuie însă să ascundem că în executarea programei la țară se întâmpină oarecare greutăți, mai ales acolo unde nu e de cât un singur învățător; dar când e bunăvoiință și iubire de carieră, când învățătorul înțelege sfatul dat de mult al lui *Montaigne* de a fi oameni de bunăcredință, adică conștiințiosi către țară și tinerime, poate străbate cu bine prin multele greutăți ce le întâmpină. Să priceapă numai a întocmi un plan zilnic de programă bine combinat și să stie ce însemnează *ocupății în liniste*, adică după cum în genere se numesc *lecții indrepte*. Intr'un studiu aparte mai pe larg voiu da și un asemenea plan tip și cred că va fi de folos colegilor.

Scopul școalăi primare este în primul rând de a da elevilor cunoștințe generale și deprinderi morale, și în al doilea rând de a-i pune în contact cu realitățile vieței prin inițiări progresive și bine calculate, căci trebuie a se știe odată pentru toateuna că într'o școală rău condusă nu rămâne elevilor de cât presupunția, sfârșirea forțelor și puținul gust de muncă. Si noi nu vom asemenea școală! *Noi aşteptăm de la ele reformarea moravurilor și a spiritului public.*

Ceeace trebuie să ne intereseze de la început este situația școalăi, modul clădirii localului, având un atelier pentru lucru de mână, o locuință convenabilă pentru diriginte și o grădină pentru practica agricolă. De la 1893 încoace toate guvernele și-au dat silință pentru a corespunde acestor cerințe și trebuie să constatăm cu mulțumire îmbunătățiri simțitoare. Asupra acestui punct nici nu mai insistăm acum. Ne interesează programele de studiu care trebuie să coprindă *cantitativ* și *calitativ* materiile trebuieincioase elevilor, conform cu vîrstă și clasa în care se află, neuitându-se de legiuitor că unele obiecte sunt *necesare*, iar altele *numai folositoare*. Cât privește pe cel ce execută aceste programe de la el se cere a și să facă o nemerită alegere cu tact și măsură, pe lângă multă bunăvoiință.

Programele acestea să întiască de a face educația simultană a tuturor facultăților elevului. Si cu privire la materiile de învățământ să nu i se dea numai *citire, scriere și socoteală*, aceasta ar fi prea puțin pentru viitorul cetățean român; ci pe lângă cunoștințe sigure de 1. maternă, să i se mai dea cunoștințe de istoria patriei, de geografia generală și a României, noțiuni de morală și datorii cetățenești, igienă, noțiuni industriale, îndrumări pentru o comptaabilitate simplă necesară oricărui gospodar; și ca întregire a pro-

gramei dexteritățile de asemenea să fie în onoare. Fără de a profundă vre-o știință, ceeace nici nu se poate, elevul cursului primar trebuie să cunoască câte puțin din toate, trebuie să simtă importanța științei și să rămână cu dorința de a continua ceeace a început.

In privința metodei, recomandăm acea metodă rațională, activă, simplă, plecând de la intuițione, metodă ce exercează gândirea, formează judecata și vorberea. Această instrucțiune începe deja din școala copiilor mici continuându-se și în cursul primar. Obiectele trebuie studiate și în afară de clasă cu ocaziunea unor plimbări pe câmp, în pădure, prin vizitarea fabricilor, clădirilor publice, minelor și altele. Cunoștințele căpătate numai din cărți se pot uita cu vremea, pe când ceeace ei singuri au observat, impresiunile și cunoștințele acestea le rămân pentru întreaga viață.

Asupra obiectelor ce trebuie să figureze în programa școalei primare mai facem observările următoare. In legea din 1864, art. 74 se prevedea ca instrucția religioasă să se predea de un preot. Si eu mă unesc în totul cu aceasta, adăogând că preotul la școalele din oraș să fie licențiat, iar la țară absolvent al cursului superior al unui seminar și al unei școale normale superioare după noua organizare și să fi trecut examenul de capacitate. Va avea drept plată un adaus la leafa ce o primește ca preot. Alte obiecte nu va predă. Motivul cel mai însemnat pentru această inovație în învățământul nostru este de a înfrăși cât se poate de mult pe acești doi factori foarte importanți pentru luminarea și moralizarea satelor, făcând astfel ca preoții să se intereseze mai direct și mai mult de școală. In programă se va face o simplificare înlăturându-se cât se poate tot ce este prea abstract și neconform cu vîrstă elevilor. Preotul îi va învăța rugăciuni ușoare, scene morale din vechiul și nou testament, lecții de morală înțeleasă, și în fiecare Sâmbătă va fi explicarea evangheliei ce o vor auzi elevii adouazi în biserică. Elevii nu vor fi constrânși să a veni la biserică, ci preotul îi va convinge de această necesitate prin povești și explicații clare de serviciul bisericesc.

Limba maternă. Ce este de învățat hotărâște programa acestui curs, și bine s'a făcut că s'a simplificat mult, numai se cere de la învățător să înțeleagă rostul acestei simplificări. La început orele de instrucție să fie scurte și intrerupte cu dese pauze; citirea, scrierea și calculul să se predeă într'o oarecare legătură; deabia în anul al doilea să se introducă o variație mai mare de cunoștințe și aceasta succesiv cu tendințe de complectări ulterioare. Învățătorul să nu fie străin de ceeace se numește învățământ progresiv și programe concentrice. In cl. IV pentru variațione care place mult elevilor, să nu se întrebuițeze numai cărțile de lectură de clasă, din când în când să se citiască de elevi pe rând din cărțile bibliotecii școalei; această lectură improvizată dă ocaziune la

conversație, la instrucție obiectivă, rodnică. Negreșit că învățătorul va îngrijii ca lectura să fie conformă cu înținarea în cunoștințe și cu vârsta elevilor și că e în adevăr susceptibilă de a escita interesul și placerea elevilor. Prin aceasta se câștigă pe nesimțite obiceinuința de a citi curent, clar; se câștigă dibâcia de a citi cu ușurință, cu animație, fără a obosi auditorul. Maxima cunoscută: *puține reguli, multe aplicări* să nu se piardă din vedere de învățătorul consciincios. Elevii din școala primară să învețe a vorbi și a scrie corect prin lectura rațională ce o fac, prin formele de expresiuni la care le atragem atențunea și la care trebuie mult insistat; prin corectarea fără înacetare a greșelilor făcute de acord, de întrebuițarea cuvintelor, de valoarea lor. Cât despre învățământul gramatical sistematic sunt de părere să se învețe numai atunci, când școlarii sunt deja în stare a înțelege și a aprecia această știință. Printr-o îndrumare intelligentă ajungem ca compozițiunile elevilor în ultima clasă să fie mulțumitoare. Ele vor avea ca coprins în prima linie afacerile zilei, ajungându-se astfel ca elevii să urmăriască cu interes și cu pricepere întâmplările locale, apoi ale țărei și chiar știri străine vor intră în cercul lucrărilor lor. Totul depinde de la buna metodă a învățătorului. Această procedare s'a probat de toți ca un mijloc minunat ca pe lângă formă să câștige elevii și cunoștințe din economia politică, din învățământul civic, din istoria contemporană română și străină și chiar din științele naturale.

Calculul. Ca acest studiu să fie de un adevărat folos elevilor pentru viață nu trebuie niciodată să se facă numai de parădă; nu trebuie să depășască demonstraținea usoară, simplă asupra chestiunilor fixate în programă; să se lucreze probleme din viața reală și să se facă exerciții multe la regulele învățate; iar în ultima clasă să se dea noțiuni de contabilitatea usoară, practică cu privire la agricultură și gospodărie în genere.

Istoria. Scopul învățării istoriei este de a deșteptă simțul național și iubirea de patrie; de a înnobila sentimentul moral și de a întări judecata elevilor. Limba maternă câștigă mult în predarea istoriei, atât în modul de exprimare în vorbire, cât și în scriere, în compunere. Predarea nu se va face într'o ordine sistematică, ci într'o bună carte de citire va fi expus tot ce poate interesa pe elevi. Și istoria noastră națională nu este lipsită de icoane mărețe, care înalță sufletul copilului de școală.

In predarea acestui obiect ar fi de dorit a se pune mai mult interes, să fie însoțit când trebuie cu Geografia și să se îngrijiască de mijloace intuitive ca hărți geografice și tablouri istorice.

Geografia. Un obiect înrudit cu istoria din multe puncte de vedere e geografia. Nimic să nu se învețe mecanic; totul prin

ajutorul hărței; comparațiuni prudente să lămuriască și întăriască lecția făcută, și viața culturală a noastră ori a altor popoare ce au legături cu noi să nu fie de loc neglijată. Ca și la istorie tot așa și la geografie să se înfrumuteseze și animeze cursul prin împletirea vre-unei poezii potrivite, ori al vre-unui cântec. Aceasta dă viață învățământului, producând placere și gust de lucru elevilor.

Științele naturale. Din științile naturale să se dea elevilor noțiuni simple și juste despre natură, om, animal, plante, cunoscându-se bine raporturile dintre ele. Nimic n'are valoare dacă nu e scos din observațune și experiența directă a vieței; nici un învățământ nu poate fi durabil și util, dacă nu e sprijinit pe intuiția naturei și a oamenilor.

Cu privire la cantitatea de materie din științele naturale, arătăm primele noțiuni de fizică și chimie, dobândite prin ajutorul experiențelor simple și prin explicaționi elementare. Răspândindu-se aceste cunoștințe printre țărani, se va combate credulitatea poporului, care va fi pus astfel la adăpost de înșelăciunile șarlatanismului și a miraculelor falșe.

Și învățământul agricol în școală primară se ajută prin lecții, lecturi, grădină și plimbări școlare, dar mai cu seamă prin experiențe simple, relative la dezvoltarea vegetalelor.

Pentru științele naturale ajută mult și muzeul școlar. Începutul acestui muzeu se poate face de copii își. În total el va cuprinde producționi vegetale și minerale ale regiunei, produsele industriei, și animale, pasări, insecte.

Să se folosiască și sătenii de el și să fie îndemnați să contribuiască la mărirea lui.

Cu privire la științele naturale la noi măsura este uitată și vina cea mai mare cade asupra cărților de lectură introduse cu așa paradă mare în învățământ. Aceste cărți din nefericire păcătuiesc și în privința limbii și în privința alcătuirei, dar mai cu seamă în privința coprinsului unor bucăți, cari sunt numai niște goale prescurtări, ori compilări nedibace din cărți mai mari destinate nu pentru cursul primar. Se înțelege ușor că asemenea cărți mai mult încurcă de cât ajută pe învățător, și noi n'avem cuvinte de desaproba și revoltă sufletească în contra alcătuitorilor unor asemenea cărți, cum și în contra acelora ce cu ușurință le-au aprobat. Este rușine pentru școală, pagubă pentru învățământ și chin pentru bieșii copii!

Igiena. Igiena merită de asemenea mare atențion. Copilul ce ese din școală și intră ca ucenic, adultul care după terminarea cursului intră în atelier, în industrie, în fabrică, ori cel care se dedă la sănătoasa muncă a câmpului, toți trebuie să învețe încă din școală prescriptele igienice. Studiul sănătății este indispensabil pentru toți. Neglijarea lui se resimte pretutindenea. Ignoranța care lu-

crează orbește, ignoranța care are credință numai în cură miraculoasă produce mai cu seamă la țară atâtea rele, cât știința medicală nu e în stare să le vindece. De învățământul igienic ține și educația fizică, al cărei scop este de a ajuta dezvoltarea fizică, de a întreține vigoarea și sănătatea și de a inspira gustul pentru petreceri salutare și nevinovate. Aci e locul de a spune că pentru exercițiile fizice să se introducă obligator în programe înnotatul, patinatul, cu convingerea că prin acestea se pot preveni multe accidente regretabile, devenind copii mai întreprinzători și mai prudenti.

Lucru manual. O continuitate consequentă a învățământului intuitiv în școala primară este lucru manual, care este o chestie principală școlară-politică, dar și o necesitate pedagogică și socială. Este cunoscut că nu numai prin întrebuițarea în mod intuitiv a sensurilor noastre putem căștiga noșturi, ci un isvor și mai bogat în aceasta este întrebuițarea forțelor noastre fizice, munca. Însușirile cele mai importante ale multor lucruri nu se pot cunoaște numai prin simpla privire, anume la metale, la lemn, la varietățile pământului. Nu știm prin simpla intuiție dacă metalele se topesc, dacă sunt ductile, maleabile; dacă diferitele feluri de pământ sunt combustibile, dacă sunt susceptibile de modelare, dacă se distrug prin foc, prin apă, dacă n'am află aceasta prin prelucrarea lor. Intuiția trebuie să fie dar însotită de prelucrare, de modelare a lucrurilor. Lucrul manual mai are și o importanță socială, nimicind contrastele dintre clase.

Dacă lucrul manual este considerat ca un eminent factor de cultură, oare nu crește cu aceasta și aprecierea morală a muncii? Și dacă aceasta crește, nu se va ridică oare și valoarea morală a lucrătorului? Cine mai poate să stea la îndoială? Când toți au învățat în școală să respecte și să iubiască lucrul, de sigur că mai târziu vor privi cu mai mare stîmă pe lucrători de cum se face acum! Ei știu din experiență câtă atenționă, câtă străduință, câtă dibacie și perseveranță trebuie pentru a lucra cum trebuie cel mai mic obiect.

Lucrul manual însă în școala primară este numai un factor (element) pentru cultura armonică, formând mâna, agerind ochiul și dezvoltând gustul copilului, rămânând apoi ca unii din ei să-și aleagă acea meserie care corespunde mai mult îndeletniciriei lor. El formează dar o parte integrantă a unui bun sistem de educație, contribuind de a dezvoltă puterea și dorința de a munci, spiritul de observație și puterea de intuiție. Din această cauză cerem cu insistență a se introduce în toate școalele, având un atelier cum trebuie în care la ora anumită să lucreze elevii din cl. IV și lucrările lor să corespundă cu trebuințile locale. Facem observaținea însă că lucrul manual să nu fie considerat în cursul primar de căt ca un principiu educativ, să nu se lucreze de căt măsurat, neprefăcându-se școala

în atelier. Însist aici, căci din experiența mea ca fost revizor școlar am cunoscut școale unde pentru căștig material, s'a neglijat cu totul invățământul, lucrându-se numai pălării ori alte obiecte ce aduceau un bun venit iavățătorului.

Pentru fete se recomandă lucrul de mâna în ore anumite, și anume după prânz.

La sate, în orice școală se vor găsi zece eleve, se va numi o maestră de lucru titrată în specialitatea ei, care să se ocupe serios cu elevele și care va fi îndatorată a le predă și celelalte destărăți, ca desemnul, caligrafia, cântul și gimnastica. Alte obiecte n'au dreptul a predă. Plata lor se va face de comune și vor fi numite după recomandarea revizorului școlar și "aprobarea Ministerului".

Acest obiect și-l numesc așa, căci vreau să fie trecut în programă, are de scop de a exersă ca și lucru manual la băieți ochiul și mâna elevelor, de a le întări simțul de ordine și de a le îndemnă și deprinde să lucreze totdeauna curat și bine executat, afară de folosul practic ce-l va aduce mai târziu.

Câteodată s'au adus plângeri în contra lucrului de mâna în școalele de fete. Aceste plângeri erau îndreptate în contra lucrărilor ce nu corespundeau trebuințelor familiilor, fiind mai cu seamă la școalele din oraș numai niște obiecte de lux. Acest abuz trebuie înălțurat ori căte scuze ar aduce institutoarele că mamele cer aceasta. Lucrul să fie împletitul și facerea ciorapilor, cusutul, torsul, reparatul rufelor și a altor îmbrăcăminte. O deosebire va fi în programă de sat și de oraș. Fetelor sărace să li se dea material din fondul comunei și obiectele să se vândă tot în folosul elevelor sărace. Cu mașina să nu se lucreze nici un obiect în școală.

Invăț. civic. Iacă un obiect care s'a neglijat foarte mult în școalele noastre. Se uită că o tinerime crescută în ignoranță datoriilor sale mai târziu după împrejurările soartei și după influența mediului înconjurător va deveni sau fanatică, sau sceptică, sau chiar cinică. Ea se va înjosii la orice slugărie, nu se va da înapoi de la fapte rușinoase și va arăta dispreț la tot ce merită și respectă. Și mai adaug că nu e de ajuns să facem cunoscut elevilor cari sunt datoriile lor către părinți, familie, patrie, societate și către ei însăși; ci trebuie a-i prepară la orice ocazie să devie oameni de bine, a-i face în adevăr oameni sociabili; trebuie a-i înarmă pentru lupta vieței, a-i pregăti cum să înălțure pericolele, cum să îndure și învinge suferințele, trebuie cu un cuvânt a-i face oameni de caracter. Fără tărie de caracter instrucția duce la peire și poate fi mai periculoasă de căt ignoranța absolută.

Dexterități. Cu privire la dexterități să se insiste mai mult de căt se face până acum la caligrafie și desemn; cântul, jocul și mișcări gimnastice, toate acestea se practică căt se poate de mul-

țumitor în școalele noastre, și de aceea ar fi de prisos a mai insistă acum asupra lor.

* * *

Cu o programă bine chibzuită, cu cărți bune și cu un personal didactic conștiincios și bine format toate aceste cunoștințe ce intenționat le-am trecut în revistă, pot în curs de 4 ani să fie însușite de copii, spre binele lor și spre lauda educatorilor români. La țară în privința împărțirei timpului s'a vorbit la început, mai adăogăm acă că într'o școală cu un singur învățător să nu fie mai mult de 60 de elevi. Indată ce trece peste acest număr se va numi negreșit un al doilea învățător, care e bine să fie învățătoare.

Sunt în contra ideei ca în școalele numite de cătun să se plătiască învățătorul numai cu 40 lei lunar, și prin urmare și în contra dispozițiuniei de a fi numiți *învățători ajutori* fără pregătire normală. Examenul ce-l dau acești tineri este fără nici o valoare și puțin ne putem aștepta de la ceeace ei lucrează în școală de cătun.

Cursuri complimentare. Cursul complimentar va avea ființă numai la țară, orașul având după împrejurări diferite categorii de școale.

Acest curs este anexat la școala primară, fiind pus sub aceeași direcție și având același personal didactic. Durata lui va fi de trei ani și va fi obligator pentru toți elevii ce au absolvit cursul primar și nu urmează o altă școală.

Cursurile vor funcționa regulat în fiecare an timp de șase luni, de la 15 Octombrie—15 Aprilie, câte o oră în fiecare zi, după terminarea lecțiilor de după prânz ale cursului primar.

Pe lângă învățătura practică nu se va neglija educațunea fizică, morală și intelectuală a elevilor.

Materiile de învățat sunt: I. maternă, mai mult compozиții, istoria, geografia, calculul, contabilitatea, caligrafia și desenul industrial.

Total însă va fi bine ales și mai mult sub o formă de conversație. Cărți speciale nu se vor da, afară de o bună carte de lectură, făcută anume pentru acest curs, precum și hărți și tablouri intuitive diferite. Lucrări practice multe, atât în atelier cât și în grădină și la câmp. Din produsele acestea cea mai mare parte o vor lua elevii.

Absolvenții vor primi un atestat în urma unui examen public și Statul va avea grija de a-i încurajă.

Cursuri de adulți. După necesitate se vor înființa și cursuri de adulți cu două secțiuni: pentru analfabeți și pentru ceice doresc a-și complecta cunoștințele. Aceste cursuri nu se pot reduce la un tip uniform în toată țara. Buna chibzuință a învățătorului, a preotului și a altor persoane competente va întocmī

cum se va crede mai folositor pentru ţărani aceste cursuri, cari sunt facultative și n'au o durată fixă. Ele se vor ține Duminica și sărbătoarea îndată după eșirea din biserică, căci e mai folositor pentru ţărani de a auzi și învăță tot ce e bun aci de cât a-și ruină sănătatea și a-și pustii sufletul prin cărciumi.

Acolo unde nu s'au putut înființa școale regulate de menaj, vor fi și cursuri de adulte spre a-și câștiga cunoștințele necesare unei bune gospodine.

Cât privește școalele de meserii elementare și inferioare, școalele agricole și cele de comerț sunt de părere a se luă de la Ministerul de Instrucție și a se trece unele la Ministerul de Lu-crări publice, iar altele la Ministerul de Domenii. Aceasta este calea cea firească, aceste înalte autorități pot să se intereseze mai bine atât de pregătirea tinerilor, cât și de întrebuițarea lor după terminarea școalei. Lor dar le incumbă organizația mai practică și mai cu folos a școalelor. Ministerul de Instrucție are destul câmp de activitate spre a nu se mai amestecă direct în atribuțiile altor Minister, căci de educația poporului trebuie a se interesă toate Ministerele, iar nu numai cel de Instrucție publică. Negrești că ele se vor înțelege oricând va fi nevoie pentru măsurile necesare de luat pentru prosperitatea instituțiilor. La alcătuirea programelor spre a fi în concordanță cu ceea ce se face în cursul primar, vor lua parte și inspectorii învățământului primar.

La orașe cursurile de adulți vor avea de scop de a completa instrucția tehnică a ucenicilor și a lucrătorilor, fără a pierde și cunoștințele generale din cursul primar.

Inspectia școalelor.

Progresul depinde mult de la conducătorii instituțiilor noastre culturale, dar și de la aceia cari îndrumă și controlează aceste instituții.

Dirigenții școalelor rurale și directorii școalelor urbane se vor numi dintre ceice au dat probe de îndeplinirea cunoștințioasă a datorilor, dintre ceice au scriserii didactice și cari s'au distins în diferitele adunări învățătoarești. Numirea va dura pe un an. La închiderea acestui timp se va înainta Ministerului un memoriu de tot ce s'a lucrat la școală în acest timp de patru ani.

Revizorii școlari se vor numi dintre învățătorii și institutorii definitivi distinși și cari s'au supus unui examen din pedagogie și legislație școlară.

Inspectorii să fie aleși numai dintre foștii institutori definitivi, cari prin silință au obținut titluri universitare în științe ori litere, cari s'au distins prin scriseri pedagogice și cari au depus și un examen pentru inspectorat, înscris și oral din pedagogia generală

și istoria pedagogiei, precum și din legislația școlară a Franței Germaniei, Austro-Ungariei și a țărei noastre.

Prudență și iar prudență se recomandă organelor de control; scopul e de a îndrumă și a îndreptă, iar nu de a spionă, nu de a căuta numai răul cu dinadinsul. Aci e locul de a repetă că lucrările de cancelarie trebuie să simplifice și nu înceteze de a arăta că regulamentările prea minuțioase pot fi vătămătoare progresului în școale! Trebuie lăsată și învățătorului oarecare inițiativă în munca sa, căci altfel el este privat de sentimentul responsabilităței devenind mașină, și noi avem trebuință nu numai de inteligențe formate, dar și de voințe ferme, oameni de caracter!

Chestiuni speciale. Obligativitatea. Când și în țara noastră s'a recunoscut necesitatea răspândirii culturii în massa poporului, a fost nevoie a se introduce în legislația noastră școlară și constrângerea, spre a se nimici ignoranța.^{*)} Un analfabet, un om neformat nu poate fi capabil să-și formeze o opinie independentă, să-și facă o idee justă de condițiunile, de nevoile țărei în care trăește și de datorile sale de cetățian; el nu poate aprecia valoarea dreptului, nici înțelege cum trebuie responsabilitatea ce o are față de legi, față de altul. Statul și-a înțeles datoria sa de a mări prin instituțiile sale capitalul intelectual și moral al societăței, făcând din fiecare individ un membru folositor comunităței. Spre a ajunge aci a fost nevoie de o constrângere, cu intențiu de a face bine individului. S-ar părea că această constrângere atacă libertatea individului, dar nu este așa; și mai mult ea asigură drepturile generațiunii viitoare. Ea protejează pe copil și-l apără de multeori de lăcomia părinților, căci țăranul consideră pe copil ca un capital din care voește să tragă imediat foloase, fie că și paza unei gâște; de aceea țăranul a privit școala cu ură, și încă pe unele locuri o mai privește tot așa, căci îi răpește acest capital și se încăpățânează și nu trimite copilul la școală, cu toate amenziile ce i se impun, și pe care de multeori nici nu e în stare să le plătiască. Și iată una din cauzele pentru ce aceste mijloace n'au corespuns în total așteptărilor. Să vedem ce ar fi de schimbă, ce ar fi de îndreptat.

Gratuitatea este o urmare a obligativităței și un ajutor indispensabil al ei, și coroana acestei binefațeri este cantina școlară, care contribuie mult la înlesnirea frequentării regulate. Afară de acestea mai sunt și alte elemente care ajută ori împedescă la venirea regulată la școală. Aplicațiunea legei obligativităței va fi împedcată din cauza defectuozităței loțialurilor. Degeaba dai zorul cu

^{*)} Art. 6 din legea de la 1864 zice: „Instrucțiunea primară elementară este obligatoare și gratuită.“

Același lucru îl consemnează și constituția de la 1866 prin art. 23.

constrângerea, când n'ai localuri. Ar fi și un păcat mare de a năpusti copii în localuri rele. S'ar plăti știința prea scump cu perderea sănătăței elevilor. Localul de școală fără a fi luxos să fie comod, atrăgător. Si când cu toate aceste înlesniri țăranul tot se dă în dărăt, atunci să urmeze îndemnările, somările, afișarea numelui părintelui la ușa școalei și primăriei, îndemnurile de preot în biserică, citire la eșirea din biserică a numelui părinților în dărătnici, făcându se astfel apel la opinia publică; și în fine vor urmă amenziile. Aceste amenzi să fie aplicate prudent și să se execute riguros, spre a avea efect o măsură dictată de necesitate. Se vor pedepsi cu amendă mare toți, cari vor primi în serviciu copii de școală.

Dar se va recurge nu numai la pedepsirea părinților, ci și la încurajările, recompensele elevilor ce urmează la școală regulat, astfel: vorbe bune, mențiuni la diferite ocazii, dăruiri de cărți ori ale obiecte și cel ce va avea terminat cursul primar și complementar va face numai doi ani în armată.

Obligativitatea începe de la vîrstă de 6 ani, și durează până la terminarea cursului complimentar.

Anul școlar va începe și se va termina ca și până acum după cum se hotărăște în legea în vigoare.

Vacanțe după regiuni nu vor fi, căci e numai o învălmașeală și un timp pierdut pentru școală. Pe timpul școlarităței obligatoare e dator să facă părintele oarecare sacrificii și apoi de la copii de cursul primar nici aşa mari ajutoare nu pot avea. E mai mult o deprindere rea de cât un motiv serios.

Aci e locul de a se vorbi despre *recensământul* elevilor în vîrstă de școală. Eu sunt de părere a se face după legea din 1864 de către autoritatea comunala, care va fi responsabilă de datele adunate. Ea va înainta diriginților școalelor numele tuturor elevilor în vîrstă de școală.

Nu se mai poate vorbi de greutăți de a face autoritatea comunala acest recensământ, dar asigurăm că pierderea personalului didactic și în prestigiul și în timp, după cum se face acum, este aşa de mare că legea ac tuală în acest punct trebuie căt mai neîntâziat modificată.

Examene. Sunt pentru examene la cursul primar și de ființele fiecărui an și de absolvire. În educația modernă e nevoie de oarecare efort; trebuie să deprindem pe viitorul cetățean, pe viitorul apărător al patriei încă din copilărie cu *greutatea*, spre a putea mai târziu învinge rigorile vieții. Ba încă cer să se facă cu mai mare pompă de căt până acum, invitându-se părinții, autoritățile și alii prieteni ai școalei. Ziua examenelor să fie o zi însemnată în viața școlarilor.

Rolul social al Invățătorului în comună.

Opiniunea bună ce publicul are despre un invățător constituie puterea sa. Este dar necesar ca invățătorul să câștige stima și

iubirea locuitorilor unde el trăiește. Dar spre ajunge aci el are nevoie de stabilitate ; stabilitate de bună voie personală și stabilitate asigurată de înalta autoritate școlară. Numai 10 ani dearândul să lucreze învățătorul cu iubire și fără preget în acelaș loc și de sigur că va reuși să schimbe fața unui sat. Mijloacele prin care învățătorul poate face un așa mare bine satului unde funcționează și prin urmare țărei întregi sunt : de a ști să se poarte cu părinții, cu sătenii, cu autoritățile ; de a se interesă de conferințele ce trebuie a le ține sătenilor; de a organiza biblioteci sătești; de a organiza sărbări și petreceri în comună; de a face excursiuni nu numai cu școlarii, ci și cu adulții ; de a nu neglija cantinele școlare; de a organiza șezători sătești; de a stăruia se face coruri țărănești; de a luă parte la bânci populare și la societățile de binefacere ; de a îndemna a se înființa societăți de întrecere și de tir ; de a încuraja juriile de împăciuire printre săteni și tot ce va crede că e pentru binele obștesc.

Trecem în revistă pe unele din acestea, arătând numai punctele caracteristice, căci complectarea atâtă de fiecare învățător după cum va crede mai bine.

Relațiile învățătorului cu părinții, cu sătenii, cu ceilalți factori culturali, cu autoritățile. Este prudent ca învățătorul să menajeze pe toți, să știe să se poarte cu toți, să fie folosit tuturor. Se va feri de a luă parte la petreceri sgomotoase, nici să se amestece în intrigi și clevetiri. Ingâmbat să nu se arate niciodată. Să nu uite că el este împreună cu preotul educatorul poporului.

In relațiile cu părinții să se feriască învățătorul de două excese, amândouă periculoase : de pedantism și de prea marea familiaritate. De a fi din când în când în contact cu părinții e necesar, dar unde să se întâlniască cu ei ? Negreșit că nu la cărciumă !

Invățătorul trebuie să se conducă în toate acțiunile sale cu tact. El va fi bun diplomat față de slăbiciunile părinților, și mai ales ale mamelor, cu privire la copiii lor. Lăcomia e un demon de care ar trebui să se feriască învățătorul, căci cursele ei sunt numeroase. Ar putea aluneca aci și față de săteni primind daruri în bani ori în natură pentru diferite servicii, și față de școlari întrebuițând pe cei mai mari în afacerile gospodăriei sale.

Prudență și rezervă mare să aibă învățătorul cu privire la opinioanele politice. În școală maicuseamă se va feri de a vorbi de turburările satului, de pasiunile politice. Aceasta ar fi otravă pentru școlari !

De câtă mare însemnatate este relația prietenească a învățătorului cu preotul și autoritățile comunale nu cred necesar de a mai trata aci. Adaug numai că singur, va lucra în zadar.

Conferințele. Aceste conferințe sunt de două feluri : unele care se țin în cercurile culturale pentru întărirea activităței și a

dragostei profesionale și a strângă relațiunile prietenești dintre învățători; iar altele pentru luminarea sătenilor. Conferințele profesionale au nevoie de o regulamentare pricepută, sistematică, spre a nu se pierde un timp prețios în discuțiuni sterile. Inspectorii, împreună cu revizorii școlari au datoria de a se interesă de întocmirea rațională a acestor conferințe. Tot asemenea se vor interesă și de cele anuale, care e bine să se țină de la 20 până la 28 August inclusiv. Să fie îndatorirea ca unul din profesorii școalelor normale, sau alții profesori cu studii pedagogice să asiste la aceste conferințe și să facă o minuțioasă dare de seamă de rezultatul lor, făcând și propunerî pentru bunul mers al lor.

Cât privește conferințile ținute sătenilor recomand de la început a se luă în băgare de seamă ca limba să fie curat românească și populară, iar coprinsul să fie ușor de înțeles. Aceste conferințe vor fi complectate succesiv în curs de mai mulți ani, fiind tratate în mod concentric, aşa după cum trebuie a fi alcătuite și programele.

Subiectele vor fi luate din religie, higienă, medicină umană și veterinară, agricultură, grădinărie, datorii cetățenești, istorie, geografie, comerț, științe naturale și fizice, și din tot ce e de actualitate și poate fi de folos pentru viață.

Prin aceste conferințe să facem pe țărani a avea mai mare incredere în știință. Să fugă de descântecile babelor, de ghiocul țigânciei, de cărturărese și de toți șarlatanii. Să-i dăm sfaturi să are mai adânc, să întrebuițeze gunoiul și bălegarul pentru îngrășarea locului dinprejurul casei spre a avea zarzavatul trebuincios; să îngrijiască de nutreț pentru vite, și anume la plantarea trifoiului și a lucernei, și altele.

Ce câmp de activitate pentru un inimic și conștiincios învățător! E datoria lui cea mai sfântă de a demonstra țăraniului cum își pierde el din vigoare și din fericirea sa prin nepăsare. Si va îndeplini o operă patriotică combătând toate vițile ce s-au încubat pe la țară.

Bibliotecile sătești. Bibliotecile populare sunt cele mai însemnate auxiliare ale școalei moderne, de aci nevoie de o organizare pedagogică și de grabnița răspândire a lor. Trebuie însă a nu se primi de cărți folositoare pentru tinerime și popor, îngrijindu-se de cărți numai cu bucăți alese, căci afirm că multe din cărțile chiar recomandate până acum de Stat trebuie imediat aruncate.

Acste biblioteci sunt sub direcția exclusivă a învățătorului; el e însărcinat cu conservarea cărților și cu distribuirea lor pe la cititori, având în vedere vîrstă, sexul, temperamentul, folosul practic al cititorului.

Cantinile școlare. Trebuie necontenit înmulțite și pe la

munte pe timp de iarnă a se îngriji și de un dormitor pentru ele. Vii ce locuiesc departe, spre a nu se întâmplă nenorociri. Numai cei de tot săraci să primăsă mâncarea gratuit, ceilalți vor plăti cel puțin 5-10 bani pe zi.

Nu numai Statul să dea ajutoare, ci mai mult inițiativa privată să-și arate binefacerile sale, inițiativa privată condusă mai cu seamă de inima generoasă a femeii. Societatea aceasta va cumpără și cărți, haine și încălțăminte pentru copiii săraci.

Pot mânca la cantină și fiți celor cu dare de mână, plătind o taxă de 20 bani pe zi.

Plimbări și excursiuni cu adulții. Spre a fi iubit și respectat de toși, învățătorul va face preumblări și chiar excursiuni mai depărtate nu numai cu școlarii, dar când va crede de cuviință și cu adulții. Va îndemnă să ia parte și pe alți prieteni ai țărănimiei.

In aceste excursiuni are ocazie învățătorul de a apropiă de sine mult tinerimea și satul întreg. El va arăta adulților multe lucruri folositoare și interesante pe câmp și în pădure, le va arăta și vorbi de locurile istorice și de tradițiunile și legendele ce sunt legate de aceste rămășițe ale trecutului nostru și altele multe. Totul va fi însoțit de cântece, jocuri și petreceri, după o programă alcătuită dinainte.

Coruri țărănești. Un mijloc important de a se legă bune relații între săteni și învățător sunt și corurile țărănești. Acestea se vor întocmi din tinerii săteni, cari au terminat cursurile învățăturei din comună. Învățătorul va alege cântece de vitejie, naționale, patriotice și va destina zile anume pentru pregătire. Se vor executa și cântece religioase în biserică, alternând în Dumineci deosebite cu corurile elevilor.

Societățile școlare pentru protejarea animalelor utile. Acestea aduc serioase servicii moralizând copiii, inspirându-le dulceața și bunăvoița către animalele folositoare și deprinderându-se de a nimici pasările și insectele vătămătoare agriculturie.

Societățile de binefacere și ajutor mutual. Iubirea de aproapele este un semn că binefacerile religiunii și ale adevaratei culturi au pătruns adânc în popor. Preotul și învățătorul sunt datori a contribui la aceasta prin îndemnul de a se înființa societăți de binefacere și ajutor mutual între săteni. Aceste societăți întăresc curajul individului la munca cinstită, dând la necesitate sprijin celui în lipsă.

Se vor ajuta maicuseamă bolnavii și familiile prea împovărate de copii.

Statute și regulamente tipărite vor arăta modul de organizare al acestor societăți.

Societățile de întrecere și de tir. E bine ca și la țară să

se înființeze de asemenea societăți. Cine nu înțelege că ele au un dublu folos : pentru sănătatea, adresa și agilitatea individului, și în grele timpuri toți să fie gata pentru apărarea patriei ! Să fie însă bine organizate, spre a nu cădea în discredit.

Băncile populare și sindicatele agricole. Invățătorul și preotul vor fi inițiatorii acestor instituții foarte folosite pentru buna stare a poporului, pentru ridicarea și întărirea lui economică.

Se vor alege în comitetul conducător numai persoane competente și de încredere. Invățătorul să nu primiască a fi *cassier*, spre a nu-și pierde timpul datorit școalei, ori a altor însomnate îndatoriri ce mai are de împlinit în comună.

Un statut și regulament tipărit va hotărî modul de funcționare al băncilor populare, avându-se în vedere ușurința de împrumut pentru țărani, pentru clădiri de case, cumpărare de vite, uinelte, mașini și altele.

Este de laudă intervenirea Statului în conducerea sigură a acestor instituții. Cu aceasta progresul lor este pentru totdeauna asigurat.

Cassele de economii școlare. Cassele de economii s'au înființat pe la unele școale ca un mijloc pentru a se dezvoltă simțul de economie în popor, începând chiar din școală, chiar din frageda copilărie. Nu toți pedagogii însă sunt de acord în privința acestei instituții școlare, din consideraționi morale. Și realitatea ne probează că au dreptate. La cassa de economie nu depun de cât școlarii cu avere, iar cei săraci sau suferă umiliți și întristați, sau se umplu de ură și pizmă în contra celor bogăți. Și ne-ar durea din suflet când câte un școlar sărac în loc să-și ia pâinea cu gologanul dat, l-ar depune la Cassa de economie spre a avea și el ceva depus și a face placere invățătorului său ! Și apoi să n'ascundem, că în unele părți și cinstea invățătorilor s'a acoperit de rușine mânând banii aduși de copii ! Declar că orice pedeapsă s'ar da acestor nevrednici invățători e prea mică în raport cu răul ce l-au făcut instituțiunii !

E mai bine dar ca în familie să-și aibă copilul pușculița sa și ceeace a strâns să fie depus pe numele său la banca poporului. Invățătorul va îndemnă pe părinți să urmeze acest sfat.

Juriile sătești. La acestea președienția o va avea preotul, fiind asistat de invățător și de alții fruntași ai satului.

Se va lucra astfel, ca toate hotărîrile luate să aibă sancțiunea dorită.

* * *

Prin toate cele arătate invățătorul va căștiga o însemnată situație morală, care va înzeci puterea sa de acțiune.

Munca fiind însă multiplă și variată el are nevoie de colab-

boratori sinceri și harnici în opera cea mare a culturii și fericirei poporului.

Învățătorul cinstit și patriot prin prudență sa va putea câștiga tovarăși de muncă și susținători, care să sprijine cele create și să ajute să se înființeze și alte instituții ce vor face să înflorască comuna unde trăesc cu toții.

Leafa învățătorilor.

Dar spre a ajunge idealul dorit de toți, Statul este dator să se îngrijiască de răsplata cে se cuvine acestor muncitori harnici și devotați pentru luminarea poporului.

La oraș situația institutorilor deocamdată mai poate merge, dar învățătorii sunt rău plătiți pentru atâtea servicii ce se cer de la ei !

Fără multă discuție cerem ca leafa inițială a învățătorului să fie de 125 lei lunar. Celelalte recompense și speranța de înaintare sunt bine fixate de lege și spre mulțumirea învățătorilor. Alte beneficii ce dorim a se acordă învățătorilor sunt : plata pe jumătate la căile ferate, băi gratuite în stabilimentele Statului, căutarea medicală și medicamentele gratuit, și în caz de boală mai îndelungată suplinitoarul va fi plătit de Stat.

Venitul de la grădina școalei primare va fi al învățătorului. Alte ocupații nu sunt permise ! E permisă numai ocupația în mic și în interiorul comunei cu grădinăria, pomicultura, apicultura, sericultura, și acestea numai întrucăt sunt de folos și școlarilor. De a se ocupă învățătorul singur cu cultura fie și de două hectare în câmp, afară din sat, este un abuz și e rău că până acum Statul chiar a încurajat aceasta ! Moșia învățătorului să fie școală și numai școală ! Acesta este strigătul nostru de alarmă, este strigătul școalei !

Eșirea la pensie să fie după 30 de ani de serviciu și la oarecă vîrstă. Atunci vor putea învățătorii pensionari să se ocupe cu agricultura mai întinsă după buna plăcere !

Școalele normale

Am arătat de la început că în educația modernă nu se face deosebire după diferențele clase sociale. Fiecare conform individualităței, stării și a voinței sale își alege orice școală de pregătire pentru viață, de aci datoria Statului de a se îngriji de instituții deosebite pentru formarea tinerimei. Statul are marea datorie ca aceste instituții să aibă o organizare oportună, cu legi și regulamente bune, la care trebuie a se supune necondiționat fiecare candidat ce voiește să se folosiască de aceste instituții. Unul din aceste institute de specializare este și școala normală, în care se pregătesc viitorii educatori ai tinerimei. Tot progresul învățământ-

tului primar depinde de la aceste școale. De aci nevoia de o ratională organizare a lor.

Pentru o complectă pregătire a viitorilor învățători școalele normale vor fi de două grade. Din motive financiare în gradul I se vor primi elevii ce au terminat două clase gimnaziale, având media 8 la învățatură și 10 la conduită și se va da și un examen de admitere, cercetându-se riguros, dacă elevul este deplin sănătos și are talent muzical. Cursul gradului I va fi de 3 ani în care se vor câștiga cunoștințele generale după o programă bine chibzuită, avându-se în vedere și programa gimnaziului și nu vor trece în gradul al II de căt cei ce în ultima clasă au media generală 8 la învățatură și 10 la conduită. În anul al III elevii vor învăța Psichologia și noțiuni de logică elementară. Limba Franceză ori Germană va fi un obiect obligator al programei. Elevii nu vor fi împiedicați în căștigarea cunoștințelor prin ocupării diverse de gospodărie, cum se întâmplă până acum că pentru brutărie s. e. se neglijă matematica, l. română, ori alte obiecte. Aceste anomalii trebuie să dispară din școală normală. Trebuie a se ști de toți că nu e bun ce e de prisos și nu la timp potrivit. Aceasta a și făcut pe Onor. Ministrul actual al școalelor de a hotărî înființarea unui grad superior pentru normaliști.

Gradul al II va avea deocamdată o durată de un an și învățatura se va da în două școale normale superioare, una de băieți și una de fete. Aci elevii se formează pentru cariera profesională și pentru rolul lor de factori culturali în comună; în școală normală de băieți vor fi primiți și seminaristii cu cursul complect, spre a se înfrăzi și mai bine pentru viitoarea lor misiune de apóstoli ai satelor.

Aci candidatul sub direcția profesorului de pedagogie și a celorlalți profesori, cari ar trebui să fie cu toții pedagogi în felul lor, va putea pătrunde mai ușor în cunoașterea particularităților individuale ale copilului și ale omului în genere, și poate putea influenței imprejurărilor externe asupra omului, găsind ocazii pentru practica cea mai bună în fiecare obiect de învățământ. Expus însuși unei critice severe se deprinde de a fi observat de aproape de alții și să observe și el la rândul său pe alții, și astfel se mărește în el conștiința unei activități izvorite din cauze pozitive.

Chestiunile însemnante ale educației naționale se vor studia în legătură cu legile psihologice ale evoluției individului, neuitându-se nici legile evoluției *etnice* a neamului românesc.

Între obiecte de învățământ cităm psihologia în unire cu pedagogia generală, metodica, istoria pedagogiei, legislația școlară, datorile învățătorilor; limba maternă nu va fi de loc neglijată, ci se va însobi neconitenit cu pedagogia, prin lucrările în scrfs. Pe lângă variate compoziții mai lungi, pe lângă caracterizări ale e-

levilor din secția școalei de aplicație, candidații vor lucra și monografii cu coprins de cultura generală și se vor deprinde cu ținerea de conferințe cu subiecte variate, Monografiile acestea vor fi discutate în conferințe săptămânale, făcându-se dări de seamă și finându-se protocoale regulate de concluziunile luate. Aceste exercițiuri de discuțuni sunt de mare importanță pentru pedagog. Se pune în mișcare un schimb foarte productiv de idei, se dezvoltă spontaneitatea și prezența de spirit, și în exprimare se câștigă concizie de stil, cferitate, ușurință. Se cere ca aceste școale normale să-și aibă fiecare revista sa proprie unde să se publice și conferințele și monografiile cele mai bune; de asemenea se vor mai publica aci și observațiunile și rezultatelor de la lucrările de grădinărie și câmp de experiență, trimețându-se câte un exemplar la toate școalele normale și primare.

O pregătire sistematică, teoretică și practică vor primi candidații de la maeștrii speciali și în privința agriculturiei și a gospodăriei, cu noțiuni de economia politică și domestică, de învățământ civic și contabilitate generală și agricolă.

Limba franceză ori germană de asemenea nu va fi uitată, căci o limbă străină este un instrument de perfecționare pentru învățător. Dar să nu se întâiască de cât la înțelegerea limbei, atât spre a traduce scrieri pedagogice cu ușurință cât și pentru vorbire.

Toate dezeritățile nu vor fi neglijate, ci va fi o continuare la ce s'a făcut în gradul I.

Progresul oricărei școale depinde de la personalul ei și mai cu seamă de la conducătorii acestor școale. Cerințele ce se fac unui director de școală normală sunt înainte de toate de a fi un adevarat pedagog. Pe lângă aceasta el trebuie să aibă și cunoștințe enciclopedice și să fie un om desăvârșit în toată puterea cuvântului, căci de la el se cere a însufla și pe elevi și pe profesori și pe întregul personal al școalei. El e răspunzător de personalul administrativ, căci de multeori prin aceștia intră corupția și neregula într-o școală. Pe când în gradul I directorul este ajutat în conducerea școalei de pedagogi de supraveghere și de elevi mai buni, în gradul al II e bine a deprinde pe candidați a se conduce de sine. Directorul va observa numai și va pedepsi cu severitate abaterile.

In timpul școlarităței elevii vor vizita școalele de învățători și fermele model, cum și gospodăriile sistematice și observațiile lor vor fi trecute în anuarul școalei.

După obținerea diplomei înainte de a fi numiți învățători, în timp de șase luni, vor fi trimiși ca asistenți pe la fermele de model ale Statului și ale Domeniului Coroanei, ori în străinătate și vor fi îndatorați a înainta prin directorat Ministerului mémorii amănunte de tot ce au făcut și văzut acolo.

O jumătate de an vor face serviciu militar la regiment, când vor împlini vârsta cerută de lege.

* * *

Ceeace am zis în acest studiu nu e ultimul cuvânt al unei reforme totale ce o va aduce timpul negreșit. *) Am voit să arăt numai în linii mari că planul general de educație din țara noastră nu mai corespunde cerințelor și nevoilor numeroase și mereu în creștere ale vieței moderne. Acest plan n'are un program educativ, care să corespundă concepțiunilor moderne, nu prepară în deajuns pentru viață, n'are în vedere dezvoltarea tuturor inclinărilor și deprinderilor folositoare pentru o muncă cinstită și productivă; nu dă vigoarea și sănătatea, justitia și forța sufletului, foarte necesare pentru fericirea individului și pentru prosperitatea națiunii. De aici urgente măsuri de îmbunătățire, pe care le formulăm în aceste câteva puncte și care cer soluțunea cea mai dreaptă și mai practică de la toți oamenii de bine și buni Români :

- 1). În prima linie a se continua cu facerea de localuri încăpătoare, igienice pentru aziluri, scoale primare și cursuri complimentare. Se naște întrebarea, dacă toate acestea pot sta pe lângă școală primară, sau în locale proprii ?
- 2). Despre atelierele de lucru. Organizarea lor.
- 3). Grădina școalei pentru practica agricolă și horticola. Reguli de observat în privința locului, timpului și a scopului.
- 4). Dacă e bine ca învățământul sătesc să se deosebiască de cel orășenesc ? Motive pro și contra Timp și programe.
- 5). La țară numărul învățătorilor să fie înmulțit îndată ce a trecut peste numărul de 60 de elevi, și al doilea învățător să fie o învățătoare, care va predă și lucru de înmână la fete. Când vor fi însă zece eleve se va numi o maestră de lucru. Discușiuni.
- 6). Învățători-ajutori pe la cătune nu se admit.
- 7). Prepararea conducețoarelor grădinilor de copii.
- 8). Obligativitatea și gratuitatea nu vor dispărea încă din școală primară. Amenziile. Recensământul școlar.
- 9). Despre partea ce se cuvine femeiei în învățământul primar ca învățătoare, ca directoare, ca inspectoare și ca membră în comitetele școlare și în societățile de binefacere.
- 10). Sub ce formă și în ce măsură se poate da învățământul profesional în școală poporului ?
- 11). Școala primară poate ea contribui la dezlegarea chestiei sociale, și cum ?
- 12). Cum trebuie organizate școalele complimentare și cursurile de adulți. Observațiuni și restricțiuni.

*) Este vorba mai mult de învățământul primar.

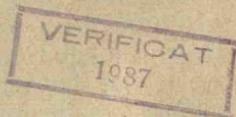
13). Bunurile aduse ţărânimiei de aceste instituţii. Păstrarea sentimentului religios străbun; iubirea de patrie și conştința naționalităței; încrederea în știință; noi mijloace de traiu și perfecționarea lor; buna stare fizică și igiena locuințelor; și în fine cunoașterea luminată a drepturilor și îndatoririlor cetățenești.

14). Invățătorul, educator al poporului. Răsplata în raport cu serviciile cerute.

15). Scoala normală actuală nu mai corespunde cerințelor timpului. Două grade de școale normale. Organizația lor.

16). Controlul necesar în școale. Numai calitățile didactice să hotărască în numirea celor însărcinați cu acest control.

BIBLIOTECĂ CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

N. B. *) Acest studiu se publică întocmai aşă cum l-am avut gata în cadrul unei anchete a Ministerului Instrucției publice, servindu-mi de bază la discuțiunile următoare în sănul acelei comisiuni.

Greseli de tipar:

<u>Pag.</u>	<u>Rândul</u>	<u>In loc de</u>	<u>Se va cîști</u>
29	42	locari	loçuri
36	11	lecurile	locurile
37	38	une-	unei
38	39	meriitele	meritele
56	44	acelai	acelui
60	19 și 20	va avea membrii și vor avea membrii lor	
61	9	e bâjbâială	o bâjbâială
61	36	încurujare	încurajare
63	12	n zilele	In zilele
69	27	recomendă	recomandă
75	41	organizare	organizare
76	36	sală de mâncare	loc de mâncare
79	31	lî va convinge	îi va convinge

TABLA DE MATERII

1. Invățătorul, educator al poporului	pag. 3—13
2. Rolul școalelor normale în învățământul românesc.	» 13—20
3. Sfaturi colegiale	» 20—24
4. Importanța conferinților didactice săptămânale	» 24—28
5. Excursiunile școlare	» 28—39
6. Școalele în Bosnia și Herzegovina	» 39—52
7. Câteva cuvinte despre Azilurile de copii «Knabenhorte» din München	» 52—54
8. Caritatea și femeea	» 54—66
9. Lectura tinerimei școlare	» 66—68
10. Invățătorul (din punctul de vedere al pedagogiei practice)	» 68—73
11. Reorganizarea învățământului primar și normal-primar	» 73—96

